TARİH İÇİNDE KONYA'DAKİ KÜRTLER

Sedat ULUGANA

Pêrî Yayınları

Araştırma

Tarih İçinde Konya'daki Kürtler

Sedat ULUGANA
İstanbul 2015
Yayına Hazırlık
Derya D.BİLGİÇ
Kapak
Nilgün KOŞMAZ
Baskı
Kayhan Matbaası
Davutpaşa Cd.
Güven San.Sit.C.bl.
No: 244
Topkapı/İstanbul

Yayınevi Adresi
Osmanağa Mah.
Söğütlüçeşme Cd.
Pavlonya Sok.
Nuhoğlu İşhanı
No: 8/4
Kadıköy /İST
0216 347 26 44
periyayinlari@gmail.com
www.periyayinlari.com

ISBN 978-605-65552-4-4

ÖNSÖZ

-Nerelisin ?

-Konyalıyım .

-Aslen nerelisin?

-Konya...

-Konya'da Kürt yok ki.

-Var var!

Konya'nın sosyo-demografik yapısına dair pek bilginiz olmadığında ve Konyalı bir Kürt ile tanıştığınızda kaçınılmaz olarak aranızda bu diyalogun geçeceğine emin olabilirsiniz. En azından ben bu diyalogun hem muhatabı hem de şahidi oldum. Çünkü diyaloga sebep Konya, 'bilinen' bir Kürt şehri değildir ve *"klasik Kürdistan'ın sınırları"* içinde hiç değildir. Ama bu Konya'nın bir Kürt şehri olmadığı anlamına gelmiyor. Konya, basbayağı *"bir Kürt şehri"* dir. Şahıs olarak, üniversite eğitimi için dört yıl yaşadığım Konya'ya dair naçizane tespitim budur. Evet, Konya bir Türk şehri olduğu kadar, bir Kürt şehridir de. Konya'yı Kürtsüz, Kürdü de Konya'sız ele alamazsınız.

Konya'dan Ankara'ya uzanan ve Tuz Gölü'nü çevreleyen çöl, Kürt köyleriyle doludur. Bu köylerle meskun çorak coğrafya, onlarca Kürt aşiretinin kadim toprağıdır. Söz konusu çöl, içine her ne kadar Ankara, Kırşehir, Aksaray gibi farklı illerin Kürtlerle meskun bölgelerini içerse de ve idari taksimatta bu iller kesin sınırlarla birbirinden ayrılsa da bu, tanım olarak *"Konya Çölündeki Kürtler"* nitelendirmesi gerçeğini değiştirmiyor. Yani Tuz Gölü'nü çevreleyen coğrafya'nın diğer adıdır Konya Çölü... Nihayetinde, Ankara,

Kırşehir, Aksaray Kürtleri, aslında tarih içinde Konya Kürtleridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Konya eyaleti bu söz konusu illerin hepsini kapsamaktaydı...

"Tarih İçinde Konya'daki Kürtler" ismi, bu eser için bilinçli olarak seçilen bir isimdir. Çünkü bu çalışma sadece *"Konyalı Kürtler"* i içermiyor, aynı zamanda geçici bir süreliğine *"Konya'da bulunmuş olan Kürtler"*i de içeriyor.

8 yıllık bir arşiv ve sözlü tarih çalışması sonucu oluşturulan bu eserde, elimden geldiğince daha önce yazılan çizilen şeyleri tekrarlamamaya çalıştım. *"Yeni bilgiler ve görüşler"* ortaya koymaya çalıştım. Bu yönüyle bu eseri Konya Kürtleri araştırmalarına *"bir katkı"* olarak düşünebilirsiniz. İşin kolayına kaçıp Birnebûn arşivinden kalın bir kitap oluşturulabilinirdi. Ama bu daha önce yazılmış olan bilgilerin tekrarından başka birşey olmayacaktı, öte yandan bu bilim ahlakına ve Bîrnebûn'un değerli mirasına saygısızlık olacaktı. Ben hakirin kendi halkımın tarihine hizmet dışında bir amacımın olmadığı düşünüldüğünde, bu mirasa sadece katkı sunabilirdim.

Bu esere katkılarından dolayı Ömer Faruk Hatipoğlu, Semra Akçakoca ve Rojin'e teşekkür ediyorum... Eleştirilmesi ve değerlendirilmesi dileğiyle...

Sedat Ulugana

Paris 2015

İÇİNDEKİLER

KONYA KÜRTLERİ TARİHİNE GİRİŞ 9
Farklı Aşiretlere Mensup Kürtler 9
KONYA ÇÖLÜ'NDEKİ KÜRTLER
Konya'da Bir Kürt Devleti 15
ŞİKÂRÎ METİNLERİ
Orta Anadolu'daki En Eski Kürtler ve Şikarî 19
Oğuz Kavmine Karşı Orta Anadolu'yı Koruyan Kürtler 21
Kürt Hacı Bahadır Sivas'ta Adına Hutbe Okutuyor 22
Kürt Ordusu Konya'ya İlk Defa Geliyor 22
Konya Sarayındaki Kürdistan Pehlivanları 22
Kürdistan Askerleri Haçlı Ordusunu Kırıyor 22
Kürtlerin Ankara'ya Saldırması 23
Kürtler Niğde ve Tarsus'u alıp Varsak Türkmenlerini Kılıçtan Geçiriyorlar 23
Kürt Zülkadiroğulları, Karamanoğlu Mehmet Bey'in Yardımına Geliyorlar 23
Karamanoğlu Mehmet Bey, Denizli ve Çine'yi Kürt Beyi Hacı Bahadır'ın Oğlu Menteşe'ye Veriyor 23
Kürtler Konya'yı İşgal Edip Alâeddin Keykubat Sarayındaki Yirmi Dört Şehzadeyi Kılıçtan Geçiriyorlar 24
İdealist Bir Kürt Komutan: İbni Kürt ve Mirza Bahadır'ın ihaneti 24
Mevlana: *"Konya'yı kirli Kürtlerin ellerinden kurtarın!"* 25
ETNİSİTESİ TARTIŞMALI
HESPKEŞANLAR VEYA ATÇEKENLER 26
Hespkeşan Kürtleri 26
KONYA ŞERİYYE SİCİLLERİNDE
KONYA KÜRTLERİ 29

Toprağa Yerleşmeye Zorlanan *"Eşkiya"* Kürtler ve Kürtlere Karşı Uygulanan Katliamlar 29
TARİHSEL OLARAK KONYA'DAKİ KÜRT YERLEŞİM YERLERİ 37
Koçhisar'ın *"Şerefli Kürtleri"* 40
CUMHURİYET DÖNEMİNDE KONYA KÜRTLERİ 41
KONYA HALKEVİ DERGİSİNDE KONYA KÜRTLERİ VE KÜRT KİLİMLERİ 51
RAPOR *"KONYA VİLAYETİNİN SIHHİ-İ İCTİMAİ COĞRAFYASI"* ..57
KONYA'DA KÜRTLERİN MEDRESELERİ VE DİNİ EĞİLİMLERİ 60
ÜSTAD SAİDÎ KURDÎ VE KONYA KÜRTLERİ 65
KONYA'NIN KÜRT KABADAYILARI
Vanlı Kürt Miço 69
SÜRGÜNLER ŞEHRİ KONYA
Konya'nın Kürt Sürgünleri 73
Yılmaz Güney 77
Yaşar Kaya 80
Ruhi Su 82
TÜRK GAZETELERİNDE KONYA KÜRTLERİ 86
Canlı Hesap Makinesi Hesê Zîr 88
"Canlı Hesap Makinesi Bir Adam" 93
GÖÇ, DİASPORA VE ULUSAL EĞİLİMLERİ 94
Uyanış: Konya'nın Kürt Sanatçıları 97
EKLER
Kürtlerin En Eski Tiyatro Eseri 101
Halikanlı Halit'in Aşireti 104
Halikanlar Şimdi Aydın'da 105
Konya Nüfus Müdürlüğü: 108

"Kürtler, Türklüklerini unutmuş Türklerdir".....109
BÎRNEBÛN'A KÜRTÇE KÜÇÜK BİR KATKI
"Di Kovara Bîrnebûnê de Mînakên Folklorê".....111
KAYNAKÇA
Kitap, dergi,Tez ,Makale.....122
GAZETE (HABER).....126
FOTOĞRAFLAR.....128

Üç noktam'a...

KONYA KÜRTLERİ TARİHİNE GİRİŞ

Farklı Aşiretlere Mensup Kürtler

Orta Anadolu'ya yapılmış olan bilinen en eski ve sistematik Kürt göçünün, Modanlı (Mudkanlı) Kürt aşireti tarafından 1184'te yapıldığı söylenir. Bu söylemden yola çıkarsak Orta Anadolu'ya ilk Kürt göçünün, Selçukluların Anadolu'nun içlerine sokulmaya başladığı döneme denk geldiğini söylemek zor olmaz. Yaklaşık 100 yıl kadar Kürdistan'da kalan Selçuklular, Anadolu'nun içlerine sokulunca Müslüman Sünni Kürt kitlelerini ya savaş ya da iskân gücü olarak kullandılar.

Tarihi belgelerle kanıtlanmayan bu bilginin aksine,1573 yılına ait bir fermanda Modanlı adında bir Kürt aşiretinin Haymana yöresine gelip yerleştiği söylenir.[1] Bu yerleşme statik değildir. Aşiret, yazlık-kışlık şeklinde bir hayat sürdürmüştür. Bu tarihten evvel 1512 tarihinde, Yavuz Sultan Selim'in İran savaşlarında Sünni Osmanlı'nın tarafını tutan Lek Kürtlerinin Anadolu'ya göç ettikleri iddia edilir. Bir müddet Anadolu'nun güneyinde kalan Lek Kürtleri, sonra Anadolu'nun orta kesimlerine yönelmişlerdir.

Tahrir defterlerinin kayıtlarına göre ise 1463 yılında Kızılcahamam (o günkü ismiyle Yabanabad) ilçesine bağlı, Kürtler adında bir köyün varlığı mevcuttur.[2] Tahrir defterinden edindiği

1 Halil İbrahim Uçak, Tarih İçinde Haymana, Haymanalılar Yardımlaşma derneği, Ankara,1981 s.15

2 Muzaffer Arıkan, *"Ankara Tahrir Defterleri"*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Doktora Tezi, (Yayınlanmamış) Ankara,1994,s.76

miz bilgiye göre Kürtler köyü 35 hanelik bir köydür. "*Kürtler, karie-i mezkurenin ehli Kürtlerdir.*" 1572 tarihli tahrir defterine göre ise bu köy 65 haneliktir. Günümüzde bu köyün ismi Yediören'dir. Ankara'nın Çamlıdere ilçesine bağlıdır.

Modanlı aşiretinden sonra Haymana'ya, çok erken tarihlerde gelip yerleşmiş bir diğer aşiret ise Şêxbizini aşiretidir. Günümüzde bu aşiret Haymana ve yöresinde 29 köyde yerleşiktir. Bu aşiretin Kürdistan'dan Orta Anadolu'ya göçü, Osmanlı-İran savaşlarına dayanır. Oluşan otorite boşluğu, ekonomik çöküntü ve sınırların sık sık değişmesi göçün nedenleri olarak gösteriliyor ancak bütün bu nedenlerden daha göçlü bir neden, Şêxbizinilerin hâkimiyeti altında yaşadığı İran'ın Şii mezhebine tabi olmasıdır. Çünkü Şêxbiziniler, Sünni fıkıh mezhebine tabiydiler. İran devleti, Sünni Osmanlı'yla yapmış olduğu bu savaşları fırsat bilerek, Şêxbizinileri Osmanlı tarafına sürmüştür. Osmanlı da Şii mezhebinin bir öğretisi olan bazı Alevileri (Kürtleri) İran tarafına sürmüştür.

Bilindiği üzere Mark Sykes, Kürt aşiretlerini A,B,C,D,E,F şeklinde 6 temel başlık altında değerlendirir. Orta Anadolu'daki Kürt aşiretleri onun sistemine göre F başlığı altındadır. Avrupalı gezgin Tüterroth, bu aşiretlerin tam iskân tarihinin 1800–1810 olarak verir. Fransız arkeolog Georges Perrot, 1850–1860 yılları arasında bölgeye yapmış olduğu gezilerinde yöre Kürtlerinden bahsetmektedir. Perrot'un aktardığına göre yetmiş seksen yaşlarında olan yaşlı insanlar, buralara birkaç kuşak önce geldiklerini söylerler.[3] Perrot, gezilerini 1850 ile 1860 yılları arasında yaptığına göre, bu yaşlıların belirttiği *"birkaç kuşak"* belirlemesi en az 1700'lü yıllara tekabül eder, Perrot, buradaki Kürtlerin, 'nerden geldiklerini bilmemesi' karşısında şaşırır. Ona göre de bu yöredeki ilk Kürtler, Haymana dolaylarındaki alçak rakımlı dağlarda görünmüşlerdir. Kısacası Orta Anadolu'ya ilk Kürt göçünün serüveni günümüzde de gizemini korumaktadır.

19. yüzyılda da devam eden bu göçler karşısında Osmanlı zor duruma düşmüştür. Yüzyılın değişik dilimlerinde, Kürdistan'ın farklı yerlerinden farklı aşiretler, Orta Anadolu'ya akmaya devam etmişlerdir. Osmanlı'nın bu Kürt aşiretlerini entegre etme çabaları

3 Rohat Alakom, Orta Anadolu Kürtleri, Evrensel,İstanbul, 2004,s.78

1800'lü yıllarda 'devlete haraç verme' üzerinden sonuçlanmış, karşılığında Kürtler, kısmi özgürlüğe kavuşmuşlardır.

Yöredeki en büyük Kürt aşireti Reşvan (Rışvan-Reşî) aşiretidir. Bu aşiretin ilk göçüne dair yaygın kanı, davar sürülerine otlak bulmak için Orta Anadolu'nun Haymana yöresine kadar geldikleridir. Dönemin (1919) İngiliz istihbarat subayı olan Binbaşı Noel'e göre; Reşvanlar, bundan (1919) üç-dört asır önce (1600'lere tekabül ediyor) tamamıyla göçebe idi. Kışlarını Besni'nin (Adıyaman) aşağısındaki yaylalarda geçirir; yazlarını ise Deşt-i Haymana (Haymana Ovası) denilen yerde geçirirlerdi.

Bir yaz günü Türkler Reşvanlara saldırıp dağıtmıştır. Bu saldırıdan sonra Reşvanların bir kısmı Haymana'da kalıp yerleşmiş bir kısmı da güneye dünmüş ve Besni-Malatya arasındaki köylere yerleşmiştir.[4] Nuh Ateş'e göre ise Ankara yöresindeki Reşvanların yerleşik hale gelmeleri 19. yüzyılın ortalarında gerçekleşir.

Bu yörelere gelip yerleşen bir diğer Kürt aşireti de Şêxanlı (Şıhanlı) aşiretidir. Bu aşiret 1780 yıllarında, Urfa ve yöresinden göç edip Haymana dolaylarındaki köylere yerleşmiştir.

Daha sonraki dönemlerde ise Mikaili aşiretinin bir kolu 1855 yılında Ağrı yöresinden gelip Polatlı'nın İnler adlı köyüne ve çevresine yerleşmiştir. Bu aşiretin sürgün mü yoksa sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı mı buralara geldiği ise, tam bilinmemektedir.

Aynı şekilde Terkan (Têrîkî) aşiretinden bir kesim, Muş, Diyarbekir, Malazgirt yöresinde şiddetli kuraklık yüzünden *"Büyük Yahya Bey"* öncülüğünde Orta Anadolu'ya göç eder. Önceleri Sivrihisar'ın (Eskişehir) Polathisar köyüne yerleşir. Burada meydana gelen *"siyasi kargaşaya"* karıştıkları için Bala'nın Yaylaözü köyüne ve Haymana'nın Çatak, Tepeköy, Cihanşah, Boğazkaya, Sırçasaray köylerine 1859 yılında yerleştirilirler. Terkanlara dair bir başka malumatı Hasan Hişyar Serdî'nin anılarından öğreniyoruz:

"1794 yılında Amed'in (Diyarbakır)) kuzeyinde Zırık ve Têrkan aşiretleri, Osmanlı devletine karşı ayaklanır. Bu savaşın tahribatı büyük olur. Senelerce uzayan savaş, Osmanlı sultanı ajan-

4 E.W.Charles Noel, Kürdistan 1919, Avesta, İstanbul,2010,s.70

larının cambazca girişimleri neticesinde, teslim olmaları sağlanır. Ardından da içlerinden en etkili ve büyük aileler seçilerek, Konya'ya sürgün edildi."[5]

Bölgede yerleşik olan diğer bir Kürt aşireti ise Haymana'nın Kırkpınar köyüne yerleşmiş olan Celikan aşiretidir.

Yöredeki Kürtler arasındaki iletişim, başlı başına bir araştırma konusudur. Aşiretler arası iletişim ve etkileşim farklılık gösterir. Örneğin, Şêxbiziniler ile diğer aşiretler arasında bir uyumsuzluk vardır. Sosyal yaşamda kadın, Kürdistan'daki gibi belirleyicidir. Perrot, 1850'li yıllarda Haymana'da yaptığı gezilerde Kürt kadınlarıyla karşılaşmıştır. Kürt kadınlarının, Türkmen kadınlarının aksine yüzlerini kapatmadıklarını ve yabancılarla sohbet edip oturabildiklerini söyler.

Yöre Kürtleri, Türk kesimine mesafeli davranır. Perrot'un bir Türk ağasıyla yaptığı konuşma ilgi çekicidir:

"Bazen Kürt kızlarıyla evleniriz fakat Kürtlere kız vermeyiz."

Alakom'un da belirttiği gibi, bu Türk ağasının sözlerinden anladığımız kadarıyla Kürtleri küçük görmüşlerdir. Aslına bakarsınız bu davranış karşılıklıdır. Yörede söylenen atasözü mahiyetindeki bir cümle bunu doğrulamaktadır:

"Daniz no şîr, bizin no mîr, Tirk no aşîr." Türkçesi şöyledir;

'Denizden süt, keçiden bey, Türk'ten aşiret olmaz.' Aşiret'ten kasıt; mertlik, yiğitliktir.

Bu uyumsuzluğun tarihçesi kuşkusuz çok eskidir. 1830–1840 yılları arasında bölgede bulunan Hamilton ve Ainsworth adlı İngiliz gezginlerin aktardıklarına göre, bu tarihlerde Haymana Kürtleri ile yöre Türkmenlerinin çatışma halinde olduklarını, Türkmenlerin genel olarak Kürtlerden çekindikleri ve Kürtlerin bulunduğu yolları kullanmadıklarını söyler.[6]

1883 yılının Ağustos ayında Arkeolog M.Ramsay, Haymana yöresinde tanınmış bir Kürt beyini ziyaret eder.

---

5 Hasan Hişyar Serdî, Görüş ve anılarım (1907-1985), Med Yayınları,İstanbul, 1994,s.101

6 Alakom,a.g.e.,s.123

Ramsey, bu Kürt beyinin ağzından dönemin Kürt karakterini verir:

"Bizim adamlarımız hırsızdır. Eğer bir şeyiniz kaybolursa bana gelin, ben size veririm."

Dönemin sosyo-kültürel özelliklerini göz önünde bulundurulduğunda Ramsey'in aktardıklarının tersine hırsızlık baskın olmanın ürünüdür. Yani yörede baskın olan Kürt aşireti, Türkmenlerin mallarını yağmalamıştır. Kürtlerin bu yağma eylemleri, ekonomik koşulların kötü olması ya da Kürtlerin hırsız tabiatlı bir halk olmasıyla alakalı değildir. Bu eylemlerini bölgede baskın göç oldukları, diğer aşiretlere ve Türkmenlere göstermek için yapmışlardır.

Alman araştırmacı H. Wenzel 1932 yılında kaleme aldığı bir araştırma yazısında Ankara Keçisinin asıl yetiştiricisinin Kürtler olduğunu söyler. Bu söylem, Ankara Keçisi olarak bilinen keçi türünün aslında Kürdistan dağlarında yetiştirilen kıl keçisi olduğunu, Ankara yöresinin bu keçi türüyle Kürt aşiretlerinin göçüyle tanıştığı tezini kuvvetlendirmektedir. Aynı şekilde Ankara Kedisi olarak bilinen kedi türünün atasının, renkli gözlü Van Kedisi olduğu tezi yaygındır. Kim bilir belki de, Van ve Ağrı yöresinden bu yöreye göç eden Mikaili Aşireti, Van Kedisini de beraberlerinde bölgeye götürdü.

Diğer bir Kürt aşireti olan Canbeglerlerin -ki Cihanbeyli'ye ismini veren aşiret olarak da iddia edilir- asıl yerleşim yerleri Malatya-Adıyaman civarıdır. Hesen Hişyar Serdî, anılarında bu aşirete dair bilgi verir. Fakat kaynakça göstermediği için, verdiği bilgilerin doğruluk derecesini bilemiyoruz:

"1785 yılında Malatya'nın güneybatısında Cihan Bey aşireti, Osmanlı devletinin istibdadına karşı başkaldırdı. Savaşın uzun sürmesi neticesinde Osmanlılar, isyancı komutanlarla bir toplantı yaparak, sorunlara masa başında çözüm bulmayı önerir. Önerinin iyi niyetle yapıldığına inanan Kürt komutanları, toplantıya katılmayı kabul edip masa başında sorunları tartışmaya koyulurken tutuklanır. Ardından aşiret tümden Anadolu'ya sürgün edilir. Yıllarca 'kon' dedikleri siyah çadırlarda kalırlar. Memlekete bir türlü dönme isteklerini hayata geçirme fırsatını yakalayamazlar.

Bunun üzerine 'biz artık kaldık' anlamına gelen; Em Hey Mane' sözünü birbirlerine sıkça tekrarlarlar. Yeniden yurtlandıkları yere de 'Haymana'[7] ismi verilmiş olur.[8]"

7 Tarihi vesikalara baktığımızda, sözcük olarak *"Haymana"* nın 1400'lerden beri kullanıldığı görülür. Hişyar Serdi'nin popüler etimoloji'den etkilendiği görülüyor.

8 Serdî, a.g.e,s.101

KONYA ÇÖLÜ'NDEKİ KÜRTLER

Konya'da Bir Kürt Devleti

Konya Kürtleri, bir bütün olarak, tarih içinde Haymana Düzlüklerindeki Kürtler olarak anılmışsa da, yakın Osmanlı tarihi ve cumhuriyetin erken dönemlerinde Konya Çölündeki Kürtler olarak adlandırılır. Örneğin Atatürk'ün de tanımlaması bu şekildedir. İdari taksimat göz önünde bulundurulmadığında da tanımın kapsamı sorun teşkil etmemektedir. Keza Konya'nın cumhuriyet öncesi Vilayet olması, günümüzde komşu illerin sınırlarında kalan, hemen hemen bütün Kürt köylerini kendisine bağlamaktaydı. Kısacası; Ankara Kürtleri, Aksaray Kürtleri, Şereflikoçhisar Kürtleri, Kırşehir Kürtleri aslında tarih içinde 'Konya Çölündeki Kürtlerdir.' Günümüzde Çöl Kürtleri (Kurdên Çolê) kavramını kendileri için sadece Kırşehir Kürtlerinin kullandığını da belirtmek gerekir.

Konya Kürtlerine dair en eski bilgileri Şikarî'nin metinlerinde bulabiliyoruz. Şikarî metinleri bu anlamda hazine değerindedir. Yeri geldiğinde Şikarî'nin metinlerinden genişçe bahsedeceğiz. Öncelikle Konya'daki birkaç Kürt temasına değinmek istiyoruz;

1584 tarihli Konya Tahrir defterinde Konya mahalleleri kayıtları arasında, Kürdoğlu (Sadîler Kurbü'nde) adlı bir mahalle ismine rastlıyoruz.[9]

Nitekim Kürtler, bu tarihten birkaç yüzyıl önce de Konya'da meskûndurlar. 1665 tarihine ait bir kayıtta ise Konya ehlinin bir isyanına öncülük eden Kürt Mehmet adlı bir zatla karşılaşıyo-

9 Arsen Erdoğan, Gez Konya'yı Gör Dünyayı, Boyut Yayınları, İstanbul, 2007, s, 69

ruz.[10] Bu tarih önemlidir. Çünkü Karamanoğlu beyliği yıkılmıştır, Osmanlı tarihte az rastlanır sertlikle, Karamanoğlu Beyliğinin şehirlerini yakıp yıkmış, ehlini kılıçtan geçirmiştir. Dönemin Konya şairlerinin bu katliam üzerine ağıtları mevcuttur.[11]

Konya, Anadolu İslam tarihi boyunca dini bir merkez olmuştur. Konya'nın dini kimliğine sadece Türklerin değil, Arapların, Farsların ve Kürtlerin de katkısı olmuştur. Selçukluların hâkimiyetine denk gelen Moğol akınlarının geçiş güzergâhı Kürdistan'dır. Haliyle, dirlik içinde yaşayan Kürt din ve ilim adamları, konumlarını tekrar elde edebilmek için Selçukluların bayındır kenti Konya'ya göç etmişlerdir. Örneğin Evhadüddin Kîrmanî, Konya'ya gelip Evhadî tarikatını kurmuştur (1204). Tarikatın teşkilatına ise Fütüvvet denilmiştir. Ebû Cafer El Berzaî, Arapkirli Şeyh Hasan, sonradan Konya'ya gelip Evhadüddin Kîrmanî'ye bağlanan diğer Kürt din adamlarıdır.[12] Fütüvvet teşkilatının etkin olmasıyla birlikte, İzzeddin Keykuvas ve Alâeddin Keykubat gibi Selçuklu sultanlarını da etkiler. Dönemin Türkmen unsurunun hala İslama adapte olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, Kürt Evhadüddin Kîrmanî'nin kurmuş olduğu Fütüvvet teşkilatının misyonu az çok anlaşılıyor. Fütüvvet teşkilatının özel günleri olurdu ve bu özel günlerde, Selçuklu sultanı dâhil bütün ahali, Kürt elbiselerini giyerlerdi; şalvar, kuşak (şutik) ve kep (kum)[13] vs. Konya'ya sonradan gelen diğer bir Âlim ise Şeyh Nasüriddin Mahmud El Hoyî'dir. Bilindiği üzere Hoy (Xoy) bugün Kürdistan'ın doğusunda kadim bir Kürt şehridir. Şeyh Nasüriddin Mahmud El Hoyî, Evhadüddin Kîrmanî'nin öğrencisidir. Nasüriddin Mahmud, daha sonra Konya'da Ahî teşkilatını kuracaktır. Ve bundan sonra Ahî Evran olarak bilinecektir. Uzun dönem dini olarak Kürt etkisinde kalan Konya şehri, Mevlana Celaleddin Rumî'nin gelmesiyle Kürt etkisinden yavaş yavaş sıyrılacaktır. Mevlevî tarikatının et-

10 İ.Hakkı Konyalı, Nasreddin Hoca'nın Şehri, Akşehir tarihi-Turistik Kılavuz,İstanbul,1968, s.45

11 *"İsimsiz bir gazel"* Konya Mecmuası, Konya ,1942 (Ekim-Kasım-Aralık),s.72

12 Prof. Dr. Mikail Bayram, Selçuklular Zamanında Konya'da Dinî ve Fikri Hareketler, NKM, Konya ,2008,s.49

13 Bayram, a.g.e. s.49

kisini göstermesiyle birlikte, Evhadîlikle çatışacaktır. Ve Mevlana bu çatışmayı daha çok, Kîrmanî'nin Kürt kimliği üzerinden yürütecektir. Mevlana'nın Kürt düşmanlığı, özellikle Konya'daki bazı kaynakların ışığında son zamanlarda gün yüzüne çıkmaktadır. Hem Mevlana'nın eserlerinde ve tarikatına intisap etmiş bazı zatların eserlerinin satır aralarında Kürt düşmanlığını içeren ifadeler görmek mümkündür.[14] Bu tarikat çatışmasında, Türkmen unsurun, Kürt tarafını seçmesi ilginçtir. Keza saf değiştiren Selçuklu sultanlarının, Türkmen kimliklerini inkâr etmeleri, Türkmen unsurunu, barbar ve cahil görmeleri, akla -ilkel de olsa- bir sınıf çatışmasını da getiriyor. Mevlana'nın Kürt karşıtlığını ilerleyen sayfalarda ayrıntılı bir şekilde vereceğiz.

Ahiliğin Konya'da güçlenmesiyle birlikte, kendine hâkimiyet alanı arayan Mevlana ve müritleri bu defa da Ahî Evran ve diğer Ahilere yönelirler. Uzun süren, fikri ve siyasi çatışma sonrasında Konya'da barınmayan Ahî Evran, Kırşehir'e kaçar. Ve iddialara göre Burada Mevlana tarafından Moğollara öldürtülür.[15]

Keykubat döneminde Sivas Kürtlerinden Hoca Ali, Hacı Bahadır ve İbn-i Kürd adlı komutanlar büyük bir Kürdistan ordusuyla Konya'ya saldırırlar. Mevlana'nın da o sıralar Konya'da bulunduğu zaman kesitine denk gelen saldırı çok çetin geçmesine rağmen Kürtlerin muvaffakiyetiyle sonuçlanır. İddiaya göre Konya şehrinin kapılarını Kürtlere açan Ahilerdir. Ahi Murat adındaki zat bu konuda bilinenlerdendir. Konya Kürtler tarafından iki yıl boyunca idare edilir. Sonuçta Mevlana'nın Moğol şahından yardım talebinde bulunması sonucu şehir, Konya Kürtlerinin elinden çıkar. Moğollar, şehirdeki bütün Kürtleri kılıçtan geçirir. Muhiddin Süleyman Pervane (vezirdir),Şerafeddin Hatır (Türk tarihçilerinin deyimiyle Hatıroğlu -Şehir kumandanıdır) Moğollar tarafından katledilen iki ünlü Kürt devlet adamıdır.[16]

---

14 Örneğin bakınız; Mevlana'nın mesnevisinde geçen bir beyit *"Sırr-ı emseyna la Kurddiyen bedan."* Türkçesi şöyledir : *"Kürd olarak akşamladım. Sırrını bil."*

15 Bayram, a.g.c. s.72

16 Prof. Dr. Mikail Bayram ile Konya'da 18 Şubat 2012 tarihinde yapmış olduğum röportaj

Konya'da hâlâ ayakta duran Şerafeddin Cami, Konya Kürt Devleti'nin Konya'daki en eski eseridir. Caminin kitabesinde *"Kürt"* ibaresi hâlâ mevcuttur.[17] Konya'daki Kürt devletinin gayrı resmi varlığı bittikten sonra, Kürtlerin Selçuki unsurlarla ilişkileri devam etmiştir. Örneğin Selçuklu devletinin sonunu hazırlayan meşhur Kösedağ savaşına Kürtler de katılmıştır. Alîşîr adında bir Kürt komutan komutasındaki on bin kişilik Kürt ordusu, Selçukluların safında savaşmıştır; haliyle yenilmiştir.[18]

17 Konya Hükümet konağının güney cephesindedir. Cami, ilk defa 12-13.? Yüzyılda Şeyh Şerafettin El Kürdi tarafından yaptırılmış. Şey Şerafeddin El Kurdi'nin, Şerafeddin Hatır olup olmadığı ise bilinmiyor.1336 yılında tamamen yıktırılarak Çavuş oğlu Mehmet tarafından tekrar inşa ettirilmiştir. Camii gövdesi kesme taşlardan büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbeyi 10 fil ayağı tutmakta, güneyinde bir yarım kubbe ile desteklenmektedir. Mihrabın bulunduğu kısmı dışarıya taşmaktadır. Yarım bir kubbe ile örtülmüştür. Güney kısmı hariç diğer yönlerdeki ikinci kat mahfeleri bulunmaktadır. Camii iç yazı ve nakışlarla dekorize edilmiş olup, mermer işlemeli minber ve mihrabı takdire değer bir sanat eseridir. Sonradan ilave edilmiş tek şerefeli bir de minaresi vardır. 2009 yıllında öğrenciliğim sırasında, Selçuk üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümü tarafından Şerafeddin Cami'nin avlusunda yapılan kazada bir türbe bulunmuştur. Türbe'nin Şeyh Şerafeddin El Kürdi'ye mi yoksa başka bir zata mı ait olduğu daha bilinmemektedir.

18 Prof. Dr. Mikail Bayram ile Konya'da 18 Şubat 2012 tarihinde yapmış olduğum röportaj

ŞİKÂRÎ METİNLERİ

Orta Anadolu'daki En Eski Kürtler ve Şikârî

Şikârî metinleri, Orta Anadolu Kürtlerinin tarihine dair en eski el yazması unvanına sahip bir kaynaktır. Metinler, Selçukluların Orta Anadolu'ya gelmesiyle başlayıp Osmanlı devletinin Orta Anadolu'yı almasıyla bitiyor. Bu dört yüz yıllık süreç içinde Kürtlerin önemli bir aktör olduğu görülüyor. Kürtlüğü tartışılan, Dulkadir, Eşref, Germiyan gibi beyliklerin tarihine açıklık getiriyor. Sivas (Eretna) devletinin ise Kürt olduğunun haberini veriyor. Bunun dışında Kürtlerin Selçuklu, Karamanoğlu ve Moğollarla yapmış oldukları savaşları ve Konya, Ankara gibi şehirleri elde etmeleri hakkında da ayrıntılı bilgiler veriyor. Metinlerin tek nüshası vardır. Bugüne kadar üzerinde bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Metinlerin, cumhuriyetin ilk yıllarında Konya Valisi olan, tarihçi Murat Bardakçı'nın dedesi Cemal Bardakçı tarafından Konya'ya getirdiği biliniyor. Cemal Bardakçı'nın, Konya'ya gelmeden önce Bitlis'te olduğu biliniyor. Şikârî, metinlerinde Amidli (Diyarbakır) olduğunu belirtiyor. Eserin Kürt illerinden birinden Konya'ya getirildiği muhtemeldir. Bazı kaynaklar nüshanın kayıp olduğunu söylese de, 19 nüsha, Konya Yusuf Ağa Cami Kütüphanesi'nde mevcuttur.[20]

Bazı tezkireler, asıl adının Ahmet bazıları da Haydar olduğunu söylüyor. Bu iki bilginin sonucu olarak asıl adının Ahmet Haydar olduğu da ihtimaller arasındadır. Tezkirelerin verdiği bilgilere

19 Halil Ethem, *"Karamanoğulları Hakkında vesaik-i Mahkûka"*, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası,2.11.14 İstanbul,(1327) s.697,698

20 Sınıflama: 949,6, Demirbaş: yy0000000562,Yusuf Ağa Kütüphanesi, Konya

göre dedesinin ismi Acem Kasım Paşa, babasının ismi ise Amidli Mirliva Hasan'dır. Kamus'ül-alam hal tercümesine göre Şikârî bir tarikata bağlanmış, derviş olup diyar diyar gezmiştir. Ama hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Ahmet ya da Haydar Şikârî, 1506'ya da 1584'de ölmüş, Osmanlı yüksek bir görevlinin oğlu ve torunu ve Yusuf ile Züleyha öyküsünün eksik kalmış mesnevi tarzındaki yazarı,[21] 1567 tarihli resmi kayıtlarda adı geçen Malkara kadısı[22] ya da I.Ahmet döneminin önemsiz kadısı ve şairi Şikarî Çelebi[23]... bütün bu tespitlerin aksine yine de metinlerin yazarı Şikarî'nin hayatı için kesin bir şey söylenemiyor. Aslında Şikârî diye bir zatın gerçekten var olup olmadığı da kuşkuludur. Metinlerin yazılış tarihi, Cem Sultan'ın Konya'ya kaçıp, Karamanoğulları'na sığındığı döneme denk gelir. Dönemin Konya sarayının gözde şairi Şerif-i Amîdî'dir (Diyarbakırlı Şerif). Cem Sultan ile dost olan Şerîf, dolaysıyla Osmanlı sansürüne takılır. Örneğin şiirleri tezkirelerde bulunmaz. Bana göre Şerîf-i Amîdî, sırf sansürden kurtulmak için, Şîkârî mahlasını kullanmaya başlar ki, Konya'da mevcut mecmuaların çoğunda perakende bir şekilde Şîkarî mahlasıyla yazılmış gazeller mevcuttur. Yani Şîkarî metinlerinin asıl yazarının Şerîf-i Amîdî olması da muhtemeldir. (S.Ulugana)

Şikârî metinleri üzerine yerli ve yabancı birçok tarihçinin tespitleri mevcut olduğu halde, yeteri kadar açıklayıcı bilgi edinilmemiştir. Örneğin Paul Witek, metinleri değersiz bulur.[24] Claude Cahen ise, Şikârî metinlerinin objektifliğinden kuşkulanır.[25]

Metinlerin dili eski Anadolu Türkçesi olup, satırlar arasında Farsça sözcükler çokça kullanılmıştır. İki ağıt ise Kürtçeye yakındır.[26]

---

21 Walther Björkman, *"Die Klassich-osmansche Literatur"*, Philologiae Turcicae Fundamenta, Cilt 2,weisbaden,1964 ,s.439

22 Fuad Köprülü, *"Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları"*,Belleten,7.26, no:1, İstanbul, 1943,s.400

23 Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmanî , *"Şikar Maddesi"*

24 Paul Wittek, Das Fürstentum Mentesche, İstanbul, 1934, s.51, *"Wittek bu metinlerden daha çok Menteşeoğulları Beyliği hakkında bilgi toplamak için yararlanmıştır."*

25 Claude Cahen, *"Notes Pour histoure des Turcomans d'Asie Mineure au 12-le siêcle"*, Journal Asiatiuqe,no:4, Paris,1951,s,339

26 Şikârî Metinleri (kendi çevirimden), varak 34,35

Bu hususlar, Şikârî 'nin çok dilli bir edip olduğunu gösteriyor. Metinlerin bazı varakları rutubet kapmıştır. Bu metinlerin söz başları ve durakları kırmızı renklidir. Metinlerin çoğunda Kürtlerden bahsediliyor. Bu elyazmasının 1940'lı yıllarda Konya Müzesi Müdürü Mesud Koman tarafından bir tıpkıbasımı yapılmış fakat Kürtlere dair bölümler çarpıtılarak ya da atlanarak çoğunlukla verilmemiştir. El yazmasının Kürtlerle ilgili bütün bölümleri tarafımdan günümüz Türkçesine çevrildi. Selçuklu ve Karamanoğulları'na dair Türk resmi tarih öğretisini deyim yerindeyse yerle bir eden bu eserle birlikte Kürtlerin, Anadolu tarihindeki rolü ve yeri iyice belirginleşiyor.

Oğuz Kavmine Karşı Orta Anadolu'yı Koruyan Kürtler

Sivas Kürtlerin şehriydi. Kürdistan dilâverlerinin yeriydi. Sivas beyi Kürt Hacı Bahadır, bunları duyduğunda Kürd kavmini toplayıp danıştı. Eşref adında ulu bir beyi vardı. Eşref beye dedi ki :

" Bu Oğuz taifesi Şirvan'dan gelip bu diyarları hep zapt etti. Kürdistan askerini toplayıp bunları durdurmamız gerek."

Eşref Bey de dedi ki :

"İstersen birkaç defa savaşırız."

Hemen 14 bin Kürd askeri toplayıp, Türkmen ve Oğuz taifesi üzerine yürüdüler. Türkmen ve Oğuz askeri ise, Ermenilerle yapmış oldukları savaştan yeni dönmüşlerdi. Allah razı olsun bir haberci, Oğuz ve Türkmen askerine ulaşıp; 'ne duruyorsunuz, Kürdler sizi kırmaya geliyorlar' diye haber verdi. Nureddin dedi ki: bunlara hile yapmak gerekiyor yoksa Kürdler savaşta yiğittirler ve de çokturlar."

Kosun da dedi ki :

*"Duyduğuma göre Kürt Hacı Bahadır, Sivas'ı, oğlu Menteşe'ye bırakıp gelmiş. Siz onlarla savaşırken ben Sivas'a saldırırım. Sivas'ı böylece almış olırız."*Nureddin bu isteği uygun gördü. Kosun bin askerle Sivas'a gitti. Nureddin ise 10 bin askerle Kürdlerle savaşmaya başladı.

Kürt Hacı Bahadır Sivas'ta Adına Hutbe Okutuyor

Hacı Bahadır, Sivas'ta bütün Kürt beylerini etrafına toplayıp adına hutbe okuttu. Bunu duyan Selçuklu Sultanı, asker toplayıp Sivas üzerine yürüyecekken, Oğuz Beylerinin Kürdleri daha önce Sivas'ta dize getirdiğini ve tekrar dize getirebileceklerini duydu. Sultan Alâeddin bu habere çok sevindi.

Kürt Ordusu Konya'ya İlk Defa Geliyor

Kürt Hacı bahadır oğlu Menteşe, üç yüz asker ile kaleye yaklaştı, saf zırha bürünmüş kâfir dışarı çıkıp Menteşe'yi kovaladı. Sandılar ki Menteşe kaçıyor. Turgut ve Bayburt Beyler arkadan kaleye saldırdılar. Kürt Hacı Bahadır, Mirza, Eşref pusudan çıkıp kâfiri sardılar. Kâfiri öyle bir kırdılar ki tek biri bile kurtulmadı. Ondan sonra ordu sevk edip Mut'a gittiler. Mut'u fethettikten sonra Gülnar'ı ondan sonra Mara Kalesi'ni fethettiler.

Konya Sarayındaki Kürdistan Pehlivanları

Karaman 40 bin asker,130 pehlivanla birlikte Konya'ya doğru yola çıktı. Kısa bir süre sonra Konya'ya varıp Konya kalesinin önünde 40 bin askerle bekledi. Velhasıl sultan, Karaman'ı çok iyi ağırladı. Birlikte üç ay eğlenip, yiyip içtiler. Karamanın pehlivanları dev gibiydi. Karaman, onları sultana şöyle arz etti: *"sultanım ben bu Kürdistan pehlivanlarıyla Ermenistan'ı fethettim. Nice serveri dize getirdi bu yiğitler."* Velhasıl sultan onları beğendi, hediyelere boğdu.

Kürdistan Askerleri Haçlı Ordusunu Kırıyor

Aydın Bey ile Hamit Bey, tükenmiş bir şekilde kaçmak üzereyken, Kürdistan ordusunun tekbirleri duyuldu. Ve bölük bölük tozlar belirdi. Kürdistan askeri kâfire öyle bir saldırdı ki ve kâfiri öyle bir kırdı ki, kılıçlarının ve gürzlerinin sesleri asumanda yankılandı. Onların arkasında ise diğer beyler saldırdı. Kâfiri aralarına aldılar. 7 gün 7 gece savaştılar. Kürdistan dilâverleri kaplan gibi kana bulandılar. Toz dünyayı yuttu adeta, ak ile kara seçilmez oldu. Ova insan cesetleriyle doldu. Kâfirler tutunamayıp, Görkes kalesine kaçtılar.

Kürtlerin Ankara'ya Saldırması

Bütün Kürd, Moğol, Türkmen ve Oğuz beyleri hazırlanıp Ankara üzerine yürüdüler. Moğol askeri önden yürüdü. Mirza bahadır önderliğindeki 4 bin Kürd dilâveri ise Ankara'ya arkadan yaklaştı. Savaş başladı. Kürd askerleri surlardan bir gedik açıp içeri girdiler. Kâfirleri bağlayıp dışarı çıkardılar. Kiliseleri yıkıp cami yaptılar.

Kürtler Niğde ve Tarsus'u alıp Varsak Türkmenlerini Kılıçtan Geçiriyorlar

Kaleyi otuz gün boyunca ablukaya aldı. İçerden Kazgancık, dışarıda Kürd askeri günlerce savaştı. Lakin Kürd askerinin uzun mızrakları, Kazgancık'ın askerinin demir elbiselerine işlemiyordu. Velhasıl, atabey, Devletşah önderliğinde Moğol askeri imdada yetişti. Gürzleriyle Kazgancık'ın demir elbiseli askerlerini darmadağın ettiler. En sonunda Niğde alındı. Kale, Babuk Han'a teslim edilerek, Kazgancık da yakalanıp Mehmet Bey'e gönderildi. Mehmet Bey, Kazgancık'ın Ermenek Kalesi'ne kapatılmasını emretti.

Kürt Zülkadiroğulları, Karamanoğlu Mehmet Bey'in Yardımına Geliyorlar

Zülkadiroğlu Beyliğinin beyi, Maraş'tan kalkıp, 14 bin Kürd askeriyle bir gün Kürdistan beylerini de toplayıp, süvari olup, sultanın gözcülerine rast gelip savaştılar. Hay huy sesleri asumana erişti. Sultanın askeri perişan oldu.[27]

Karamanoğlu Mehmet Bey, Denizli ve Çine'yi Kürt Beyi Hacı Bahadır'ın Oğlu Menteşe'ye Veriyor

Borlu'yu ve Çıra Dağ'ı Hamit Bey'e verdi. Balat, Çine ile etrafındaki bütün yerleri Kürdistan Beylerinden Sivas Bey'i Kürt Hacı Bahadır'ın oğlu Menteşe'ye verdi. Kürdistan askerleri şehirlere hemen kondular. Beyşehir'i ise Eşref Bey'e verdiler.[28]

27 Türk resmi tarihin tersine Dulkadir Beyliğinin Kürt olduğu savı, Şikârî 'nin metinleri sonucu iyice güçleniyor.

28 Daha sonra Eşrefoğulları ve Menteşe beyliği olarak tarihte yer alan bu devletlerin Kürtler tarafından kurulduğu savı belirginleşiyor. Tarihi vesikalarda, Denizli, Beyşehir yörelerinde *"Kürtler, Emir Kürt, Kürtoğlu"* isimli

Kürtler Konya'yı İşgal Edip Alâeddin Keykubat Sarayındaki Yirmi Dört Şehzadeyi Kılıçtan Geçiriyorlar

Hemen yola çıkan 16 bin Kürd askeri, Konya'ya geldi. Rivayete göre o gün Davut Bey ile Mehmet Bey, 17 bey ile sohbet etmekteydi. Birden sesler geldi. Ne oldu diye dışarı çıkıp baktıklarında, şehir ahalisi kapıyı Kürd askerine açtı. Kürdler, Keykubat sarayını sardılar. Önüne çıkan her askeri kılıçtan geçirdiler. Mehmet Bey ile Davut Bey can derdine düştü. Davut Bey, bir ata binip Larende'ye, Mehmet Bey de bir su kanalına atlayarak, şehrin dışına çıkıp bir ata binerek Sivas'a doğru yola çıktı. Kürd kavmi kılıçlarını çekip Halil soyundan yirmi dört şehzadeyi katlettiler. Konya'yı zapt ettiler.

İdealist Bir Kürt Komutan: İbni Kürt ve Mirza Bahadır'ın ihaneti

Velhasıl bir gün İbni Kürd dedi ki : *" Biz Karamanoğlu'nu sevmeyiz. Dedesi, bizim dedemiz Hacı Bahadır'dan diyarını almıştı. Bu Mehmet Bey'in amacı Karamaoğlu ile bir olup, Sivas'ı elimizden almaktır. Biz ona iyilik edip kardeşini öldürüp tahtını aldık."*

Bunun üzerine sinirlenen Alâeddin : *"İbni Kürd hem Sivas'ı elimizden aldı. Hem de Mehmet Beyi zindana attı. Bunun adı korkusuzluktur."*

Süleyman Şah da : *"İbni Kürd, yiğit bir adamdır. Etme! Kimse onun zindanından adam çıkaramaz. İnsanın bunu yapması için Rüstemi Zal olması gerek!"* Alâeddin, bu sözü duymazlıktan gelip hemen ordusunu toplayıp İbni Kürd'ün üzerine yürüdü. Bunu duyan İbni Kürd, kahkahalara boğuldu. Hemen 20 bin dev gibi Kürd askeri toplayıp karşı durdu. Kürd askeri, karşılarına çıkan 10 bin Bulgar askerini esir aldı. Moğol askerini ise darmadağın etti. Daha sonra bir yandan, Turgut emrinde Türkmen, Kosun emrinde Oğuz, Alâeddin emrinde ise Karaman askeri yetişti. O anda 20 bin Kürdistan askeri de İbni Kürd'ün imdadına yetişti. Kayseri ovasında öyle bir savaş çıktı ki, diller anlatmaya yetmez.

---

köylerin varlığı tesadüf olmasa gerek... Günümüzde ise bu köylerin ismi, *"Fasıllar, Dervişoğlu, Emir Kurt"* olarak değiştirilmiştir.

Kaya bey, Şah Alâeddin'e dedi ki : *"Bu savaşa ateş gibi yiğitler lazım. Alâeddin de bize de Karamani derler."*

7 gün boyunca savaştılar. Her iki taraftan 11 bin insan öldü. İbni Kürd Yiğit, dev gibi bir bey idi. Mirza Bahadır da Kürd idi, lakin Alâeddin taraftarı idi. Bu, İbni Kürd'ün zoruna gitti. İbni Kürd, gürzünü eline alarak Mirza Bahadır üzerine yürüyerek :

"Ey fesat, hain! Atalarımız Elbrüz Dağından Amid diyarına kadar önüne çıkan her düşmanı birlikte katletmediler mi? Şimdi bir vahşi Moğol şahına kul olmuşsun."

İbni Kürd, Mirza Bahadır'a vura vura, Mirza Bahadır'ı sersemletti. Bunu gören Şah Alâeddin atını sürerek Mirza Bahadır'ı, İbni Kürd'ün elinden kurtardı. Alâeddin, İbni Kürdün üzerine yürüdü :

"Ey napa ki Kürd, benim dedemin seyisi iken şimdi padişah oldun ve beni beğenmiyorsun."

İbni Kürd de : *"Ey Alâeddin benim meselem seninle değildir. Bir oğlan için benimle savaşıyorsun. Bu oğlandan kimseye hayır yok. Bana hayrı olmadı ki sana olsun."* Alâeddin bu sözleri duymadı bile. En sonunda Kürd ordusu yenildi. Sivas'a kaçtılar.

Mevlana: "Konya'yı kirli Kürtlerin ellerinden kurtarın!"

Süleyman Şah dedi ki : *"Ey Arız Hâkim! Dün gece rüyamda Hazreti Mevlana'yı gördüm. Bana dedi ki : "Ey Şah-ı Moğol, bu şehri (Konya'yı) pis, kirli Kürdlerin elinden kurtar. Çünkü bütün evliyalar bu şehri sana bağışladılar."* Bunun üzerine Arız da dedi ki : *"Bu şehir senindir. Hemen askerlerini alıp git!"*

Bunun üzerine Şah Alâeddin ve Süleyman, 26 bin asker ile Konya şehrinin önüne geldiler. Evliyaların gayretiyle de Kürdlere kılıç çekip Kürdleri mahvettiler. Konya'yı Kürdlerin elinden aldılar. Bütün Konya evliyalarını ziyaret ettiler. Birçok türbe inşa ettiler.29

---

29 Metinlerin sonuna doğru Kürtler, Konya'yı birkaç defa kuşatmışlarsa da başarılı olamamışlardır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluğa dönüşmesi ve bütün Anadolu'yı zapt etmesi, Orta Anadolu'daki Kürt hâkimiyetini ortadan kaldırmıştır.

ETNİSİTESİ TARTIŞMALI HESPKEŞANLAR VEYA ATÇEKENLER

Hespkeşan Kürtleri

Yaygın bir görüş, Hespkeşanların Timur'un ordusunda seyislik yaptığı ve Osmanlılarla olan meşhur Ankara Savaşı nedeniyle geldikleri Tuz Gölü yöresine yerleşen Kürtler olduklarıdır.

Mikail Bayram, Hespkeşanların, Osmanlı Devleti'nin 1500'lerde, Tuz Gölü dolaylarına, daha çok Diyarbakır yöresinden getirip, yerleştirdiği Kürtler olduğunu söylüyordu. Söylediklerine, Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde yeni ortaya çıkan (2012'nin kışında) *"Salname-i Espkeşan"* adlı yıllığı dayanak olarak gösteriyordu. Rohat Alakom da *"Orta Anadolu Kürtleri"* adlı çalışmasında, kelimenin etimolojisini de vererek (Esb-hesp: At / Keşan: çeken), topluluğun Kürt olabilme ihtimalini vurgular; ama 1600'lı yıllarda, bölgede araştırma, gözlem yapma fırsatı bulan bazı Avrupalı oryantalistler, Espkeşan'ların daha çok sosyal ve ekonomik yaşantılarını işleyerek etnik kökenleri hakkında detaylı bilgi vermiyorlar. Konya çölünde, özellikle Tuz Gölü etrafına yayılan Hespkeşanlar'ın, günümüzde Cihanbeyli olarak bilinen yerleşim yerini de kurdukları bilinir. (Yerleşim yerinin adının kronolojisini Espkeşan<İnevi<Canbegli<Cihanbeyli şeklinde sıralayabiliriz.)[30]

---

30 *"Cihanbeyli"* isminin etimolojik kökeninin *"Canbeg"* (bir Kürt aşireti) sözcüğü olduğu savı yaygındır.

Tuz Gölü'nün etrafındaki ağaçlıklı büyük düzlük merkez alınmış; Lykaonia, Kapadokya ve Isaura'nın (bugünkü Bozkır) bazı bölümlerini de içerisine alan Karaman vilayeti, göçebelerin ayrı olarak kaydedildiği bir vilayettir.[31] Hatipoğlu olarak bilinen Haydar İbn-i Nasuh ve kâtibi Ali'nin 1500–1501 yılları arasında tutmuş oldukları defterler, Hespkeşanlara dair bilgiler içerir. Hespkeşanlara dair bir diğer kaynak ise, 1523 yıllında Mustafa Çelebi ve kâtibi Ruşen İbn-i Hacı Hüseyin'in tutmuş oldukları defterdir. Her iki defterin asıllarını Konya Yusuf Ağa Cami Elyazması Kütüphanesi'nde bulmak mümkün. Bu defterlerin tutuluş amacının, Osmanlı'nın topluluğu vergiye bağlamasına dönük olduğundan, Hespkeşan'ların etniklerine ve sosyal yaşamlarına, geleneklerine dair detaylı bilgi verilmiyor. At yetiştirmenin dışında Küçükbaş hayvancılıkla da uğraşan Hespkeşanlar, bölgeden geçen yabancı gözlemcilerin ve seyyahlarında dikkatini çeker. 1830'larda bölgeden geçen İngiliz Hamilton'un ise daha çok, Hespkeşanların yetiştirmiş olduğu atlar ilgisini çeker:

"Öncülleri gibi onlar da iyi at yetiştiricileridirler. Ülkenin diğer bölgelerine çok fazla at satarlar. Kısrakları satmayıp kendileri binerler. Bu kısraklara asla yük bindirmezler. Gördüğümüz atlar kısa boylu olsa da, bakımlı ve temizlerdi. Artlarında genç taylar koşuyordu.[32]"

At yetiştirmeleri karşılığında çeşitli vergilerden muaf tutulan Hespkeşanların kökenine dair bir dipnot da, 1591'de tutulan *"Esbkeşan Kanunnamesi"*[33] adlı fermanda yer alıyor. Fermanda Hespkeşanların *"Haymana Taifesi"* adlı *"Ekradlardan"* olduğu belirtiliyor. *"Ekrad"* sözcüğünün Arapça kökenli olduğu, *"Kürt"* manasına geldiğini biliyoruz. Söz konusu ferman bu açıdan önemlidir. Yine, Rudi Paul Linder, Osmanlı göçebelerine dair doktora tezinde, Hespkeşan (onun deyimiyle *"Atçeken"*) boylarını sıralıyor. Bu boyların arasında *"Okçiyan" "Bereketli"* adlı günümüzde

---

31 Muzaffer Erdoğan, İzahlı Konya Bibliyografyası, İstanbul,1952.s.45

32 William J. Hamilton,Researches in Asia minor, Pontus an Armenia, C.2, 1942, s,242

33 Başbakanlık Arşivi, Tapu defterleri, 636 numaralı kayıt (söz konusu kanunname 332 sayfadır. Gülay Mermer Acı tarafından bana ulaştırıldı.)

de yörede varlığını sürdüren Kürt topluluklarının isimleri dikkat çekiyor.[34]

Konya şeriye sicillerinde Hespkeşanlara dair bir kayıt, özellikle kayda değerdir. Konya mütesellimini şikâyet eden bir dilekçe Konya Kadısı tarafından (sanırım sonuçlandıramayacağı için) İstanbul'a gönderilir. Şikâyete karşılık, Konya'ya bir ferman gönderilir. Fermandan anlaşıldığı kadarıyla, o zamanki ismiyle İnsuyu ve günümüz ismiyle Cihanbeyli dolaylarındaki Hespkeşanlardan; Konya mütesellimi *"Yurdumuzda Türkmen barındırıyorsunuz"* gerekçesiyle rüşvet almaya çalışmış. Buradan da anlaşılacağı üzere 'Türkmen' söyleminde bulunulmasını, Hespkeşanların farklı bir topluluk olduğu ihtimalini güçlendiriyor. Yani Türkmen farklı bir topluluk... Hespkeşanların, farklı bir topluluğu, kendilerinden olmayan bir topluluğu barındırdıkları çıkarımında bulunabiliriz.

Sonuç olarak günümüzde Konya ve civarında 'Atçeken' soy isimli yüzlerce aile bulunmaktadır. Bu ailelerin büyük bir bölümü kendini Kürt olarak tanımlar. Dönemin şeriye sicilleri ve yıllıkları iyi bir şekilde incelendiğinde Hespkeşanların Kürtlüğüne dair daha fazla bilginin edinileceği inancındayım. Resmi tarihin 'azizliğine' uğrayan bu etniğin, kapsamlı çalışmalar sonucu daha da belirginleşeceğini söylemekte yarar var.

34 Rudi Paul Linder, Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar, Çev: Müfit Günay, İmge,İstanbul, 2000,s.180–183

KONYA ŞERİYYE SİCİLLERİNDE KONYA KÜRTLERİ

Toprağa Yerleşmeye Zorlanan "Eşkiya" Kürtler ve Kürtlere Karşı Uygulanan Katliamlar

Osmanlı hukukunun en önemli kaynağı şüphesiz sayıları on binleri aşan mahkemedefterleridir. Osmanlı tarihi araştırmalarında şeriye sicilleri sadece hukûkî bir kaynak olmaktan çok sosyal, iktisâdî, idârî alanda da önemli kaynaklardır. Son dönemde üniversitelerin birçok bölümünde şeriye sicili kaynaklı tezler hazırlanmaktadır. Şeriye sicillerinin günümüze ulaşması sürecinde birçok tahribata uğramıştır. Gerek bu tahribat gerekse yazı türünden kaynaklı okuma sorunları ortaya çıkmaktadır.

Konya'nın muhtelif kütüphanelerinde birden fazla şeriye sicilinin mevcudiyeti söz konusu iken, bu şeriye sicillerinin büyük çoğunluğu hala transkribe edilmemiştir. Osmanlı dönemi toplumsal yaşamın önemli izlerini bulabileceğimiz bu siciller, Kürt tarihi açısından da önemlidir. İçinde Kürt aşiretlerinin Konya bozkırlarındaki hareketliliğini, en azından varlığına dair bazı izleri bulabileceğimiz bu siciller, umarım gelecekte Kürt tarihi araştırmacılarının ilgisini yeterince çeker. Bu çalışmada, Selçuk üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu'nda bulunan ve Transkribi yapılmış olan 10[35], 11[36], 37[37], 47[38] numaralı şeriye sicillerinden yararlandım. Sicillerin birkaçında *"Ekrad"*, *"Kürt"* sözcüklerine rastlansa da, adı geçen sözcüklerin geçtiği yerler daha çok bireysel davalardır. Yine de bazı kayıtlarda Kürtlerin o zamanki sosyal konumlarına dair bazı ipuçları var. Beyşehir dolaylarında Kürt varlığından haberdar oluyoruz.

---

35 10 Numaralı Şeriye Sicili (1659–1661), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu,Konya.

36 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu,Konya,

37 37 Numaralı Şeriye Sicili (1691–1692), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu, Konya

38 47 Numaralı Şeriye Sicili (1716–1717), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu,Konya

Yıl 1660. Küçük Mehmet Paşa, çevre yöneticilerine yazdığı bir mektupta acilen yardım talebinde bulunuyor:

"*Küçük Mehmet Paşa'nın Mektubudur.*

İzzetli kardeşim, Osman Ağa'nın huzuruna inci derecesinde saflıkla varıldıktan sonra tebliğ edilir ki kardeşim, Kürt ve Yörük teftişi için Beyşehir Mütesellimi birkaç adam görevlendirmiştik ki mütesellim ve adamları Kürtlerin ve Yörüklerin birkaç evine rast gelip çatışmışlar. Tarafından birkaç adam da ölmüştür (öldürülmüştür?) Şimdi üzerlerine saldırma gereği vardır. Şimdi cemiyetleri (topluluk olarak) Karanidere39 ve mütesellimlerin çukurunda oturuyorlarmış. Şimdi benim kardeşim, acele edip fazlaca adam ve fazlaca cemaat toplayıp bir gün önce (içinde?) bize ulaşmaya çalışınız. Karanidere'ye hangi yoldan geliniyorsa, o yol üzerindeki kethüda ve serdarlara da emir veriniz, ata ve silaha sahip bütün adamlarını toplayıp bize yetişsinler. Vesselam.

Muhibbil-Muhlis Mehmed Paşa
2 Mayıs 1660"

Bu mektuptan anlaşıldığı üzere dönemin yönetimi, hem Kürtlerle hem de Türkmen unsurla çatışma halindedir. Kuşkusuz bu çatışmalarda sayısız Kürt ve Türkmen öldürülmüştür. Mektupların niteliğine bakıldığında saldırılar sadece savaşçılara yönelik değil, bütün cemaatedir. Burada sivil ölümler söz konusudur. Dönemin kanunnamelerine göre, savaştan arda kalan 'esir erkek' ,kadın, çocuk ve her türlü mal varlığına 'ganimet' diye el konulur. Aynı paşa tarafından gönderilen diğer bir mektupta ise, *"daha çok yardım"* talebinde bulunuluyor. Anlaşılan Karanidere'deki savaş şiddetli geçiyordu:

"Kardeşim, Karaman'a göndermiş olduğumuz mektup da size gönderilmiştir. Siz tebliğ edin. Silifke mütesellimine de mektup gönderdik. Onu da ulak ile ona yetiştiriniz."

Suret-i defterdir... 10 Mayıs 1660[40]"

---

39 Sonraki sayfalarda da belirtileceği üzere, *"Karanıdere"* Şerefli Koçhisar'a bağlı bir köydür. Şerefli aşiretine mensuptur.

40 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), s. 295

Bu mektuptan sonra neler yaşandığını bilemiyoruz. Ama tahmin edebiliriz ki, Karanidere'de bir kırım yaşanmıştır. Bu kırımlara karşı Kürtlerin de boş durmadığını belirtmek gerekir. Özellikle Osmanlı kervanlarını soyup, kervanları koruyan askerlere saldırmışlardır. Örneğin Şam'dan başkent İstanbul'a giden, Suriye'de toplanmış vergileri taşıyan Osmanlı kervanı, Ilgın[41] yakınlarında Kürtler tarafından soyulur. Bu soygun deyim yerindeyse 'devlet krizine' neden olur. Ama burada bir karışıklık göze çarpmaktadır.

Osmanlı yöneticileri teftişe giderken mi Kürtler tarafından baskına uğradılar? Yoksa söz konusu kervân, soygunu yapan Kürtleri ele geçirmek için harekette bulunurken mi baskına uğradılar. Sanırım bunun netleşmesi için 9. Şeriye Sicili'ne bakmak gerekir. İleriki günlerde Küçük Mehmet Paşa, Karaman Mütesellimine bir mektup daha gönderiyor:

"Küçük Mehmet Paşa'nın Mektubudur.

İzzetli kardeşim Karaman Mütesellimi Osman Bey huzuruna ithaf olunur ki bundan evvel Şam-ı şeriften gelirken Bolvadin Köprüsü adlı yerde haramzade ve hırsız eşkıyanın saldırısına uğrayan ve soyulan hazineyi bulmak için buyrulan padişah fermanı üzerine eşkıyayı bulmak için gittiğimizde, daha önce öldürülen Kürt Allahverdi'nin kardeşi Saruhan kaçmayı başarmıştı. Yine de peşine düşüp yakaladığımızda, dağlara gömdüğü hazinenin bir kısmını bulabildik. Bunun için geç kaldık. Şimdi Seydişehir üzerinden Bozkır taraflarına vardık. Önümüzde 800 kişilik bir Kürt obası, Kiki Yaylası istikametinden İçil (Mersin) tarafına kaçıyor. Siz de hazırlıklı ve uyanık olun ki bunları yakalayalım. *Vesselam"* [42]

Küçük Mehmet Paşa'nın mektuplarından sonra çevredeki bütün Osmanlı askerlerininatçı seniin Kürtlerin peşine düştüğü, bunun karşısında Kürtlerin tutunamayıp kaçmaya başladığını görüyoruz. Daha sonraki adaalet mi günlerde bir türlü ele geçirilmeyen Kürtler için, İstanbul'dan bölgeye padişah tarafından bir ferman gönderilir. Ferman zehir zemberek sözlerle doludur. Kürtleri bir türlü ele geçiremeyen Küçük Mehmet Paşa'ya hakaretler ediliyor:

41 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), s.296

42 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), s.296

"Malumunuz ki bundan evvel Şam-ı Şeriften gelen hazinemi soyan Yörükler ve Kürtlerden olan, ölen Allahverdi ve kardeşlerinin ve Kürt Davut'un beş adamıyla ve Akyakalıoğlu'nun köçeği Mehmet ve Karayılan ve kardeşleri Katırcıoğlu'nun Yusuf'u ele geçirip ve elbette gerekli cezalarını verip ve o Yörükler'e ve Kürtler'e aman vermeyesin. Onları bulup cezalandırasın. Zayi olan hazinemi tahsil edesin. Sen ki muktedir bir paşasın. Daha önce buyurduğum fermanların gereğini acilen yapmadığın için bu hakaretlere layıksın. Şimdi derhal ne şekilde olursa olsun Katırcıoğlu Yusuf'u bulasın, buyurdum ki fermanımı yerine getiresin ve hazinemi bulasın. Ve bütün yaptıklarınızı bize bildiresin. Buyurdum ki bundan sonra bir daha, ne surette olursa olsun gecikmeyesin. Derhal eşkıyanın peşine düşüp, o Kürtler'i kati bir şekilde muhakkak cezalandırasın. Katırcıoğlu Yusuf neredediir şimdi bulup cezasını veresin. Fermanımı yerine getiresin. Bu defa özre ve bahaneye yer olmadığını bildiririm ki, özürlerin ve bahanelerin benim tarafımdan kabul görmeyecektir. Sen ki kudretli bir paşasın; ceddimin ruhu üzerine yemin olsun ki, bu defa sana aman ve zaman verilmeyecektir. Şiddetli hakaretler eşliğinde senin hakkından gelinir ve ibretlik edilirsin. Gözünü aç! Eğer kellen sana lazımsa, eşkıyaların hakkından gelip hazinemi bulasın. emr-i şerifimi yerine getiresin.

Kostantiniyye (İstanbul)
30 Mayıs-8 Haziran 1661"[43]

Bu fermandan sonra panikleyen Küçük Mehmet Paşa, çevredeki yöneticilere gönderdiği mektuplarda, *"hazine ya bulunacak, ya da yöneticilerden tedarik edilecek"* dedikten sonra, yine de beli bir kısmının vergilendirilerek ahaliden toplatılmasını istiyor:

"Mektub-ı Küçük Mehmet Paşa

İzzetli ve Rıfatlı (boş) Efendi'ye sunulur. Malumunuz ki daha evel Şam-ı şeriften gelirken, Bolvadin yakınlarında hazine kervanını soyan eşkıyanın bulunması için, daha önce de belirttiğim bazı yerlere adam çıkarıp takibe çıktığımız halde, eşkıyaları ele geçiremedik. Sadetli Sadrazam Hazretleri mektub-u şeriflerinde buyuruyor ki Padişahın malını tedarik edemezseniz, Mütesellimlerden ve

43 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), s.297

Kadılardan tedarik edilecek; aynı şekilde o yerin ahalisinden ve ayanından yıllık vergi şeklinde toplatılacak. Biz de üzerimize düşen akçeleri hazırladık. Siz de payınıza düşeni hazırlayınız. Dikkatli olunuz. Biliyorsunuz ki ortalıkta kıtlık var. Bir an önce tedarik edesiniz. Kardeşinizi oralara kadar getirmeye mecbur etmeyesiniz.

Vesselam
Muhibbi'l Muhlis Küçük Memed
13 Haziran 1661[44]"

Aynı tarihte Sadrazamın mektubu da Konya'daki mütesellime ve Konya Eyaleti'ndeki bütün mütesellim, serdar, yeniçeri ağaları ve kadılara ve iş erlerine gönderilir. Mektup zehir zemberektir. Asıl düşündürücü olan, bu zehir zemberek mektuplardan sonra yöneticilerin halka nasıl zulmetmeye başladıklarıdır. Özellikle yörede (anlaşıldığı kadarıyla göçebe olarak) bulunan Kürtler'e ve Yürükler'e nasıl muamele ettikleridir. Kuşkusuz haddinden fazla acımasız davranmışlardır. Sadrazam Konya eyaleti yöneticilerine gönderdiği mektupta, yöneticilere hakaret ettikten sonra, tehditlerde bulunuyor; *"Ya bu soygunu yapanları yakalayıp, hazineyi bulursunuz; ya da başlarınız kesilir!"*

"Mektub-u Sadrazam

"Bütün Konya mütesellimlerin, kethüdaları, yeniçeri serdarları ve iş erleri biliyorsunuz ki soyulan hazinenin tedarik edilmesi ve eşkıyanın yakalanması için daha önce mektupla birlikte ferman da buyurmuştuk. Ama sizler hem gecikerek ve bazılarınız da hiç yerinden kıpırdanmayarak, takibe adamlarınızı çıkarmayarak, Eşkıyanın memleketi soymasına göz yumdunuz. Bundan sonra aynı hareketlerde bulunursanız kaç canının ve başınız varsa ortadan gider. Padişah tarafından ferman olunmuştur ki, hepinizin hakkından gelinir, canınızla, başınızla, malınızla bedel ödeyip ve asla affedilmeyeceğinizi bilin. Padişah, atalarının ve cetlerinin üzerine yemin etmiştir ki hiçbirinizi sağ bırakmayacak. Bunun için hepiniz canla başla çalışınız. Son pişmanlık fayda etmez ve kesilen baş yerine dikilmez. Bundan sonra bir dakika bile yerinizde durmayanız.

44 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), s.302–303

Bilesiniz ki, hazineyi bulamazsanız başlarınız kesilecek. Gafletten sakınınız."

Vesselam
13 Haziran 1661
Mehmed Paşa Hala[45]"

Sonraki günlerde anlaşıldığı kadarıyla hazine bir türlü bulunamaz, Kürtler de ele geçirilmez. Bu günlerde yine padişah tarafından gönderilen bir fermanda;

"Ya hazineyi bulup Kürtleri yakalarsınız ya da çoluk çocuğunuz dâhil tümden katledilirsiniz mallarınız da devlet hazinesine devredilir," ibaresi yer alıyor. Bir sonraki yazışmada ise, kervanın Bolvadin'de değil, Konya yakınlarındaki Ilgın Köprüsü'nde soyulduğu anlaşılıyor. Sonuç olarak, Kürtler, 1660-1662 tarihleri arasında, Konya Eyaleti topraklarında yarattıkları 'devlet krizi'yle varlar. Ama bugün Konya dolaylarında yaşayan Kürt aşiretlerinin 'aynı anda' hareket etmedikleri, anayurtları Kürdistan'dan aynı dönemlerden göç etmedikleri az çok anlaşılıyor.

Kanımca burada adı geçen Kürtler, daha çok Akşehir ve Beyşehir dolaylarında yaşayan, geliş tarihleri birinci dönem (Selçuklu dönemi) Anadolu beyliklerine denk gelen Kürt kitleleridir. daha sonraki yıllara ait sicillerde göçebe oldukları anlaşılan bu Kürtlerin toprağa yerleştirilmeye çalıştığı görülüyor. Sicillerin birkaç yerinde, Kürtlerin yöreye iskân edilme süreçlerine ve bu süreçlerle ilgili çeşitli sıkıntıların var olduğuna dair ipuçlarına rastlıyoruz. Adı geçen bu yerleri günümüz Türkçesine çevirip sadeleştirerek aktarıyorum:

"Çorum ve Çankırı ve Ankara ve Sultanönü ve Kütahya ve Karahisar-ı sahib ve Hamid ve Begşehri ve Akşehir ve Konya ve Aksaray ve Niğde Müteselimleri ve kethüdaları ve yeniçeri ağaları ve vilayetlerinin iş erleri; buyurdum ki Rakka civarına iskânları ferman olunan Ekrad (Kürtler) ve Türkmen taifelerinin yerleştirilmesi için hepinizin görevlendirildiğini varsaydığımdan, vilayetinizde ata ve silaha sahip olan adamlarınızı alıp hemen gelmeniz buyrulduğu halde geciktiğiniz ve akranınız (mevkidaşınız) Hacı Mustafa Ağa (Allah uzun ömürler versin kendisine) gelip bize

45 11 numaralı şeriye sicili (1661–1662), s.303

ulaştığı halde sizler gelmediniz. Sizlerin de bir an önce savaşmaya uygun olan adamlarınızı alıp derhal bize yetişmeniz, Kelken Çayırı'nda bizimle buluşmanız kati şekilde emir olunmuştur. Aksi takdirde gerekli muameleyle karşılaşacağınız kesinlikle bilinmelidir. Buyruldu.

30 Temmuz 1691"[46]

Bu kayıtlardan anlaşılacağı üzere, bölgedeki Kürt aşiretlerinin hareketliliği, bu verilen tarihten eskidir. Rakka civarına (günümüzde Suriye'de Halep yakınlarında bir kent) yerleştirilmeleri emredilen Kürt aşiretleri, anlaşıldığı kadarıyla buralardan ayrılıp Anadolu içlerine yöneliyorlar. Özellikle Xelikan Köyü ve çevresindeki Reşvanlılara sorulduğunda *"Halep'ten geldiklerini"* dillendirirler. 2011'de Halit Erbay adlı Konya Kürdü ile yapmış olduğum röportajda, yaşlılardan duyduğu benzer bir söylemde bulunuyordu:

"1950'lerde ilkokula gidiyordum. Mehmet Çavuş adında çok yaşlı bir amca vardı bizim köyde. Çanakkale'de yıllarca savaşmış. Yemen'e asker olarak gitmiş. O da dedelerinden duymuş olduklarını söylüyordu. Dedelerinin yaşadığı zaman dilimi, günümüzden 300 yıl öncesine tekabül ettiğini varsayarsak, 1700'lü yıllarda diyebiliriz; 'büyük dedem, babalarının Halep tarafından göç edip Çukurova'ya geldiklerini söylüyordu. Çukurova'da sıtmaya yakalanıyorlar. Çoğu orada ölüyor. Bir gün bir Osmanlı paşası Adana'ya giderken yol üstünde bizimkilerin obasına uğruyor. Bizimkiler Paşaya koyun kesip paşayı ağırlıyorlar. Bizimkilerin sıtmalı halini gören paşa da diyor ki; 'Mevlana Diyarı'na gidin; yoksa hepiniz burada öleceksiniz. Bizimkiler de Konya ovasına geliyorlar. Başta Türkmenlerle savaşıyorlar. Sonra varlıklarını kabul ettiriyorlar. Hep derdi ki, Adana İmamoğlu'nda dedelerimizin mezarları var. Yılan Kalesi yakınlarında mezarlarımız var,' derdi."

Diğer bir kayıtta iskân sürecinin çok sancılı geçtiği ve bu Kürt aşiretlerine karşı yeri geldiğinde yöneticilerin, çok sert davrandığı anlaşılıyor:

"Bu havalide bulunan bütün subaşıları, yeniçeri ağaları ,müteselliimler, iş erleri, kethüdalar malumunuzdur ki; Anadolu yakasın-

46 37 numaralı şeriye sicili (1691–1692), s.511

da kapısız ve bacasız kaç senedir dolaşan Levent takımları ve daha önce iskanları yerleştirilmeleri) ferman olunan Kürt ve Türkmen taifelerinden bazıları, fakir ve fukaraya zulmettikleri, katliam yaptıkları ve gasp olaylarına karıştıkları haberleri kulağımıza gelmektedir. İskân edildikleri yerlerde oturmayan bu Levent takımı, Kürt, Türkmen taifelerinden bu işlere karışan şahısları bulduğunuz yerlerde gerekli cezalara çarpıtınız. Bu ferman ile buyurdum ki bu taifeler herhangi bir kazaya ya da kasabaya vardığında, sicillerinin kayda geçirilmesi ve haber verilmesi ve bu yerlerde bulunan yerli ahaliden eli silah tutan herkesi silâhaltına alınması ve bütün beylerbeyi ve yetkililer ortak hareket edip bu taifeleri cezalandırsınlar. Ülkede fesada ve karışıklığa meydan vermesinler. Kürt ve Türkmen Taifelerini iskân edildikleri yerlerde kalmaları için tembihleyin. Teşvik edin. Kabullenmezler ise, toprağı işlemeleri için ve iş görmeleri için onlara gerekli malzemeleri sağlayın. Şeriata uygun idam edilen bu taifelerden kişiler olduğu için vilayet ahalisinin bunlara saldırmasına gerek kalmaz. Fermanımı mülahaza edip derhal uygulamaya koyunuz.

20 Ocak-18 Şubat 1692[47]"

Bu fermandan önce Konya Kadısına verilen bir dilekçe kaydında, Konya Mütesellimi'nin, Kürt saldırılarına karşı, civarda yerleşik olan köylülerden borç para topladığı ve asker beslemeleri için erzak tedarikinde bulunduğu anlaşılıyor. Bu da büyük çaplı bir askeri çatışmanın olduğunu gösteriyor. 5-14 Eylül 1691 Tarihli bu kayıtta Konya kadısı, *"Ekrad ve Türkmen Eşkıyası Tehlikesi"* nin şimdilik bertaraf edildiğini belirtip köylülerden alınan paranın geri verilmesini buyuruyor.[48]

Aynı şeriye sicilinde Yapalı adlı Kürt köyünün ismi geçmektedir. Ama anlaşıldığı kadarıyla bu köyün o zaman ki sakinleri Türkmenlerdir. Sonraki zamanlarda Türklerin köyü boşaltması ve köye Kürtlerin yerleşmesi muammadır. Ancak araştırmalarıma göre 1900'lere kadar az da olsa, aynı köyde Türkmenler de bulunmaktadır. Sonraki yıllarda Günyüzü (Cudika) Köyünü elinde bulunduran Tevfik isimli Kürt ağanın etkisiyle bu Türkmenler de göç etmek zorunda kalırlar.

47 37 numaralı şeriye sicili (1691-1692),s.493-494

48 37 numaralı şeriye sicili (1691–1692), s.510

TARİHSEL OLARAK KONYA'DAKİ KÜRT YERLEŞİM YERLERİ

Konya Kürtlerini bir bütün olarak ele aldığımızda, coğrafyalarındaki idari taksimatın neredeyse Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt olduğunu düşündüğümüzde, Konya, Ankara, Kırşehir ve Eskil Kürtlerinin, bir bütünün parçası olduğu anlaşılır.

Tarihi kayıtlarda sözcük olarak *"Eski-il <Eskil"* şekline dönüşen Eskil adlı yerleşim yeri günümüzde Tuz Gölü yakınındadır. Orta Anadolu'da hüküm süren emirlikleri (Türkmen Beylikleri) ve devletleri konu edinen elyazmalarının hemen hepsinde *"Eski-il"* adlı kazaya rastlanılır. Söz konusu yerde günümüzde de onlarca Kürt köyünün varlığı mevcuttur. Yörede, *"Eskil Kürtleri"* diyebilinirler. Tuz Gölü'nü merkez alırsak, gölün doğusuna düşen Eskil'in karşısında günümüzde Cihanbeyli yer alıyor.

Cihanbeyli, Selçuklular döneminde Bayburd-Turgud diye adlandırılan sancak dâhilinde 'İnler' diye bir köyden bahsedilir. Daha sonraki yıllarda bu köyün ismi 'İnsuyu' olur. Bu dönemde de nüfus bazında pek fazla büyümeyen 'İnsuyu' yöredeki Hespkeşanların etkisiyle olacak ki; 1700'ler de, 'Espkeşan nam karye' (Espkeşan adlı kasaba) olarak söylenmeye başlanır. Sonraki yıllarda 'Canbeg,' 'Canbegli' olarak anılmaya başlanan yerleşim yeri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla 'Cihanbeyli'[49] ismini alır.

49 Konyalı Araştırmacı Uğur Özteke'ye göre Cihanbeyli'nin bürokratik tarihi gelişimi şöyleydi: *"Cihanbeyli'nin, tarihi gelişimi, coğrafi yapısı ve sosyal yaşantısı denildiği zaman Konya'nın bir parçası olduğuna şahit oluyoruz. Öyle ki burada yaşayan ailelerin mutlaka Konya merkezinde de bir evleri veya işyerleri var. Yani Cihanbeylili'nin bir ayağı ilçesinde iken diğer ayağı Konya'dadır. Cihanbeyli'nin ilk adı "Esbikeşan"* imiş. Daha sonraları

Diğer bir Kürt yerleşim yeri 'Kureyşözü' sanırım, Türkmenlerin telaffuz hatası üzerine 'Karışözü' olarak kayıtlara geçer. Günümüzde ise *"Kulu"* diye adlandırılır. Daha önce de belirttiğim gibi 'Yapalu' adlı köyün varlığı 1690'larda mevcuttur. Bu köyün günümüzdeki Kürtçe ismi 'Qemera' dır. 1661 Tarihli şeriye sicilinde ise 'Yeniceoba' (İncov), Karacadağ (Xelîkan) adlı köyler, (o zamanki ismiyle Espkeşan) Cihanbeyli'ye bağlıdır.

Rohat Alakom'un *"Orta Anadolu Kürtleri"* adlı çalışmasında yabancı seyyahlar bazı köylerin kuruluşlarını tarih belirterek verirler. Ayrıca bazı Kürt köylerinin kuruluşunu ve idari taksimatına dair ipuclarına, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Konya'daki yerel yayını olan 'Konya' adlı gazetenin bir nüshasında karşılaşıyoruz. Köy arazilerinin sınırları çizilirken, Kötükuşağı, Şerefli Yeniceoba, Yapalı, adlı Kürt köylerinin isimleri geçmektedir.[50] Bu köylerden Yeniceoba ve Yapalı'nın daha önce de belirttiğimiz gibi geçmişleri daha eskidir. Bu köylere ait arazilerin tekrar taksimlendirildiği anlaşılıyor. Şunu da belirtmek gerekir ki, gelecekte yapılacak olan daha detaylı araştırmalar sonucu, Kürt köylerinin kuruluş aşamaları ve yöre Kürtlerinin toprağa yerleşim serüvenleri daha da netleşecektir.

"İnevi" adını almış ve uzun yıllar İnevi adını taşımış. Esbikeşan İlçesi ilçelikten bucaklığa, bucaklıktan ilçeliğe çok kez yer değiştirmiş. (1866) yılında Kulu Köyü Esb Keşan adı ile ilçe olmuş. Cihanbeyli ve Şerefli Koçhisar, Kulu'ya bağlanmış. Ancak Cihanbeyli ve Koçhisar'ın Aşair beyleri Kulu'ya bağlanmak istememişler ve Ankara'ya baskı yapmışlar. Bunun üzerine Kulu'nun ilçe teşkilatı lav edilmiş ve Cihanbeyli, Koçhisar Kulu'dan ayrılmış. Kulu'da Konya'nın Sille Bucağı'na bağlanmış. Daha sonra Böğrüdelik Köyü'ne Canbegli Aşireti yerleşmiş. Böğrüdelik, 1928 yılında ilçe merkezi olmuş. Cihanbeyli'de *"Mürseli Efendi"* Nahiyesi adını alarak bu ilçeye bağlanır. 1929 yılında Böğrüdelik'ten ilçelik kaldırılır, Mürseli Efendi Bucağı ilçe olur. Böğrüdelik'te bulunan Canbeyli (Canbeg) Aşiretinin adına uygun olarak Mürseli Efendi adı Cihanbeyli'ye dönüştürülür. Yeni kurulan ilçeye Kulu Köyü, Altınekin ve Yeniceoba bucakları bağlanır. Daha sonra 1954 yılında Kulu, 1987 yılında da Altınekin ilçe merkezi durumuna getirilerek Cihanbeyli'den ayrılmışlardır."

50 S.N Gerçek Arşivi, Konya Gazetesi ,6 Ağustos 1909, Milli Kütüphane, Süreli Yayınlar Salonu,Raf 54/b

Koçhisar'ın "Şerefli Kürtleri"

Koçhisar, Osmanlılar devrinde, Espkeşan'a (Cihanbeyli'ye) bağlı bir nahiye iken zamanla kazaya dönüşmüştür. 'Şerefli' adlı aşiretin göç etmesiyle birlikte ismi daha sonra 'Şerefli Koçhisar' şekline dönüştü. Şerefli aşireti bazı kaynaklarda sadece, 'Yörük' bazı kaynaklarda 'Kürd' olarak geçmektedir. Adnan Menderes Kaya , 'Avşar Türkmenleri' adlı kitabında, Osmanlı arşivlerinden edindiği belgeler ışığında Şerefli aşiretini de irdelemeye çalışır. Belgelerde 'Şerefli Kürtleri' ibaresi geçtiği halde, Adnan Menderes Kaya; trajikomik bir şekilde , 'Kürt' kelimesinin; 'Yörük, göçebe' anlamına geldiğini iddia ederek, deyim yerindeyse Şerefli aşiretini zorla Türkleştirir. Menbaalarını da Bozulus Türkmenleri'ne dayandırır:

Belgelerde Şerefli cemaatinin bir bölümü Türkmen Kürdü adıyla anılıyor. Türkay da Osmanlı arşivlerine dayanarak hazırladığı eserinde Şerefli Avşarını 'Türkmen' olarak nitelerken, Şerefli Türkmanı diye kaydettiği cemaati, Şerefli Kürdü diye de anıyor. Üstelik bu grubu nitelerken bunların 'Yörükan ve konargöçer' olduklarını belirtmiştir.

Nitekim, Osmanlı Tahrir defterlerinde Kürt teriminin çoğu kez bu anlamda kullanıldığını biliyoruz. Sözgelimi, Şerefli Kürdü'nün Arapsun'da yerleştiği belirtiliyor. Halbuki elde olan bilgilerde Arapsun'da yerleşenlerin Şerefli Avşarı olduğunu biliyoruz. Bu da Kürt teriminin 'konar- göçerliği' ifade ettiğini ispatlıyor. Bu grup; Adana, Aksaray, Akşehir, Ankara, Arapsun, Ayasuluğ, Aydın, Bayburt, Boz-Ok, Çürüksu, Danişment, Diyarbakır, Halep, Haymana, Humus, İzmir, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Koçhisar, Konya, Kütahya, Maraş, Nevşehir, Kırklareli'nin Pınarhisar, Rakka, Sivas ve Yeni-İl'de yerleşmiştir.[51]"

Daha birçok kaynakta, bu aşiretin Kürtlüğüyle karşılaşabileceğimiz gibi, günümüzde bu aşiretin küçük kollara bölünerek, Şereflikoçhisar yöresindeki köylerde yaşadığını belirtmek gerekir. Elbette, Osmanlının çok erken dönemlerinde Konya çölüne göç eden Kürtler çeşitli Türkmen boylarıyla karışmışlardır. Koçhisar

51 Adnan Menderes Kaya, Avşar Türkmenleri, Dadaloğlu E.K.S.Y.D.D, Kayseri, 2004, s.39

Kürtlerinden olduğu aşikâr olan, Osmanlının önemli Tanzimat yazarlarından, yayıncı ve matbaacılarından Ebuzziya Tevfik bu Şerefli Kürtlerindendir.[52] Kendisinin Ecel-i Kaza adlı tiyatro eseri (ki bu eser Osmanlı toplumunda halka karşı oynanan ilk yerli piyestir. (1872) Serhat Kürtlerine dairdir. Söz konusu eser üzerine daha önce Birnebun ve çeşitli Kürt yayınlarında çıkan bir yazımız mevcuttur.[53] 'Ekler' kısmında söz konusu yazıyı bulabilirsiniz.

52 Ebuzziya Tevfik'in yaşamı ve matbacılığı, edebi kişiliği, gazeteciliği üzerine doktora tezi hazırlamış olan, ayrıca Selçuk üniversitesi Edebiyat Fakültesinde hocam olan Prof. Dr. Alîm Gür, Ebuzziya Tevfik'in Kürdistan'dan gelen Şcrefli aşiretine mensup olduğunu ve Kürt olduğunu şifahi olarak söylerdi, Gür, Doktora tezi olarak E. Ziya Tevfik'i çalışmış olan bir akademisyendir.

53 Sedat Ulugana, *"Kürtlerin En Eski Tiyatro Eseri"* Bîrnebûn, sayı:54, Kopenhag ,2012 s.68

CUMHURİYET DÖNEMİNDE KONYA KÜRTLERİ

Osmanlının son dönemlerinde Konya yöresindeki Kürtlerin nasıl şekillendiği pek bilinmemekle birlikte, İstanbul'da oluşan bazı Kürt cemiyetlerinde Konya asıllı Kürt tüccarlarını bulmak mümkündür. Kürt cemiyetleriyle bağlarının feodal ve duygusal olduğu düşünülebilir.[54]

Birinci Dünya Savaşı'nda Bala Kürtlerinin, Mustafa Kemal'in tarafında yer aldığı ve Yunanlara karşı savaştığı bilinir. Bala'nın 19 Kürt köylerinden biri olan Kesika (Kesikköprü) Köyünden Hesenê Reşo etrafına topladığı yöre Kürtleriyle birlikte, Polatlı önlerinde (Ankara Polatlı'nın da neredeyse bütün köyleri Kürt'tür) Yunanlılarla kanlı çatışmalara girerler. Bu sırada Yozgat civarında patlak veren Çapanoğlu İsyanı'nı bastırmak için Atatürk tarafından görevlendirilir. Hesenê Reşo, Çapanoğlu İsyanı'nı bastırdıktan sonra tekrar Ankara dolaylarına döner. Dördüncü Kuşak torunu Ayşegül Tunç adlı bilgi sahibi bir Kürd'ün anlattığına göre;

"İstediği zaman 5 bin silahlı Kürd'ü, başına toplayabilen Hesenê Reşo daha sonra Ankara Hükümeti tarafından katledilir."

Birnebun Dergisi'ne göre ise; Hesenî Reşo, elleri ve ayakları prangalı bir şekilde köy köy dolaştırıldıktan sonra köyüne getirilerek öldürülür. Her halükarda bu olayın cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonraki yıllara denk geldiği anlaşılıyor. Bu yıllarda

54 Oğuz Aytepe, *"Yeni Belgeler Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti"*, Tarih ve Toplum, no:175 İstanbul, 1998,s.34

Kürdistan'da Kürt isyanları alevlenmişken Mustafa Kemal, yanıbaşında başına istediği zaman binlerce Kürt savaşçısını toplayabilen bir Kürt Beyini 'tehlike' olarak görmüştür. Kaldı ki yöredeki Atatürk'ün Nutuk'taki deyimiyle;

"Konya çölündeki Kürtler, Kürtlerin aşiretsel örgütlenmesi ve azımsanmayacak nüfusları göz önüne alındığında Mustafa Kemal'in olabilecek bir Kürt isyanından çekinmesi olağandır. Bütün bunlar olurken Mustafa Kemal'in o sıralarda Bala Milletvekili olduğu da unutulmamalıdır.[55]

Konya'nın Son Kürt İsyancısı

Hesenê Reşo'dan sonra bölgeye damgasını vuran diğer bir Kürt, Omeranlı Hecî Buxurcî'dir. Ankara Hükümeti'ne muhalif olan Hecî, (yöre Kürtlerinin deyimiyle Heco) günümüzde Kulu sınırlarında yer alan Tavşançalı (Omero) Köyündendir. Bir dizi olaydan sonra *"eşkıya"* olan Hecî Buxurcî, Ankara Hükümeti'ne karşı yıllarca savaşır. Yazılı belgelerle kanıtlanmasa da, 2011 yılında özellikle Tavşançalılı yaşlı Kürtlerle yapmış olduğum röportajlarda[56] *"Hecî Buxurcî, Şeyh Sait İsyanı çıktığında, ' ben şarka gidip Kürt kardeşlerime karşı savaşmam!' dediği için Ankara tarafından affedilmedi. Yoksa Heco, askere gitmesi şartıyla Atatürk tarafından affedilecekti,"* söylemi öne çıkıyordu.

Heci Buxurci'nin 17 yıllık direnişi askere gitmek istemeyişiyle başlar. Heci Buxurci, yol kesip askere götürülmek istenen gençleri kurtarması, zengin ağalardan, beylerden alıp yoksul Kürt köylerine dağıtması, asker öldürmekten kaçınması, yiğitliği ve adaletiyle yörede nam salmıştır. Bu özellikleriyle Kürtlerin Köroğlusu olarak anılan Heci Buxurci'nin, 1922'de Ankara-Konya arasında Mustafa Kemal'e pusu kurduğu için Çerkez Ethem'le ilişkisi olduğu da söylenir.

Osmanlı, bu yöredeki Kürtleri kontrol altına aldıktan sonra yöredeki Kürtlerin de vergilerini toplayacak ve onları kontrol altında tutacak bey, ağa arayışına girdi. Devletin yetkileriyle de donatılmış

55 Mesut Selek, *"Atatürk Bala Milletvekiliydi"* , Milliyet Gazetesi, 6 Mart 2011

56 Sedat Ulugana, *"Son İsyancı Heci Buxurci"*, ANF, 10 Eylül 2011

olan bu beyler, kimin o yıl askere gideceğinden tutalım, köyden ne kadar vergi toplanılacağına kadar, her konuda son sözü söyleyecek kişilerdi. Zaman geçtikçe despotlaşan bu beyler, iltizam yasası Sultan Abdülmecit tarafından sonradan kaldırıldığı halde varlıklarını korudular. Eli Beg (Omeranlı), Eli Ağa (Celepli), Mola Gabelek (Şerefli), Kose Beg (Beşkardeş), Qerto Ağa (İncove), Bektaş Beg (Gundê Buldux) gibi beyler ve ağalar bölgedeki devletin temsilcileriydi. Konya ve Ankara kırsalındaki Kürtler; devletin ve ağaların baskılarından dolayı, aslında sürekli isyan halindeydiler. Çapanoğulları'yla Kırşehir dolaylarındaki arazilerin hâkimiyeti için savaştılar. Konya'yı basıp Alâeddin Sarayı'nı talan ettiler. İşte bu isyan geleneğinin son halkası ise Heci Buxurci isyanıdır. Araştırmacı yazar Şoreş Reşi'nin de dediği gibi siyasi bir hareket olmasa da, özü itibariyle kaynağını Kürtlerin direniş kültüründen almıştır. Ağalık sistemine karşı bir başkaldırıdır. Heci Buxurci, ayrıca bir Kürt yurtseveridir. Kardeşi Rahê Buxurci'nin aktardıklarına göre 1925-1926 senesinde Heci'nin babası Mıstê, Heci'ye;

"Gel devlete teslim ol. Devletin, şark isyanından dolayı askere ihtiyacı var. Askere git. Devlet seni affeder" der. Buna karşılık Heci ise,

"Ben Kürdüm, şarka gidip Şeyh Sait ve Kürt kardeşlerime karşı savaşmam" cevabını verir. Heci Buxurci, 1890'lı yılların sonlarında, Omera (Tavşançalı) köyünde doğar. Babası Mıstê Buxurcidir. Reşwan aşiretinin Omeran kabilesine mensuptur. Yaşıtlarına göre cesaretli, adil ve zeki olan Heci, köyünde ve yörede erkenden fark edilir. Boyun eğmeyen bu genç, Omeran Köyü'nün ağası Eli Beg ile çatışmaya başlar. 1916 yılında köye gelen Osmanlı zabitleri, Eli Beg'den askere gidecek gençler vermesini ister. Eli Beg de, Hecinin askere gitmesini ister. Bu isteğe karşı çıkan Heci, saklanmaya başlar. Askerlerin devamlı köye gelip, ailesine zorluk çıkarmalarından bıkan Heci, bir gün atına binerek, yöredeki Karacadağ köyünün yolunu tutar. Resmi tarihte pek yer almayan, unutulmaya yüz tutan Heci Buxurci efsanesi böylece başlamış olur. Bu konuda tek ve ilk araştırma ise, 2003 yılında Şoreş Reşî tarafından yapılmış. Ben de, torunu İsmet İnal ile 70 yaşındaki akrabası Hacı Bilal Dinç ve ayrıca Buxurci'nin silah arkadaşı olan Haymana yöresinden Mıstê

Tozo'nun torunu Mustafa ile görüşmeyi başarabildim. Köyde Heci'yi görmüş olan amcasının kızı Ravê (Reyhan Buhurcu) ise 96 yaşındaydı. Fakat ağır hasta olduğu için benimle konuşamadı. Bütün ısrarımıza rağmen ailesi fotoğraf almamıza da izin vermedi. 13 kardeşin en büyüğü olan Heci'nin ailesi bugün üç ayrı soyadı ile biliniyor. Bu soyadları; Buhurcu, Ergül ve İnal'dır. Ailenin büyük bir kısmı yurtdışında yaşıyor. Heci'nin en küçük kızkardeşi Rahê (Rahime Buhurcu) ise 1994 yılında vefat eder. Akrabası Hacı Bilal Dinç, Heci Buxurci'yi anlatırken, *"Kısa zamanda askerden kaçan, askere gitmek istemeyen, haksızlığa uğrayan ne kadar Kürt varsa Heci'nin etrafına toplanır"* diyerek başlıyordu söze. Heci'nin etrafında toplananlardan bir kaçının, Şerefli köyünden Cemalê Mala Gabelek, Gundê Buldux'dan Hemitê Fatê, Terikili Xeloyê Deli Pepe, Haymana yöresinden Mıstê Tozo olduğunu söyleyen Hacı Bilal Dinç, şöyle devam ediyordu;

"Heci, Eli Beg'i sevmediği halde ona zarar vermedi. Eli Beg de ona zarar vermedi. Heci, hiçbir Kürt köyüne zarar vermedi. Eskilerin dediğine göre, zengin Türkmenlerden alıp, fakir Kürt köylerine dağıttırmış. 17 yıl kaçak yaşadı."

Heci, devlete başkaldırdığında Eli Beg'i düşman beller. Fakat anlatılanlara göre belli bir süre sonra barışırlar. Heci böylece Omeran köyüne gelip gider. Torunu İsmet İnal ise dedesinin bir gün köye Eli Beg'i öldürmeye geldiğini söylüyordu:

"Dedem hiç kimseye kıyamadığı halde çok haksızlığa uğrar. Örneğin peşine düşen askerleri bile öldürmeye yeltenmezmiş. Dedem bir gün köye gelir. Hedefinde Eli Beg vardır. Heci'nin köye geldiğini duyan Eli Beg; 'Bir gün ölürsem, ölümüm Heci Buxurci gibi bir yiğidin elinden olsun' diyor. Bu sözü işiten Heci vazgeçiyor. Hecinin köye geldiğini duyan Kulu'dan Türk askerleri de köye gelir. Heci, adamlarıyla birlikte köyden tam ayrılırken askerler şimdiki belediye binasının olduğu alanda peşine takılır. Heci askere uyarı ateşi açar. Askere bağırır, 'Ulan bana bakın, siz suçsuzsunuz. Hele o yüzbaşı öne çıksın, eğer beynini dağıtmasam namerdim' der. Bunun üzerine yüzbaşı peşine düşmeye korkar."

Altı yıl, Karacadağ köyünde saklanan Heci Buxurci ve adamları, çemberin daraldığını görünce Haymana taraflarına geçerler.

Burada Mustafa Tozo'nun adamları ile birleşirler. Bu süre zarfında Cemalê Mala Gabelek ve Hemitê Fatê Quno, Heci Buxurci'den ayrılırlar. Mustafa Tozo ile birleşen Heci Buxurci hareket alanını da genişletmiş olur. Tozo, 1924 yılında bir takibat sonucu askerler tarafından pusuya düşürülerek, Tepeköylü Mülazım ve adı bilinmeyen iki kişi ile birlikte öldürülür. Tozo'nun torunu Mustafa, bu olayı şöyle anlatıyor:

"Tozo, Mustafa adamlarıyla birlikte Polatlı'nın biri Türk köyü olan Karsak Köyünden bir Muhacir kadının malını talan ederler. Kadın soluğu Atatürk'ün yanında alır. Atatürk, Tozo'yu yakalayacağına ant içer. Ankara'dan Çerkezlerden oluşan bir müfreze peşlerine düşer. Palancı Köyü'nde kıstırılan Tozo ve adamları 'sizi affedeceğiz' vaadiyle dışarı çıkarılarak, silahsız bir şekilde kurşuna dizilir. Cesetleri öküz arabalarına konularak, köy köy dolaştırılır. Cenazeler daha sonra Haymana meydanındaki ağaçlara astırılarak teşhir edilir."

Heci, gün geçtikçe yöredeki Kürtlerin sevgisini kazanır. Yıllarca dağ olmayan bir coğrafyada kalmasına rağmen ele verilmez. Onun için, 'cumhuriyetin ilk yıllarında asimilasyonun hedefindeki Orta Anadolu Kürtlerinin son umudu' denir. Omeran Köyü'nden Kemal Buxurcu, Heci'nin özellikle yol kesip askere götürülmek istenilen gençleri kurtardığını söylüyor. Yörede kime sorulsa, Heci'nin, zenginden alıp fakire dağıtan, adeta bir Köroğlu olduğu cevabı alınır. 17 yıllık bu direniş, maalesef devlet arşivlerinde çok az yer alıyor. Bunun sebebi ise, Heci'nin bir dönem Çerkez Ethem ile olan ilişkisidir. Ankara, Konya ovasının ortasında patlak veren bu Kürt orijinli direnişi, insanlara anlatabilmekte sıkıntı yaşamış olmalı ki, Heci Buxurci, resmi tarihin gayri resmi bir aktörü olarak duruyor. Yine de 1930'lu yılların İdare Mecmuası'nda Heci'ye dair birkaç kayıt vardır. Buna göre Heci, 1926'dan 1933 yılına kadar iki adam öldürmüş, bir şehir baskını yapmış, yirmi yedi defa yol kesmiş, doksan iki defa dağa adam kaldırmış, iki yüz on köy baskınında bulunmuş. Dikkat çekici olan husus, yedi yıl boyunca Heci Buxurci'nin iki adam öldürmüş olmasıdır. Şoreş Reşi'ye göre ise, bu öldürülen iki adam da Heci'nin adamlarıdır ve bunları Heci'nin kendisi vurmuştur. Bir gün Ankara'dan Konya'ya giden

bir subay ve ailesi, Heci Buxurci ve adamları tarafından alıkonulur. Adamlarından biri subayın eşine el uzatır. Heci, bu konuda çok hassastır. Adamını alnından vurur. Diğer bir olayda ise, Heci'nin adamlarından biri, tütün kahve gibi ihtiyaçlarını tedarik etmek için bir köye iner. Burada gördüğü bir genç kadına göz diker. Bir gece Heci'den habersiz tekrar köye inip, geline tecavüz eder. Bu olayı duyan Heci, adamını kendi elleriyle öldürüp, gelinin evinin kapısına atar. Heci devlete başkaldırdığında nişanlıdır. Torunlarından Heci Bilal, bu konuya şöyle bir açıklama getiriyordu:

"Nişanlısının ismi Hore'ydi. Şerefli Köyü'nden Gabelek ailesinin kızıydı. Heci kaçak hayatı yaşamaya başladıktan sonra, kızı ona vermediler. Hore'yi daha sonra İncove (Yeniceoba) Köyü'nden Çelik ailesinden birine verdiler. Kadın o adamdan çocuk doğurmadı. Çok güzel bir kadındı. Bütün köy Hore'yi severdi. Birkaç yıl önce vefat etti"

Fehim Çelik, Hore'nin kocasının kardeşinin oğluydu. 1960'lı yıllarda İsviçre'ye göç etti. 1973 yılında Deniz adında bir kızı oldu. Deniz 6 yaşındayken daha Fehim Çelik, ailesini terk etti. Daha sonra Deniz, Türkiye'de 'Bendeniz' ismiyle bir pop yıldızı olarak ünlendi. 2007 yılında yapmış olduğu bir röportajda;

"Dilimi öğrenmedim, onun için hiç Kürtçe şarkı söyleyemedim" diyordu.

Kemal Buhurcu'ya göre, Heci Buxurci Hore'nin ailesine başlık parası olarak bir elek dolusu altın vermiş. Heci bu altın ve paraların çoğunu, Ankara'dan Konya ve çevre illere giden devlet posta ve konvoylarını soyarak elde etmiş. Mustafa Kemal, 17 Ağustos 1922'de Ankara'dan arabayla Konya'ya hareket eder. Yolda, Heci Buxurci'nin pususuna düşer. Fakat mesafe çok uzak olduğundan kurşunlar Atatürk'e isabet etmez. Mustafa Kemal'in yolculuğu belli bir süre Tuz Gölü kıyılarını takip eder. 19 Ağustos'ta Konya'ya varır. Komşu iki il arasındaki yolculuğun 48 saat sürmesi dikkat çekicidir.

O günlerde Yunan ordusuna karşı Büyük Taarruz Harekâtı yapılacaktır. Atatürk'ün bu seyahati gizli tutulmaktadır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih

Anabilim Dalı ile Erciyes Üniversitesi Tarih Bölümü'nün Mustafa Kemal'e düzenlenen suikastlar üzerine hazırlamış oldukları doktora tezlerinde de bu olaydan bahsedilir. Omeran Köyü'nden Memedê Mistefa da bu suikastı anlatıyordu: *"Mustafa Kemal ve 16 kişiden oluşan grubu, yolda Buxurci'nin pususuna girerler. Heci ateş ediyor. Ama mesafe uzak olduğundan mermiler isabet etmez. Atatürk'ün, Heci'yi tanıdığı biliniyor. Bu olaydan sonra Heci'ye, 'böyle işleri halledemezsin. Gel mebus ol. Ve haklarınızı savunun' diye bir teklif gönderir. Ama buna rağmen Heci yakalandıktan sonra da ölüm emrini veren Atatürk oluyor."*

Bu suikastla birlikte Heci Buxurci'nin Çerkez Ethem ile ilişkisi olduğu savı oluşur. Çerkez Ethem ile Heci'nin ilişkisinin ne düzeyde olduğu bilinmiyor. Ama halkın anlatılarına bakılırsa, ikilinin arası sonradan bozulmuş. Anlaşılan Çerkez Ethem, Heci'yi emri altına almak ister. Heci bunu kabul etmez. İddiaya göre Heci, Çerkez Ethem'in kalpağını bir kurşunla havaya uçurur. İkili karşılıklı çekilirler. Arkadaşlıkları da burada biter. Heci, suikasten sonra takip edilir. Nitekim 1929 yılında Kırşehir dolaylarında jandarma kuvvetleriyle büyük bir çatışmaya girerler. İdare Mecmuası'nın 1933 yılı sayısına göre, bu çatışmada Kürt Osman ve Katil İlyas adlı iki kişi başta olmak üzere, Heci'ye bağlı kuvvetlerin çoğu öldürülür. 1930 yılında Çiçek Dağı'nda kıstırılan Heci'nin, çemberi yararken Nedim adında bir arkadaşını ve birkaç adamını kaybettiğini yine söz konusu İdare Mecmuası'ndan öğreniyoruz. Heci, bu çatışmalardan sonra Yozgat tarafına geçer. Yozgat'ın Akdağmadeni kazasına bağlı bir köyden Makine adlı Çerkez bir kız kaçırır. Hacı Bilal Koç, Kemal Buhurcu bu olayı şöyle anlatıyorlar:

"Yol boyunca kızın kardeşleri ve askerler, Heci'nin peşine düşerler. Heci, attığını vuran bir nişancıdır. Peşindekileri uyarır. Kızın kardeşleriyle anlaşır. Kızın kardeşleri de askerleri vazgeçirtip, geri dönerler. Kızı alıp kendi köyüne, Omera'ya, ailesinin yanına getirir. Heci bir gün aniden köye döner. Köyde Türkçe ve Çerkezce bilen olmadığı için kadınla kimse anlaşamıyormuş. Kardeşleri ve akrabaları şikâyette bulunurlar Heci'ye, 'Nedir bu getirdiğin kadın, ne biz onu anlıyoruz ne de o bizi. Biz evlen dediysek git dil-

siz bir Çerkez ile evlen demedik. İnsan gibi bir Kurmanc kadın getirseydin, biz de bir iş yapmış diyeydik' diye tepki gösterirler. Heci'nin bu kadından Nail adında bir oğlu dünyaya geliyor. Nail 2005 yılında vefat eder. Hatta bizim köyden evlenmek istedi fakat kimse kız vermedi. Yaşadığı müddetçe akrabalarından vazgeçmedi. Heci Buxurci'nin torunları, bugün Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde yaşıyorlar. Omera Köyü ile bir bağları kalmamış."

Heci'nin bu karşı çıkmadan sonra mı yoksa idam edildikten sonra mı kadının Akdağmadeni'ndeki köyüne döndüğü bilinmiyor. Suikasttan sonra devlet Heci'yi her yerde arar, ancak bulamaz. Eli Beg ve diğer beyler Ankara'ya çağrılır;

"Ya Heci'yi ele verirsiniz, ya da Konya'da ve Ankara'da ne kadar Kürt köyü varsa yakarız. Sizleri de çoluk çocuk başka yerlere süreriz. Yolda da hepinizi öldürürüz," diye tehdit edilirler. Bu tehdidi Eli Beg'in kızı Zeydo da dile getiriyor. Kaynak yayınlarından 1993 yılında basılan 'Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyanları 3' adlı belgelerde de bu tehdit hususu açıkça yazılıyor; *"Köylerde eşkıya aranırken, köyün öne gelenlerini rehin almak ve 'köyü yakarız' sözü fazlasıyla etkili olur."*

Heci, toplumsal baskı üzerine teslim olmaya karar verir. Yıl 1933'tür. Heci Buxurci, artık 40 yaşındadır. Yalnız Heci teslim olmadan önce, Ankara yönetiminin idam edilmeyeceğine dair garanti verdiği anlaşılıyor. Heci, yaklaşık iki ay zindanda kalır. Yöredeki genel kabule göre, Ankara, Heci'yi idam etmeyecekti. Heci Bilal Dinç, bunu şöyle anlatıyordu:

"Heci, zindandayken kardeşi ziyaretine gider. Heci, ona idam edilmeyeceğini anlatıyor. Kardeşi Omera'ya gelip herkese anlatıyor. Bunu duyan yörenin beyleri kendi aralarında imza topluyorlar. Yöredeki Kürtlere göre bu imzalar, Heci'nin idam edilmesi için Ankara'ya gönderildi. Çünkü Beyler ve ağalar Heci'den kurtulmak istiyorlardı. İmzalar, iddiaya göre Ankara nezdinde etkili olur. Heci'yi bir sabah Ankara'nın Saman pazarında idam ederler. Yanındaki askerlere son sözü; 'Bilmiyordum. Bilseydim sizlere fazlasıyla zarar verirdim' oluyor."

Heci'nin cenazesi, üç gün boyunca Saman pazarında asılı durur. O günlerde Saman pazarında onlarca Konya Kürdü işçi olarak çalışmaktadır. Bu Kürtlerden biri de Omeralı Henifi Kibar'dır. Henifi Kibar, elindeki küreğe yaslanarak, asılı duran Heci'nin o heybetli cüssesine bakar. Gözlerinden yaşlar akar ama nafile, çünkü Orta Anadolu Kürtlerinin son isyancısı da artık ölmüştür.

Heci'den geriye Kürtçe ezgiler, çaldığı kavalı ve tütün tabakası kalmış. Bunları da köyüne, ailesine göndermişler. Heci'ye ağıtlar yakılır. Bu ağıtlar, Konya Kürt köylerinde dilden dile dolaşarak stranlaşır. Heci'nin idam edilmesi bir stranda şöyle dile gelir:

Hecî efendî miro kụ we çing bihîsto
Ha qurbana kosteka seetê le pîsto
Cinganeki gemarî bi çar pera
Le ser qefesa gewr rûnişto
Ha bû ha bû Hecî efendî ha bû
Kêndira Mistefayî Kêmêl li dar babû
Axtê ku Hecî efendî vi dar xistin
Perçema reş le henîya gewr ta bi ta bû

Türkçe

Heci efendi, beyim ne duydun, istedin
Saatinin kösteğine kurban olduğum
Dört paralık pis bir Çingene
Ak gerdanının üzerine oturmuştu
Böyle oldu Heci Efendi böyle oldu
Mustafa Kemal'in ipi darağacında sallandı, durdu
Heci Efendi'yi astıklarında
Siyah perçemleri ak alnında tel tel oldu

Diğer bir ağıtta ise Heci'ye kızgınlık vardır. *"Kekê min"* sözlerine bakılırsa, bu ağıtın kardeşleri tarafından dillendirildiği anlaşılıyor:

Here Heco tu neyî nasî
Tu yî serqotî bi ningê xasî
Ji qeza Qonyê bi derê
Welle tu ji gîyê xelasî
Riz e riz e Heco riz e
Berfek li kekî min barî qerarsiz e
Î ku kekî min nasneke
Didan zêrinî xwedanê hespî yaxiz e
Çima çima keko çima
Eza li ber kekî xwe dînim mest û şima
Kekî min li ber mirinê ye
Arekî xwe dada bi qayma
Cahîl cahîl Heco cahîl
Terebluskê bi nava xwe de reş û daîl
Elegçîkî bi çar pera
Ji kekî min re bû ezraîl[57]

---

57 Sen alnı ve eli açıksın
Konya kazasından çık, git
Vallahi beladan kurtulursun
Kızma Heco kızma
Kekomun üzerine bir kar yağdı ki kararsızdır
Kekomu tanımayan varsa, söyleyeyim
Altın dişlidir ve yağız atın sahibidir
Niye keko niye
Kekom için deliyim, divaneyim ve mestim
Kekom ölmek üzeredir
Kendini yaktı, mahvetti
Sen evine ateş düşürdün
Dört paralık bir elekçi, cellât
Kekoma Azrail oldu
Git Heco git ki tanınmayasın"

KONYA HALKEVİ DERGİSİNDE KONYA KÜRTLERİ VE KÜRT KİLİMLERİ

Kürtlerin, çoban bir halk olduğu gerçeği anımsadığında, halı dokumacılıkları da en az tarihleri kadar kadimdir. Hiçbir seyyah yoktur ki, Kürt aşiretlerine dair incelemelerde bulunurken, Kürtlerin kilimlerinden bahsetmesin. Kuşkusuz Konya çölüne serpilmiş olan Kürtler de, anayurtları Kürdistan'dan edindikleri bu maharetlerini beraberlerinde götürdüler. Daha önce Konya Kürtlerine dair gözlemlerde bulunan yabancı seyyahların da anlattığı gibi, bu yöredeki Kürtler, çok iyi halılar dokumuşlardır. Bu gelenek yıllarca sürmüştür. Öyle ki; Kürtler Avrupa'ya göçtüklerinde dahi, özel günlerde amaç Kültür temsili olsa da, dokudukları halıları yabancı ev sahiplerine gururla göstermişlerdir. Liberal çağın erittiği bütün yerel renkler gibi, günümüzde Konya'nın Kürt Kilimleri de eridi. Kürt kilimlerinin içinde en çok 'Horasan Kilimleri'nden bahsedilir. Konya Kürtlerinin kilimleri de, tıpkı Horasan kilimleri kadar zarif ve güzeldi.

1940'ların başında Konya Halkevi tarafından yerel bir dergi çıkartılır. Derginin bazı sayılarında, yöre Kürtlerine dair bilgiler mevcuttur. Kürt realitesini 'realist' biçimde ele almayan dergi, yine de bazı bilgiler verebiliyor:

"Bu çölde yüze yakın yekûn (toplam) tutan bir takım aşiretler daha mevcuttur ki, bunların dilleri Kürtçedir. (Rışvan, Halekanlı, Ekecik, Bülkanlı...) gibi kabileler mevcuttur. Bu aşair içinde en çok temayüz (kendini gösterebilen) etmiş olan kabile, Rışvan'dır. Bunların da hemen hemen birçok adet ve ananatı Türkmenlerin adetlerini okşar. Mahalli sanatlarından bu aşair (aşiretler) arasında halı, cicim, sebirenk, at çulu dokumaları taammüm (iyi bilinme, umumileşme) etmiştir.[58]"

Yazının devamında, özellikle Konya Kürtlerinin halılarından bahsedilir ve birkaç köyden örnek verilir:

---

58 Memduh Yavuz Süslü, *"Konya Vilayetinde Türkmenler /Anadolu Aşiretlerinin Hayat, Adet ve Ananeleri"*, Konya Halkevi Dergisi, sayı 45, Konya 1945, s.22

"Kuşça Köyü'nün Sebirenkleri; Umranlı (Omeran-Tavşançalı) Köyü'nün halı ve seccadeleri, Damlacık Köyü'nün kilimleri Konya mülhakatında (yöresinde) dokunan halı kalitelerinin en mükemmellerini teşkil eder. Kürtler, halı veya kilim cinsinden olan dokumaları yer üstünde dokudukları için ekseriya (genellikle) uçları eğri olur. Lakin dokunuşları ve ipliklerinin bükülüşlerinde fevkalade itina gösterilir. Eskiden kök ve cehri boya kullanılırken son yıllarda maalesef Avrupa boyaları ile iplikleri boyamaktadırlar. Bu aşair, ayrıca duvarlara döşenmek ve üzerine yaslanmak için, kilim ve halı tarzında yastıklar da dokurlar. Gerek kilimleri gerekse yastık ve halıları zamanla 'antika' zümresine dâhil olurlar. Kürt halılarının ters tarafı, yüzünden daha gösterişli ve daha zarif olurlar. Her tarafı yün olduğu için yıllarca dayanır.[59]"

Bundan sonraki bilgiler ilginçtir. Folklor araştırmacısı Memduh Yavuz Süslü, Konya Kürtlerine dair tarih belirterek bazı bilgiler veriyor. Ona göre Kürt aşiretleri hicri 900 yani 1494-1495 tarihlerinden başlayarak, yazları Halep'te kışları da Konya Ovası'nda geçirmişler. Konya Ovası'na kalıcı yerleşmeleri ise hicri 1278 yani 1861-1862 yılında olur. Araştırmacı yörenin bazı Kürt beylerini sıralarken, Osman Paşa adından bahseder. Kürtlerin yetiştirdiği koyun, deve ve atlar da övülmektedir:

"Esbkeşan (Cihanbeyli) kazasının 900 (1494-1495) tarihine kadar sınırları içinde eğleşen Kürt aşiretleri, eylülün sonlarına doğru develerine göçlerini yükletirler, sürüleri ile birlikte Halep altına giderler. Mayısın ilk haftalarında ise; Esbkeşan (Cihanbeyli) yaylaklarına gelirlerdi. Bu hal, hicri 1278 (1861-1862) tarihine kadar devam etti. Mezkûr tarihte (Atçeken) Esbkeşan beylerinden Hacı İsak bey ile İbrahim bey, bu aşairin (aşiretlerin) Espkeşandan (Cihanbeyli'den) yurt tutmalarına, iskânlarına delalet etmişler ve bu aşiretler de çadır hayatından kurtularak, koyunlarının gelişmesine elverişli geniş meralara yerleşmişlerdir. Kürt aşiretleri; deve,-koyun gibi hayvanların yetiştirilmesine ehemmiyet verdikleri gibi çok değerli atlar da bulundururlar. Çiftçiliği cumhuriyet döneminde öğrenmişlerdir. Türkmenlerle Kürt aşiretleri birbirlerinden kız alıp verirler. Bu münasebetle aralarındaki husula gelen karabete

59 Süslü, a.g. m., s.22

(oluşan akrabalığa) çok samimi bir kıymet verirler. Bir Kürt köyünden kız alan bir Türkmen, artık o köylünün kaffesinin (hepsinin) enişteşi olur ve artık aralarında kaç göç olmaz. Bu aşiretlerin çocukları, babalarını çağırırken 'baba' diye çağırmazlar. Adı ile çağırırlar. Son derece konukseverler. İçlerinde sahavetiyle (cömert), yiğitliğiyle meşhur olmuş ağaları vardır. Suhla Osman Paşa, Kart Hacı Ahmet, Umranlı (Omeranlı) Ali Bey, Kuşçalı Hasan Efendi, Kozanlılı Tosun Ağa (Türkmen'dir), Bulduklu Miro, Hacı Bekdeş, Celepli Ali ağalar... Osman Paşa hariç diğerleri İstiklal Harbi'nde sağdılar. Orduya ve hükümetimize pek yararlı hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu ağaların birçoğu şimdi vefat etmiştir.[60]"

Günümüzde iki büyük kasabaya adını veren Gölyazı-Xelikan (Cihanbeyli), Karacadağ-Xelikan (Kulu) Konya'daki Xelîkan (Türk kaynaklarında Halikan-Halikanlı) aşiretinin Horasan menşeli olduğu savı hep ileri sürülür. Hangi güzergâhtan Konya çölüne geldikleri sorusuna karşılık, daha önce de belirttiğimiz gibi, Halep, Rakka, Çukurova, Pozantı güzergâhından bahsetmiştik.1930'lu yıllarda Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin müdürlüğünü yapan Abdulkadir Erdoğan, Anadolu halıları üzerine yazdığı bir yazıda Konya Kürtlerinin halılarına değinmekte ve dolayısıyla Konya Kürtlerine dair bilgiler vermektedir:

"Anadolu'nun ortalarında yaşayan Kürtlerin eski halıları da, boya ve yün bakımından kıymetli ise de, uçları büzük ve kenarları çarpık dokunduğu için Türk işleri kadar rağbet görmemiştir. Ankara ve Konya civarında tekâsüf etmiş olan (yoğunlaşmış olan) Kürtlerin buralarda yerleşmesi o kadar eski değildir. Şah Abbas'ın Ağrı Dağı eteklerindeki Halkanlı, Cütkanlı aşiretlere Şia mezhebini kabul ettirmek için tazyik (şiddet) eylediği zaman, oralardan uzaklaşmışlar; kırk- elli yıl göçebe halinde dolaştıktan sonra Orta Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yerleşip kalmışlardır. Büyük mikyasta (ölçüde) tezgâh kullanmayı itiyat etmedikleri (huy edinmedikleri) için, büyük sergi halıları dokuyamamışlardır. Mihraplı, müteaddit (birbirine kuvvet veren) göbekli seccade ve sedir halıları çok sıkı ve sağlam olmakla beraber, nakışlarının karışıklığı ve kenarlarının çarpıklığı dolayısıyla hiçbir zaman Türk halıları ile

60 Süslü,a.g.m., s.22-23

ölçülememiştir. Üzerine kaplan derisi serilmiş şeklindeki benekli göçebe halılarıyla Almanlar çok ilgilenmektedirler[61] *"*

Xelikan aşiretinin, Ağrı Dağı yöresini bir dönem mesken tuttukları doğrudur. Aşiretin, Horasan'dan Serhat bölgesine İran şahının mezhep dayatması sonucu geldiği ihtimal dâhilindedir. 20. yy'da Ağrı İsyanı'na katılan Xelikan aşiretinin geri kalanı Trakya'ya sürülecektir. Xelikanlı Halit Bey ve Xelikanların Ağrı İsyanı'ndaki rolüne dair, daha önce çeşitli yayınlarda yayımlanan bir yazım mevcut.[62] Sözkonusu yazıya yine 'Ekler' bölümünde okuyabilirsiniz.

Konya Halkevi'nin çıkardığı dergide, Koçhisar Kürtlerine dair bilgiler de mevcuttur. Folklor araştırmacısı Memduh Yavuz Süslü, Şerefli aşiretinin köylerini şöyle sıralamaktadır :

"Koçhisar, Hamidiye çiftliği, Seğmenli, Çatçat, Cavlak, İbrahim beyli, Karanı dere, Deve kovan, Ali uşağı, Baltalı çiftlik, Üzengilik, Eley, Mamalı, Büyük torun obası, Mezğit, Fadıllı, Kadı obası, Bağ obası, Demircili, Sipahiler, Göllü, Yaylak, Demirci obası."

Araştırmacı, 'Kürt köyleri' başlığı adı altında şu bilgileri vermektedir:

Koçhisar'a bağlı Kürt köyleri Sebkenli (Oluk) aşiretiyle Cukanlı aşiretiyle karışıktırlar. Kürt köyleri: Yusuf kuyusu, Şedit höyüğü, Kanar, Odun boğazı, Eğri basan, Gördoğlu, Cudganlı, Akarca, Büyük kışla, Büyük damlacık, Küçük damlacık, Kanlı kışla ...

Sarı yahşi, Çıkın ağıl, Deddik, Boğazköy sakinleri kendilerini Türkmen addetmiyorlarsa da (saymıyorlarsa da) kısmen Şerefli kısmen de Kıyaslı aşiretine benziyorlar.[63]"

Folklorcunun burada da 'Türkmen Köyü' olarak verdiği birçok köyün, aslında Kürt köyü olduğunu da belirtmek gerekir. Günümüzde Ankara'nın en uzak ve Tuz Gölü'nün çoraklığından

---

61 Abdülkadir Erdoğan, 'Konya Müzesi'ndeki Halılar', Konya Halkevi Mecmuası, sayı:28, Konya, 1939,s.1479

62 Sedat Ulugana, 'Halit Bey'in Aşireti Halikanlar Şimdi Aydın'da', ANF, 20 Kasım 2012

63 Süslü, a.g.m.,s.32

en fazla nasiplenen ilçesi konumunda olan Şereflikoçhisar'ın Kürtleri, Konya'nın diğer Kürtleri gibi çoğunlukla Avrupa'ya göç etmişlerdir.

Folklorcu , 'Kulu' başlığı altında ise, şunları belirtiyor:

"Bu çölün ortasında (Kulu) kasabaya müşabih (benzeyen) ve Kürtlerle meskun (sakinleri) köyler vardır. Beyleri Atçeken beyleridir. ...otuz-kırk sene evelki mühürlerde Kureyş özü ibaresi yazılıdır. Günümüzde ismi 'Kulu Köy' dür. Kureyişle Araplara karşı bir eğilme vardır. Bu temayül cahilane taassubu tevlid etmiştir. (Bu eğilimleri körü körüne bağlı cahilliklerinden doğmuştur.) Muhlis obası köyü; burada halk, çiftçilikle uğraşır. Kilim, yastık nevinden (çeşitinden) bazı şeyler dokurlar. Köyün ağası Hamdi beye ait motörle müteharrik (hareket eden) bir tane un fabrikası vardır. Bu köyde halk çok fakir bir vaziyettedir. Sakinlerinin hepsi Kortulu aşiretine mensuptur. Köyde, bir ilk mektep mevcut olup bir muallim ile idare olunmaktadır."

Solak Uşağı Köyü; Koçaş dağı eteğinde Kızılırmak nehrinin kıyısındadır. Kıyaslı aşiretinin köyüdür. Son derece misafirperverdirler.

Boğaz Köy; Şerefli aşiretine mensup büyük bir köydür.[64]"

Bu bilgilerden sonra, araştırmacı, Tuz Gölü'nün uzunca bir tasvirini yapar. Sonrasında birkaç Türkmen köyüne dair sayısal rakamlar verir. İkinci Dünya Savaşı'na denk gelen bu araştırma, kuşkusuz yöre için önemli bir kaynaktır.

Örneğin; İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Başvekil İsmet İnönü'nün Türkiye'deki Radyo sayısını tespit etmek için, İstatistik Umumi Müdürlüğü'nü görevlendirir. İstatistiklerden anlaşılacağı üzere radyo sahipleri fişlenmiştir. Radyoya sahip kişinin eğitim seviyesinden tutun, ne iş yaptığına dair bütün bilgiler kayıt altına alınır. İstatistiklerden öğrendiğimize göre Konya Cihanbeyli'nin Kürt köylerinde 30 adet radyo bulunmaktadır. Çoğunun tahsili ilkokul olup hayvancılık ile uğraşmaktadırlar.[65]

---

64 Süslü, a.g.m., s.33–34

65 Editör *"Yurtta Radyo ve Dinleyiciler-Konya Vilayeti-"*, Konya Halkevi Dergisi, Sayı: 46, Konya ,1942.s.332

Günümüzde, Konya civarındaki Kürt nüfusun, yarım milyonu geçtiği tahmin edilmektedir. Tarih içinde Konya çölündeki Kürt nüfusuna dair kayıtların belirgin olmadığını söylemek zor olmasa gerek. Yine de 1935 yılına dair bir kayıtla karşılaşabiliyoruz.

1935 yılında Türkiye'de bir nüfus sayımı yapılır. Konya fikstüründe Konya'nın genel nüfusu veriliyor. Genel nüfus içerisine konuşulan dil nispetleri belirtiliyor. Bu nispetlerden biri de Kürtçedir:

"Konya vilayetinin umumi nüfusu, 1935'te 569.684 olarak tespit edilmiştir. ...vilayet nüfusunun dil bakımından manzarasına gelince : Türkçe konuşanlar 543.057 kişidir. Diğer dillerle konuşanların sayısı 26.627'dir. Diğer dillere ait yekûnun (toplamın) içinde Kürtçe nispeti % 39,7'dir.[66]*"*

Kürtçe konuşan yüzdeliği,sayı olarak 10.567 kişi yapıyor. 'Kürtçe Konuşan Nispet' olarak verilen bu rakamın, Konya çölündeki gerçek Kürt nüfusuna tekabül etmediğini belirtmek gerekiyor. Dönemin tek parti rejiminin 'Türk olmayanlar' üzerindeki asimilasyon çabalarını anımsarsak, gerçek rakamın daha da büyük olduğunu söyleyebiliriz.

66 Mithat Şakir Altan *"Konya Vilayeti Nüfusunun Statik Durumuna Ait Bazı Sayılar"* Konya Halkevi Dergisi, Sayı: 64- 65, Konya ,1944,s.987

RAPOR

"KONYA VİLAYETİNİN SIHHİ-İ İCTİMAİ COĞRAFYASI"

Arapkir Vergi Müdürü Ahmet Aziz Bey'in oğlu Doktor Nazmi Aziz Selcan, Kürt asıllı bir göz doktoru olarak yıllarca Osmanlı ordusunda görev yapar. 1920'lerde Konya'da Konya Sıhhiye Müdürü olarak bulunur. Adnan Adıvar, 1921 yılında Sağlık Bakanlığı'nı (Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye vekâleti) Doktor Refik Saydam'a devreder. Dr. Refik saydam, 1921 yılında vilayetlerin sıhhiye müdürlerine, bulundukları vilayetlerin bilgilerini rapor olarak Ankara'ya göndermelerini ister. Bu istek üzerine Konya Sıhhiye Müdürü Nazmi Aziz Selcan, Konya vilayetinin 1921 yılına ait genel bilgileri bir rapor şeklinde Ankara'ya gönderir. Haliyle raporun içeriğinde Konya Kürtlerine ait bazı bilgiler mevcut. Rapora göre dönemin Konya'sı frengi hastalığından kırılıyor. İlginçtir, frengi hastalığının hemen hemen hiç bulunmadığı bölgeler, Kürt bölgeleridir. Kürtlerin geleneklerine, giyim kuşamlarına da yer veren söz konusu raporun başında, Konya Kürtlerinin özellikle kendi aralarında Kürtçe konuştuklarını belirtilir:

"Gerçi İnevi Nahiyesinde Kürtler yoğun olarak yaşamakta ise de tamamı Türkçe konuşurlar. Kendi aralarında da Kürtçe konuşurlar.[67]*"*

Rapordan anlaşıldığına göre dönemin Cihanbeyli'sinde Ak Göl'ün etrafı sazlıklarla kaplıdır ve kıyısındaki bütün köyleri (Kürt köylerinden bazılarının Tuz Gölü'ne kıyısı vardır. S.Ulugana) sıtma hastalığına yakalanmıştır.[68] Daha önceki Türk orijinli belgelerde de olduğu gibi, söz konusu raporda Konya Kürtlerinin *"Hicaz tarafından gelen Kürt aşiretleri"* oldukları tespiti vardır :

"Cihanbeyli mıntıkasında Hicaz tarafından gelen Kürt aşiretleri vaktiyle, o taraflara gelip yerleşmiş ve hepsi seyyar göçebe

---

67 Dr. Nazmi aziz Selcan, *"Türkiye'nin Sıhhi-i İctimai Coğrafyası –Konya Vilayeti"* Türkiye Büyük Millet Meclisi Umûr-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekaleti,.cüz'ü:8, Öğüt Matbaası,Ankara ,1922,s.18

68 Selcan,a.g.e.,s.41

halinde olmayıp iptidai bir şekilde hayat sürerler. Lisanları Kürtçe olup, Türkçeye dahi vakıflar.[69]

Konya'nın diğer halklarından farklı bir giyim ve kuşama sahip olan Kürt erkekleri ve kadınları, doktor Nazım'ın da ilgisini çekiyor:

"Cihanbeyli Kürtleri, yırtmaçlı entari giyerler ...Kürt kadınları da fes ve yırtmaçlı entari giyerler.[70]*"*

Doktor Nazım, Konya halklarının örf ve adetlerinden bahsederken, Kürtlerin ayırıcı birkaç özelliğini sayıyor:

"Cihanbeyli nahiyesi Kürtlerinde kız babaları, kızlarını evlendirecekleri vakit tepelik veya başlık namıyla, oğlan tarafından zenginliğine göre 10 ila 200 liraya kadar para almak ve kız kaçırmak âdeti yaygındır[71]*"*

Raporun, Birinci Dünya Savaşı'nın yeni bittiği bir dönemde, yol açtığı sorunlardan farklı olarak, tarihten süregelen, fiziki şartlardan kaynaklı sorunlara da ışık tutmaktadır. Bilindiği üzere Konya çölünün tam da göbeğine düşen Kürt köylerinin en büyük sorunlarından biri de, su sorunudur. Kuyuların azlığı başlıca nedendir. Rapor'un belirttiğine göre şimdi Cihanbeyli ve Kulu ilçelerine bağlı Kürt köylerinin tamamı 1921'de Kadınhanı ilçesine bağlıdır. İlçenin 1921 yılındaki genel nüfusu 35.000 civarındadır. Nüfusunun 5'te 1,5'nin Kürt olduğu belirtiliyor. Bu da yaklaşık 10.500'e tekabül ediyor. Öyle ki, Kadınhanı kazası, idari taksimata bölünmüş; kaza merkezi, İnevi, Yeniceoba (İncov) Kürt köylerinin neredeyse tamamı İnevi ve Yeniceoba nahiyelerine bağlıdır:

"İnevi Nahiyesi

Başkuyu, Halikanlı, Karıkışla, Çeşmeli, Karabıyık, Pınarbaşı, Karabağ, Kuyulu, İnevi, Ağabeyli, Yapalı, İnsuyu

Yeniceoba Nahiyesi

---

69 Selcan, a.g.e.,s.45

70 Selcan,a.g.e.,s.45

71 Selcan,a.g.e.,s.46

Büyükbeşkavak, Çemen, Gölçe, Küçükbeşkavak, Buldık, Kestenkel, Yeniceoba, Celeb, Beşkardeş, Kütükuşağı, Omeranlı, Kandil, Kozanlı[72]*"*

Rapordan anlaşıldığına göre yöre Kürtleri, 1921'de bulaşıcı hastalıkların pençesindedir. Bataklık alanlarla kaplı Kürt köylerinde haliyle en çok bulunan hastalık 'sıtma' dır. Frengi hastalığından kırılan Konya'nın diğer bölgelerine oranla, Kürt bölgelerinde frengi hastalığı hemen hemen hiç yoktur:

"Bataklıkların en büyüğü, kazanı Yeniceoba köyünde 2.000 metrekare genişliğinde diğerleri yağmurların birikintisi ile akan küçük derelerin yol bulamayarak birikmesiyle oluşan yerlerden ibarettir. Bataklık olan nahiye ve köy: İnevi, İnsuyu arası Halikanlı, Atlanlı, Kolukısa, Kozlu'da daimi bataklıklar teşkil etmiştir.

... sıtma mıntıkaları Yeniceoba nahiyesi ile kısmen inevi nahiyesi ve Kozlu ve Zengi ve Ümran-ı Hamidiye ,Atlandı ve Halikanlı köyleridir.Kazada fuhuş enderdir. Frengi dahi diğer kazalara göre yok denecek kadar azdır."[73]

Doktor Nazım, günümüzde daha çok Siwêdî aşiretinden olan Kürtlerin yerleşik olduğu Kandil Köyünün ismine ve köyde bulunan tarihi kiliseye dair malumatla raporun Kürt bölümünü kapatıyor:

"Bir de merkez kazaya bir buçuk saat mesafede bulunan Kandil Köyünde kiliseden çevrilme eski bir cami-i şerif vardır. İnşa tarihi bilinmemekte ise de bunun Rum hükümdarlarından Yusanos'un biraderi Kandin tarafından inşa edildiği bilinmektedir. Ve köyün o namla isimlendirilmesinin nedeni budur.[74]*"*

72 Selcan, a.g.e.,s.70

73 Selcan,a.g.e.,s.72

74 Selcan, a.g.e.,s.88

KONYA'DA KÜRTLERİN MEDRESELERİ VE DİNİ EĞİLİMLERİ

1811 yılında Hindistan'dan Kürdistan'a dönen Mevlana Halid, Nakşibendîliği çok iyi benimsemiş bir Kürt âlimiydi. Kürdistan'daki Kürtlerin çoğunluğu Sünni ve Şafii'ydi. Şeyhlerin dini anlamda giderek güçlendiği Kürdistan'da Kadiri tarikatı etkindi. İlk önce Kadiri şeyhleriyle çatışan Mevlana Halid, 1827 yılında vefat etti. Atadığı halifeler, 1850'li yıllarda son Kürt mirliklerinin de Osmanlı tarafından ortadan kaldırılmasıyla Kürdistan'da oluşan otorite boşluğunu da kullanarak, Nakşibendîliği daha rahat bir şekilde yaydılar. Hakkâri civarında yerleşik olan Nehriler aracılığıyla geniş bir yayılma alanı bulan Nakşibendîliğin Halidi kolu, daha sonraki yıllarda bütün Kürtleri etkiledi. Osmanlının yönetim sınıfında bulunan etkin devlet adamlarının çoğunun da Nakşibendîliğe tabi olması, Halidiliğin yayılması için ayrıca kolaylaştırıcı etken olmuştur. Kürt mirlikleri ortadan kaldırıldıktan sonra, otorite boşluğunu Halidi şeyhleri doldurdular. Bu durum Kemalistlerin medreseleri kapatmasına ve Kürdistan'daki şeyhleri katledip sürgün etmesine kadar sürdü. Nitekim 1925 Kürt hareketinin önderi olan Şeyh Sait de Halidi şeyhidir.

Halidilik, Kürdistan'dan sonra Anadolu'ya da yayılmaya başladı. Halidilik, Kadirilikten sonra bu defa da Mevlevilik ile çatıştı. Osmanlı yönetiminin Mevleviliğe karşı daha önce de sert bir tavrı vardı. Bir dönem İstanbul'da ki Mevlevi tarikatları kapatılmış, Çelebileri dağıtılmıştı. Bu baskı unsuru, Mevlevileri, Halidilere karşı az da olsa pasivize etmiştir. Bilindiği üzere Konya, Mevleviler için kutsal merkez konumundadır. Mevlana Celaleddin-i Rumî'nin, türbesi ve soyundan geldiklerine inanıldığı 'Çelebi' ailesi de Konya'dadır. Halidilik'te öğreti gereği, tarikatı yaymak için yola çıkan halifelerden bazıları da Konya'ya uğrar. Konya'da Medreseler kuran Kürt şeyhleri, hem Konya Kürtleri hem de Türkmenler arasına etkin olmaya çalışırlar. Önceki sayfalarda Kürt şeyhlerinin, Konya yöresindeki Türkmenler üzerinde

daima etkili olduklarını belirtmiştik; 'ikinci dönem dinsel etki' olarak da nitelendirebileceğimiz Halidiler döneminde, Konya'da Kürt şeyleri tarafından medreseler kurulmuştur. Bu medreselerden Kürt Hacı Ali Efendi Medresesi[75] Kemalistlerin medreseleri kapatmasına kadar eğitim vermeye devam etmiştir. Konya'daki medrese kendisi tarafından mı yoksa kendisinden icazet alan talebeleri tarafından mı kurulmuş bilinmiyor. Halidi halifesi olan Kürt Hacı Ali Efendi Siverek'in Madon köyünde doğmuştur. Sonra Urfa'ya yerleşerek uzun yıllar Urfa'da Haydariye Medresesi'nde ders vermiştir. Hac dönüşünde Bağdat'ta Mevlana Halid'in halifesi olan Şeyh Osman Siraceddin'i tanımış ve ona bağlanmıştır. Böylece Halidiliğe intisap eden Kürt Hacı Ali Efendi, 1894 yılında medresedeki görevini, oğlu Şeyh Hacı Abdurrahman'a teslim eder. 3 Şubat 1911 yılında vefat eder.[76] Kürt Hacı Ali Efendi vefat ettiğinde, o yıl belki de Urfa'ya tarihinin en büyük karı düşmüştü. Fırat nehri buz tutmuş, şehre kurtlar inmiş ve evler kar altında kalmıştır. Hacı Abdurrahman'ın kızı Sakine, Suruçlu öğretmen Behzat Bey ile evlendi ve bu evlilikten yargıtay'ın eski cumhuriyet başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya doğdu. Yalçınkaya, bilindiği üzere DTP'yi kapattıktan sonra emekli oldu.[77] Kardeşi Bakır Yalçınkaya bir Halidi olarak Kürt yaşamını hiç bırakmadı. Bir dönem Konya'da öğretmenlik yaptı. 2004 yılında Suruç'un Kara Köyü'nde vefat etti. Cumhuriyetin kurulmasıyla birçok Kürt din adamı Konya'ya sürüldü. Bunlardan biri de kendisine dair ayrıntılı bilgiye vakıf olmadığımız Vanlı Murat Hoca'dır. Üstad Ali Ulvi Kurucu, anılarında Vanlı Murat Hoca'dan bahseder:

"1937 yılı ortalarıydı. Tekke mahallesinde imam olduğu mescidde ,Vanlı murad Hoca ile birlikte babamdan 'kafiye' okurken polis tarafından basıldık. 'Burada arap harfleri okunuyor' diye zabıt tuttular. Babamı mahkemeye verdiler. İşte bütün bunlar babamın hicret düşüncesini kuvvetlendirmiş ve kati kararını vermesine sebep olmuştur. Murad Hoca da durmadan bizi, hicret için teşvik etmekteydi. Vanlı Murad Hoca fakirdi. Şeriatı takvasıyla

75 Selcan,a.g.e.,s.21

76 Mahmut Karakaş,Şanlıurfa Evliyaları ve Alimleri, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları,.Şanlıurfa 1996, s. 206- 208

77 Hürriyet Gazetesi, *"Bizzat Kendisi Türkiye Mozaiği"*, 24.03.2008

birlikte yaşamak isteyen hal ve hareketi buna uygun bir zat idi. Dedem, amcam, babam kendisini çok severdi. Benimle birlikte babamdan sarf ve nahiv okurdu. Bu zat, Doğu'da olup bitenlere şahit olduğu için, inkılaplara çok kırgın ve dargındı. ...Murad Hoca, o sırada Konya'da iken elli yaşlarında idi. Mesneviyi çok iyi bilirdi. Kendilerine 'Mevlevi' diyen bazı kimselerin, Hazret'in sekir ve vecd halindeyken söylemiş olduğu bazı beyitlere tutunarak, 'bizim namazımızı Mevlana kılmıştır,' gibi herzeler savurmalarına sinirlenirdi. Dedemler birisi istihare için müracaat ederse, 'Murad hoca'ya gidin' diyerek ona gönderdikleri gibi, bir mevzuda istihare yapılmak icap ederse kendileri de ona yaptırırlardı. Doğu'dan CHP tarafından sürülenlerle birlikte Konya'ya gelmiş ve buraya yerleşmişti. 1960'lı yıllarda vefat etti.[78]"

Konya'da Mevlevilerle çatışan Halidi şeyhlerine karşı, Mevleviler küçültücü ifadeler kullanmış ve Halidiliği *"Kürt mezhebi"* diye karalamaya çalışmışlardır. Mevlevi dedelerine göre Halidilik *"bilgisiz ve cahillerin"* tarikatıdır. Kitapları ve öğretileri yoktur. Buna karşılık, Kürt din adamları başta Kürtçe dini elyazmaları, Arapçayı öğretmek amacıyla yazılmış Kürtçe terkibleri ve Nubihara Piçûkan gibi eserleri çoğaltma yoluna gitmişlerdir.[79]

Mevlevi şeyhleriyle bir çeşit kültür yarışına giren Halidiler, belli başlı Kürt klasiklerini ellerinden geldiğince çoğaltmaya çalışmışlardır. Öyle ki Şeref-name'nin bazı nüshalarını bile Konya'da bulmak mümkündür. Halidiler bütün bu çalışmalarına rağmen, Konya'nın Kürt köylerinde yine de etkili olamamışlardır. Elbette bunun çeşitli nedenleri vardır. Başta şunu belirtmek gerekir; Konya'nın yerli Kürtleri daha çok şehre uzak köylerde yaşadıkları için, Halidi şeyhleriyle diyalogları ya hiç olmamıştır ya da çok az olmuştur. Halidi medreselerinde eğitim dilinin Kürtçe olması sebebiyle ve Kemalistlerin asimilasyon eğilimi nedeniyle Halidiler hep baskı altında tutulmuştur. Konya'nın yerli Kürtlerinin, Halidilerden

78 M.Ertuğrul Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar I, Kaynak Yayınları,Konya ,2011,s.94-98

79 Mella Yunus'un Terkibül Kurdî'sini, Ahmedê Xanî'nin Nubihara Piçûka'sını, Mewluda Bateyî 'yi ve daha birçok Kürtçe elyazmasını Konya'nın muhtelif kütüphanelerinde bulmak mümkündür. Ve bu eserlerin Konya Nüshaları hep Konya'daki Kürt din adamları tarafından istinsah edilmiştir.

pek fazla etkilenmediklerinin başlıca kanıtı hemem hemen hepsinin Hanefi olmasıdır. Yerli Kürtlerin Halidi halifelerinden etkilenmemeleri, onların Kürtçe medrese eğitimi görmediği anlamına gelmiyor.

Cihanbeyli'nin Gölyazı (Xelîkan) Köyü'nden Molla Hasan ve Molla Mehmet adlı kardeşler yetim kalınca devlet tarafından Konya şehir merkezinde bir yetimhaneye verilirler. Kayseri'de ve Konya'da çeşitli medreselerde eğitim verirler. Daha sonra Gölyazı'ya dönerek 1875 yılında Feyziye Medresesi'ni kurarlar. Medresenin eğitim dili Kürtçedir. İki kardeşin köyde medrese yapma çalışmaları tam anlamıyla bir fedakârlık örneğidir. Dönemin tanıklarına göre iki kardeş Gölyazı'nın az ilerisindeki 'Sırtê Gir' adlı höyükten sırtlarında taş taşıyarak köyde medreseyi inşa ederler. Gölyazı'da medrese açıldıktan sonra, civardaki Kürt köylerinden çocuklar, Gölyazı'ya gidip eğitim görürler. Medresede dini eğitim yanında, matematik, fenni ve sosyal bilimler de öğretilir. Molla Mehmet'in torunlarına göre çevredeki Türk çocuklar da Feyziye Medresesi' nde eğitim görürler. Bu ihtimal üzerine mollalardan Molla Hasan Türkçe eğitim de vermiştir. 1914 yılında Molla Hasan vefat ettiğinde Molla Mehmet Feyziye'nin tek müderrisi olarak, Kemalistlerin medreseleri kapatmasına kadarki zaman diliminde tek başına ders verir. Soyadı kanunuyla Hatipoğlu ve Akçakoca soy ismini alan mollaların torunları günümüzde de Gölyazı'da yaşamaya devam ediyorlar. İki mollanın da mezarı Gölyazı'dadır. [80]

Dönemin Konya Kürtlerinin dini eğilimini şekillendiren bu iki molla arkalarında dini eserler bırakmıştır. Dönemi Konya şeyhlerinden Mehmet Vehpi Efendi'nin Molla Hasan için söyledikleri, mollanın kişiliğini az çok gözler önüne seriyor : *"Peygamberlik sadece çalışkanlık ve iyilikle olsaydı, Molla Hasan Peygamber olurdu."* Molla Mehmet'in torunu Şair Ömer Faruk Hatipoğlu, dedelerinin medrese geleneğine dair şunları söylüyordu:

"Babası ve dedesi de müderris olan Molla Hasan Efendi (ölümü, Miladi 1914/Rumi:1340) kardeşi Molla Mehmet Efendi ile birlikte Konya ve Kayseri Medresesi'nde okudu. Tahminen 1870'li

80 Sözlü bilgiler, Molla Mehmet'in torunlarından Şair Ömer Faruk Hatipoğlu ve Mehmet Emin Akçakoca'dan alınmıştır.

yıllarda... 1880'li yıllar da olabilir! Molla Hasan Efendi'nin okul arkadaşı Hacı Veyiszade'nin babası Hacı Veyis Efendi'dir. Hacı Veyis Efendi'nin Molla Hasan için "Evliyadan öte bir kişilik" dediği söylenir. Müderris (Ders-i Amm) olduktan sonra Konya, Konya'nın o dönem büyük ilçelerinde ve Kayseri'de hocalık yapabilecekken, son aşamada idealist bir yaklaşımla, köyüne, Xelikân'a (Bugünkü Cihanbeyli'ye bağlı Gölyazı Kasabası) gelmiş, köyün ağası Usivî Molla'nın desteğiyle, kendi sırtıyla taş çekerek medrese inşa etmiştir. Bugünkü akademiler düzeyindeki okula tüm çevre yerleşim merkezlerinden öğrenciler gelmiş ve icazet almışlardır. Aynı medreseye kardeşi Molla Mehmet Efendi de müderris olarak gelecektir.

Kürdistan'daki medreselerin aksine Xelikân Medresesi'nde muhtemelen eğitim dili Türkçe ve Kürtçe olmuştur. Bu düşünceyi, çevre Türk Köyleri'nden gelen öğrencilerin varlığı da desteklemektedir. Molla Mehmet efendi'nin oğlu Ömer Efendi (1901-1947) de müderristi. Torun Molla Mehmet, babası Ömer Efendi'den aldığı eğitimle köyünde ve Cihanbeyli'de hocalık yapmış ve 150 yıldan fazladır süren medrese geleneği onunla son bulmuştur. Feyziye Medresesi ise tekke ve zaviyelerin kapanmasıyla ömrünü tamamlamıştır.[81]"

81 Şair Ömer Faruk Hatipoğlu ile 23.03.2013'te yapmış olduğum röportaj

ÜSTAD SAİDÎ KURDÎ VE KONYA KÜRTLERİ

Soğuk ve karlı bir kış gününde, yörenin önde gelen Kürt beyler-ve din adamlarıyla birlikte sürgüne gönderilen Molla Saidî Kurdi, vefat edinceye kadar bilindiği üzere bir daha Van ve Bitlis'e dönemedi. Sürgün yaşamının derin izlerini her zaman üzerinde taşıyan üstadın öz kardeşi Abdülmecit Ünlükul, yaşamının bir kısmını Konya'da geçirdi. Birinci kuşak Konya Kürtleri ile (Yerli Kürtler de denilebilir) pek diyalogu olmayan Ünlükul, Konya'da daha çok mutasavvıf çevre ile ilişki içerisinde olmuştur. İkinci kuşak Konya Kürtleri olarak nitelendirebileceğimiz, Osmanlı-Rus savaşları dolayıyla Konya'ya göç eden muhacir Kürtler ile diyalog içinde olmuştur. 2012 yazında Konya'nın Dolav semtinde görüştüğüm Vanlı Kürt yaşlılar, Ünlükul ile her daim görüştüklerini ve kendisine hürmet ettiklerini belirtiyorlardı. Kardeşini ziyaret etmek için birkaç kez Konya'ya gelen Üstad'ın Konya Kürtleri ile ilişkilerinin ne düzeyde olduğu, Üstad'tan ne şekilde etkilendikleri Rohat Alakom'un da belirttiği gibi başlı başına bir araştırma konusudur. Konya Kürtlerini Araştırma sürecinde en çok üzerinde durduğum konulardan bir olan Üstad'ın Konya günlerine dair doyurucu bilgi bulmak mümkün olmadı. Devlet, batı bölgelerinde özellikle Türkler arasında yürüttüğü çalışmalarını engellemek amacıyla her seferde Kürtlüğünü öne sürmüş, Kürtlüğünü unutmasına izin vermemiştir. Devlet, Üstad'ın Konya ziyaretlerine karşı da halkı bu yönde kışkırtmaya çalışmıştır.[82]

Üstad, Konya'ya ilk ziyaretini 9 Aralık 1959'da yapar. 1960 darbesinin arifesinde yapılan bu ziyaret, Üstad'ın, *"Veda ziyaretleri"* dediği gezilerinin ikincisidir. İlk ziyaretini Ankara'ya yapan Üstad, kendini bir anda siyasi bir kargaşanın içinde bulur. DP'in iyice sindirilmeye çalışıldığı, Mürtecilikle suçlandığı bir dönemde, Üstad'ın başındaki sarık bile, Kemalist çevre için kara propaganda aracı olmuştur. Esasında Kemalizm'in bir türevi olan Celal Bayar ve DP kadrosu, Üstad'ın gezilerinden korkmuş, gezileri engelle-

82 Cemalettin Canlı, Yusuf Kenan Baysülen/Zaman İçinde Bediüzzaman, İletişim Yayınları, İstanbul,2010,s.573

meye çalışmıştır. Bazı çevrelerin özellikle Üstad'ın Kürtlüğü üzerinde halk arasında yürüttükleri kara propagandanın tutmadığının en büyük kanıtı da, Üstad daha Konya'ya ayak basar basmaz yollara dökülen binlerce insandı. Elbette bu insanların arasında Dolav semtindeki yoksul ve sürgün Kürtler de vardı. Mehmet Uzuntaş adlı yaşlı bir Vanlı Kürt[83] o gün hüngür hüngür ağladığını söylüyordu. Devletin sıkı takibinde tutulan Konya ziyareti, dönemin devlet gizli yazışmalarını da hızlandırır. Öyle ki Üstad'ın Konya'yı ziyaret ettiği gün (9 Aralık 1959) tarihli, Milli Savunma Bakanı Etem Menderes'in imzasını taşıyan 'gizli ve acil' ibaresini taşıyan yazıda geçen bir cümle ilginçtir:

"Nurculuğun; Komünizm, Kürt ve Arap milliyetçiliği ile olan münasebetleri ...bu arada Saidi Nursi'nin ve diğer elebaşlarının durumları ile nur yayınlarının tamamını ihtiva eden bir dokümanın teminine ihtiyaç duyulmaktadır.[84]"

Komünizmi Nurculukla bağdaştırmaya çalışmalarını başlı başına safsata olarak ele alırsak yine de devletin, Üstad'ın Kürtler ile temasta bulunmasından son derece korktuğu ortaya çıkıyor. Peki, kimdi bu Kürtler? Üstad'ın Kürdistan'dan binlerce kilometre uzaklıkta olduğunu hatırlarsak, geriye kalan Kürtlerin Anadolu'ya dağıtılmış sürgün ve yerli Kürtler olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Kaldı ki Üstad, Ankara üzerinden karayoluyla Konya'ya geçmiştir. Bilindiği üzere Ankara-Konya arası yol güzergâhı Kürt köyleriyle deyim yerindeyse örülmüştür. Dönemin basınına göre yol boyunca köylüler yola çıkarak Üstad'a sevgi gösterilerinde bulunmuştur.[85] Sanırım Üstad'ın Konya Kürtleri ile ilk teması da böylece gerçekleşmiştir. İkinci Konya ziyaretini 19 Aralık 1959'da gerçekleştiren Üstad, Polis tarafından şehirden ayrılmaya zorlanmıştır. Dönemin basını göre Üstad, daimi olarak Konya'da kalmak için Bakanlığa müracaat etmiştir.[86] Akabinde de Konya'da tutuklamalar başlamıştır:

---

83 Mehmet Uzuntaş ile 2011 yılında, Konya'da (merkez) yapmış olduğum mülakattan

84 Polis Dergisi,1998,sayı 106

85 Tercüman 10 Aralık 1959

86 Hürriyet,30 Aralık 1959

"Dün Şehrimizde 5 Nurcu Tevkif Edildi."

Camilerde toplu halde Bediüzzaman Saidi Kürdî-Nursî'nin Risale-i Nur'unu okumak ve propaganda yapmaktan sanık olarak dün şehrimizde adliyede yapılan sorguya müteakip beş nurcu tevkif edilmişler ve cezaevine gönderilmişlerdir. Bunlar D. Sadullah Nutku, Mazhar İyidöner, Osman Yıldız, Hasan Helvacılar, Mustafa Kırıkçı'dır. Sanıkların duruşmasına yakında başlanacaktır."[87]

Bu zorlu süreçten sonra Ankara'nın yolunu tutan Üstad, birkaç milletvekili ile görüşür. CHP Van Milletvekili Abdulvahap Altunkaynak, Üstad'ın görüşme isteğini reddeder.[88] 6 Ocak'ta tekrar Konya'ya gelen Üstad, burada Arapça öğretmenliği yapan kardeşi Abdülmecid Ünlükul'u ziyaret etmiştir. D.P, Konya'dan Isparta'ya dönen Üstad'ın yolculuk yapmasını yasaklamıştır. Bunun üzerine Ankara'ya hareket eden Üstad'ın Ankara'ya girmesine izin verilmez. Dönemin basınına göre, Ankara'ya giden bütün yollar polis tarafından tutulur. Üstad, Konya ve Eskişehir yolunun kesiştiği Gölbaşı'nda bekletilir. Ne Konya'ya gitmesine ne de Ankara'ya girmesine izin verirler. Polatlı üzerinden Emirdağ'a geri gönderilir:

"Said'i Nursî'nin gelmesi ihtimali bulunan Konya-Eskişehir yoluna Emniyet Genel Müdürünün 101 plaka sayılı makam arabası sevk edilmiş ve Gölbaşı'nda Konya yolu ile Eskişehir yolunun birleştiği üç yol ağzında bekletilmiştir. Ayrıca Balgat, Konya ve Eskişehir yollarının kesiştiği mahalde de birkaç trafik otomobili ile 1. Şubeye ait otomobiller bekletilmiştir. Otomobillerden bulunan Ankara Emniyet Müdürlüğü 3. Şube Müdürü Kenan Koç, hareketi

87 Yeni Meram, 7 Ocak 1959

88 Abdulvahap Altunkaynak, Van'ın Erciş ilçesinin Zilan bölgesindeki Doğançî köyündendi. Bölgenin Seyyid ailelerinden olan Berzenciler'dendi. Üstad, 1926 kışında, Kürt beyleri ve din adamlarıyla birlikte sürgüne gönderilirken, Seyyid Abdulvahap, amcasının çocukları Seyyid Resul ve Seyyid Süleyman ile birlikte Ağrı İsyanı'na katıldı. İsyanın Zilan katliamı ile sonuçlanmasıyla birlikte İran'a kaçtı. 1937'de Türkiye'ye özel bir af ile geri döndü. Sonra Ferit Melen, M.Sait Erdinç ile birlikte Van'dan CHP milletvekili olarak T.B.M.M' ye seçildi. Üstad ile Van'dan kalma bir hukuklarının olduğu biliniyor. Amcasının çocukları Seyyid Süleyman ve Seyyid Resul Ağrı Dağ'ında bir çatışmada Broyê Heskê Telli ile birlikte katledildiler.

telsizle takip etmiştir. Saidi Nursi, saat 16.45 sıralarında Eskişehir yolundan Balgat yoluna gelmiş, burada arabayı durduran 1.Şube Müdürü Necati Bicioğlu, kendisinin artık Ankara'ya girmesinin mahzurlu hale geldiğini bildirmiştir. Polis, Saidi Nursi'nin şehre girmesine mani olacağını her ne kadar gazetecilerden gizlemiş ise de, vaka yerine giden muhabirimiz kalabalığı ve polislerin Nursi'yi geri çevirmelerini uzaktan takip edebilmiştir. Saidi Nursi, kendisine yapılan tavsiyeyi dinlemiş ve Isparta 2001 plakalı otomobili ile Polatlı üzerinden Emirdağ'a gitmiştir.[89]"

Konya'ya her gelişinde tecrit edilen Üstad'ın, Konya Kürtleri ile olan ilişkilerinin muhakkak sınırlı kaldığı açıktır. Üstad'ın Konya'ya apayrı bir değer verdiğinin başlıca nedeninin dini bir merkez olmasının yanında, kendisinin de yakından bildiği ve tanıdığı yüzlerce Kürt din adamının da Konya'da bulunması, Kürdistan'dan uzak ama yine de Konya'ya rengini vermiş, hatırı sayılır bir Kürt topluluğunun da bulunduğu gerçeğinin de bir neden olarak verilebileceği kanaatindeyim.

Önümüzdeki zaman diliminde, kendisine Üstad Saidî Kurdî'yi araştırma konusu seçen araştırmacılar, yazılı kaynakların yanında eğer daha çok sözlü kaynağa ulaşabilirse, Üstad'ın o dönem Konya Kürtleri üzerinde nasıl bir tesir bıraktığı daha iyi anlaşılacaktır.

89 Cumhuriyet,11 Ocak 1959

KONYA'NIN KÜRT KABADAYILARI

Vanlı Kürt Miço

Mustafa Saldı'nın, kabadayı âlemindeki ismiyle 'Kürt Miço' nun yaşamı, ikinci kuşak Konya Kürtlerinin Konya'daki yaşamının bir özetidir. 'Kabadayı' kavramını azınlık olma,' 'öteki olma' deyimleriyle tanımlamasının zeminine indiğimizde, bu tanımlamanın Konya'daki Kürt kabadayılar nezdinde yerini bulduğunu söyleyebiliriz.

Miço'nun babası kendi deyimiyle yalınayak, başıkabak 13 yaşında, 1917 yılında Rus Harbi'nin yıkımından dolayı Van-Özalp'ten çıkıp Konya'ya gelmiş.[90] Konya'nın bir pazarı var. Gidenler bilir. Adına Muhacir Pazarı derler. Konya'ya göç eden Kürt'lere Muhacir demiş Konyalılar. Miço'nun babası da ilkin bu pazarda günlerce kalmış. Sonra Konya'ya gelen Kürtler çoğalmış. Devlet, onları Cihanbeyli'nin herhangi bir köyüne yerleştireceğine, Türkmenlerin köyü olan Ağabeyli köyüne yerleştirir, bir de toprak verir... Gelen Kürt olunca gözü açık biri, Miço'nun babasının toprağını elinden almış. Babası da dayanamamış, toprağını gasp edeni öldürmüş; sonra da ailesini alıp Çukurova yollarına düşmüş. Dem ırgatlık demidir. Ailesi ırgat olmuş... Aile sıtmaya tutulmuş. Kaldıkları baraka çinkodandır. İki abisi sıcaktan ölür... Aile, Çukurova'dan ayrılıp tekrar Konya'ya döner. Denilebilir ki, Cumhuriyet tarihinde Konya merkezde İlk Kürt Gettosu, Mevlana Türbesi'nin yanı başındaki Dolav mahallesidir. Köylerdeki toprak sahibi zulmünden kaçan Özalpliler Dolav'a sığınırlar... Dolav'da

90 Zeki Oğuz, Sedef Saplı Bıçak Miço, Çalı Yayınları, Konya,2009,s.10

Kürt çoğalır... Dolav kocaman bir mahalle olur. Miço burada doğup büyür. Bıçkın bir delikanlı olur. Futbola merakı gün geçtikçe artar. Delikanlılık çağında, 'Konyalı bıçkın delikanlılar' kama ve bıçak taşırlar. Miço'nun da sedef saplı bir bıçağı vardır. Arif'in kahvesinde rakı içip, gündüz ortası bir evin önüne işeyen üç belalıyı işte o bıçakla yaralayacaktı Miço... Sonra futbol yılları... Miço iyi futbol oynuyor; Konya İdmanyurdu futbol takımının yöneticiler Dolav'a gelip Miço'yu bulurlar. İyi de bir para teklif ederler. Miço parayı aldığı gibi yine Dolav'a döner. Dolav'da bir kahvehane açar. Miço artık hem futbolcudur, hem de kahvecidir. Kahvede kumar oynanır, Miço manoyu toplar. Az zaman uz zaman sonra Konya'nın belalı tipleri Miço'ya musallat olurlar. Kavgalar alır başını gider. Konyalı Miço'yu sevmez. Miço da Konya'da, Konyalının zulmünden bıkmış ne kadar Kürt, Türk, Arap, Göçmen, Çerkez, Laz varsa etrafına toplar. Bozkırlılara (Konya'nın belalı tipleriyle meşhur ilçesi Bozkır) ait ne kadar mekân varsa, Miço bir bir el koyar. Atmışların başlarında Saman Pazarı sık sık Bozkırlılarla Kürtlerin meydan muharebelerine sahne olur. Miço, kısa sürede Konya dışına açılır. Ankara'daki Kürt kabadayılarla da ilişkileri olur. Kürt Halit, Kürt İsmet, Kırıkhanlı Asker Mehmet adlı kabadıylarla Konya'yı adeta ele geçirir.

1960'lı yıllarda Konya'da gazino furyası başlar. Konya'da dönemin en büyük gazinocusu da Tahir'dir. Bir gece Tahir'in gazinosunda kavga çıkar. Miço, Gazinocu Tahir'i vurur. Sonra kaçıp Özalpli bir Kürdün evinde saklanır. O gece bütün Konya polisi Miço'yu arar, polisin bulamadığını, o gece Yılmaz Güney bulur. Yılmaz Güney, daha önce yazmış olduğu bir öykü nedeniyle Nevşehir cezaevinde yattıktan sonra, sürgün cezasını çekmek için Konya'ya gönderilir.[91] İkilinin Konya'daki günlerini, Miço'nun ağzından 'Yılmaz Güney' bölümünde ileriki sayfalarda anlatacağız.

Gazinocu Tahir olayından sonra bela(lı)lar Miço'yu terk etmez, Konya genelevini işleten Şefika adlı bir kadınla ilişkisi olur. Daha sonra Şefika yüzünden başı belaya girer. Miço, Şefika'nın da kışkırtmasıyla Konyalı işadamı Ahmet Eryiğit'in tuttuğu Gobalak

91 Zeki Oğuz, Dolavlı Yılmaz Güney, Çalı Yayınları, Konya, 1998,s.5

Necmi adlı bir garson tarafından vurulur. Olay Özalpli Kürtler ile Konyalılar arasında kan davasına dönüşür.[92] Miço iyileştikten sonra Ahmet Eryiğit'i dağa kaldırır, sonra da öldürür. Bütün bunlar olurken Yılmaz Güney de sürgün cezasını çekmiş, Konya'dan ayrılmıştır. Bu olaydan sonra Miço tutuklanıp Konya hapishanesine konulur.

Yılmaz Güney'in filmlerine de konu olan 'İnce Cumali' aslında gerçek bir kahramandır. Adanalı bir kabadayı olan İnce Cumalı, Yılmaz Güney'in de arkadaşıdır. Sırrı adlı Adanalı biri tarafından öldürülür. Sırrı da Miço ile aynı cezaevindedir. İkilinin arasında bazı münakaşalar olur. Münakaşaların sebebi, Miço'nun isteğiyle cezaevinde Yılmaz Güney'in filmlerinin göstrilmesidir. Daha sonra Sırrı, hapishanede Konyalı Hüseyin adlı bir genç tarafından öldürülür. Cinayette Yılmaz Güney ile Miço'nun parmağının da olduğu söylense de bu iddia kanıtlanmaz. Bu olaydan bir yıl sonra genel bir afla Miço serbest bırakılır. Bu sefer de Bozkırlı kabadayı Deccal İhsan ile çatışır.

İkili daha sonra bazı mekânların paylaşımı üzerinde anlaşarak çatışmayı bırakırlar. Bu arada da Miço evlenir. Evlendikten sonra hayatı değişen Miço, artık yeğenlerinin büyümesiyle birlikte ticarete yönelir. Bir ara Yılmaz Güney'in önerisi ve yardımıyla Konya'da 'Güney Sineması' adlı bir sinema salonu açar. Sinemadan pek anlamayan Miço, bu işten iflas eder. Yılmaz Güney'e yardım ettiği duyulan Miço'nun hayatında birkaç ünlü isim daha girer. Kadir Savun, Ferdi Tayfur bu ünlü isimlerden iki tanesidir. Akrabalarının anlattığına göre[93] Miço, kendisinden yardım almak için Konya'ya gelip, burada Kambur Fatma[94] adlı bir kadın ile beraber olup, sonra kadını terk eden Ferdi Tayfur'dan hiç hoşlanmamış; onların deyimiyle Ferdi Tayfur'a bir daha Konya'ya gelmeyi yasak etmişti. Miço, fırtınalı bir ömrün sonunda 2004 yılında Konya'da vefat eder.

92 Miço'nun kardeşi İsa Saldı ile 15 Ağustos 2011 tarihinde Konya'nın Dolav semtinde, İsa Saldı'ya ait kırathanede yapmış olduğum röportaj

93 Miço'nun yeğeni Sait Saldı ile 13 Mart 2011 tarihinde Konya'nın Kunduracılar semtinde, Miço'nun oğlu İbrahim Saldı'ya ait dükkânda yapmış olduğum röportaj

94 Miço ve diğer tanıkların anlattıklarına göre Ferdi Tayfur'un bu kadından bir de çocuğu vardır.

Konyalı diğer bir Kürt kabadayı da Saraylı Memet'tir. 1980-1990 yılları arasında Konya'da yer altı dünyasının önemli isimlerinden olan Saraylı Memet, kabadayıların yerlerini mafya babalarına bıraktığı dönemde Kürtlüğü ile sık sık gündeme gelir. Diğer bir Kürt kabadayı olan Ejder Bildik ise, Kürt Miço'nun yeğenidir. Yılmaz Güney, 'Arkadaş' isimli filminin çekimleri için 1974'te Konya'ya uğradığında, Miço'nun kıraathanesinde çekilen bir fotoğrafta, o günlerde daha çocuk yaşta olan Ejder Bildik, Güney'in yanında poz verir.[95]

95 Sedat Ulugana, Cezalı Delikanlı (Yılmaz Güncy'in Konya Sürgünü), Do Yayınları,İstanbul, 2012,s.80

SÜRGÜNLER ŞEHRİ KONYA

Konya'nın Kürt Sürgünleri

Konya, uzun zamanlardan beri bir sürgün şehri olarak bilinir. İslamiyet öncesi dönemdeki bu tarzlı konumun nasıl olduğu pek bilinmese de, özellikle Selçuklulardan itibaren Konya'nın çok sayıda sürgün kişi ve topluluğu barındırdığı bilinir. Bu kişi ve toplulukların büyük çoğunluğunun siyasi sürgün olduğu da unutulmamalıdır. Selçuklular döneminde Eretnaoğlu Mehmet, Osmanlılar döneminde de Cem Sultan Konya'da sürgün hayatı yaşamış iki önemli siyaset adamıdır. Konya, fiziki ve sosyal konumu itibariyle, hâkim devletler için çok cazip bir izolasyon kentidir. Osmanlı Devleti'nin son demlerinde (1885) Ardahan-Kars yöresinden, Konya Vilayeti'nin Aksaray kazasına bazı Kürtler göçmüş, göçertilmiştir. Sınandı adlı köye yerleşen Kürtler, yöredeki Zaza Kürtlerinden Molla Talip ve Battal adlı şahısların zorbalıkları sonucu Sınandı'yı terk edip Ziyaret Dağı'nın engebeli ve verimsiz bir bölgesine nakledilir.17 hane Kars Kürtlerinin teşkil ettiği bu köye 1911 yılında Padişah Sultan Reşat'a izafeten 'Reşadiye' ismi verilir. Keza Ardahan'dan geldikleri kaydedilen fakat hane ve nüfusları belirtilmeyen Kürtlerden bir grup 1891 yılında Konya'nın Ilgın kazası civarına yerleştirilerek bunların oluşturduğu köye de 'Mecidiye' ismi verilmiştir.[96] Türkiye Cumhuriyeti'ne gelindiğinde, sürgünlerin sayısında çok fazla artış olduğu gözlemlenir.

Lozan Antlaşması'ndan sonra Kürdistan'da baş gösteren isyanlar sonucu binler ile ifade edilebilecek sayıda Kürt, Konya vilayetine sürüldü. Konya'da 'Muhacir Pazarı' denilen semtte çok kötü günler yaşayan Kürtlerin birçoğu çeşitli hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirir. Dönemin tanıklıklarına göre özellikle Şeyh Sait ve Ağrı İsyanları ile bağlantılı olarak Konya'ya sürülen Kürtlerin en büyük sorunlarından biri açlıktı. Bu ailelerin çoğuna Konya'nın din adamları bakar. Bu din adamlarından biri de, Hacı Veyis Efendi idi:

96 Mehmet yılmaz, *"Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri (1854-1914)"*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi) Konya, 1996, s196

"Dedemin, birlikte bulunduğumuz son beş yıl içinde, evde on defa akşam yemeği yediğini bilmiyorum. Akşam yemeği için koskocaman bir tencereye et suyuna tirit yaptırırdı. Koca tencereye ağzına kadar ekmek doğranırdı. Akşam yemeğini caminin medreselerinde oturan muhacirlerle birlikte yerdi. Bunlar Şark İsyanı sebebiyle Van civarından buraya sürülmüş Kürtlerdi. İçlerinde daha önce Şam tarafından gelen Seyyid aileler de vardı. Hükümet bunları sürmüş, getirmiş, buraya atmıştı. Onlara sahip çıkmak Müslüman halka kalmıştı. Dedemin mütevellisi olduğu Cevizaltı Medresesi'nde terk edilmiş 22 oda vardı. Dedem bu göçmenleri oralara yerleştirdi. Ayrıca caminin bulunduğu Dolav mahallesinde, yeri müsait olanların evlerine de birer aile verdi. Birkaç da boş ev buldu. Sürgünlerin arasında varlıklı ve görgülü aileler vardı. Burada mahrumiyet ve sıkıntı içinde idiler. Dedem erkeklerini akşam namazından sonra camide alıkoyar, onlarla sohbet eder, kitap okurdu. Bu arada yemeği yerler, yatsıdan sonra yerlerine giderlerdi. bu insanların kazançları ve varlıkları az, yiyecekleri kıt olduğu için, mevcut erzakları kadın ve çocuklara kalsın diye, dedem erkekleri camide ağırlardı.[97]"

Dolav mahallesi, Cumhuriyet tarihinde Kürtlerin Konya şehir merkezindeki ilk gettosudur. Devamlı Kürt göçleriyle beslenen mahalle, bugün binlerce Kürt ile meskûndur. Hacı Veyis Efendi'nin sürgün Kürtlere dair tanıklığı yukarıdakilerle sınırlı değildir:

"Dedem bir gün medresenin önünden geçerken 'acaba cemaatten kimseyi görür müyüm?' diye, açık duran dış kapıdan içeriye, avluya bakmış. Muhacirler avluya ip gerip, kurutmak için çamaşırlarını asmışlarmış. Dedem, 'keşke hiç bakmasaydım da, şu çamaşırları hiç görmeseydim,' diye üzülerek eve geldi. 'Keşke geçmeseydim. Keşke görmeseydim. o ne hazin bir manzaraydı; beni ağlattı. Çamaşırlarını asmışlar. Fanilalar, gömlekler...hepsi paramparça olmuş... Bu insanlar; yarın çocuklarına, torunlarına, bu hadiseyi nasıl anlatacaklar? Ben görmekle üzülüyorum, yüreğim parçalanıyor. Ya onların gönül aleminde açılan yaralar nasıl kapanacak? Bu zulmün sonu bu millete, neye mal olacak? Bu işleri başımıza kimler açıyor' diye günlerce üzüldü.[98]"

97 Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar 1,s.125

98 Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar 1,s.127

Selçuk Üniversitesi'nde Tarih Bölümü'nde yakın tarih üzerine doktora tezi hazırlamış olan, emniyet kökenli araştırmacı Hüseyin Koca'ya göre Siirt'in Fersef (Dereyamaç) köyünden Şeyh Muhammed Kazım Aydın, babası Şeyh Şerafettin ve amcası ile birlikte 1927 yılında Konya'ya sürüldü. Sason İsyanına öncülük eden Mala Elîyê Unis (Eliye Unıs ailesi), Batman Kozluk civarındaki Dêrşewan (Karşıyaka) köyünden Konya-Kulu'ya sürüldü.[99] Bu sürgünün 1926-1927 yılları arasında gerçekleştiği ve 1928 yılındaki af ile bittiği anlaşılıyor. Çünkü 1930-1935 yılları arası, Qewmê Çiya (Dağ Kabilesi) olarak adlandırılan ailenin Sason dağlarındaki isyanları tekrar başlıyor. Ayrıca günümüzde Kulu'da bu ailenin hiçbir ferdi yaşamıyor.

Konya'ya sürülen Kürt sürgünlerden bahseden diğer bir kişi de, Nurî Dersîmî'dir. 1926 yılında Konya'ya gittiğini belirten Dersimî, Konya'daki birkaç Kürt sürgününden bahseder. Dönemin Konya Valisi Cemal Bardakçı'dır:

"Konya'ya yerleştiğimizde burada sürgün bulunan Yumni ve kardeşi Paşa, İzol aşireti reislerinden Harputlu Hacı Kaya ile temasa girdim. Bağdat Oteli'nde kendilerini Vali Cemal Bardakçı ile görüştürdüm.[100]"

Hacı Kaya'nın gerçek ismi Sebatî Duman'dı. Hayatı komitacılıkla geçen Hacı Kaya eski bir Jön Türk'tür. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında sırasıyla Heyet-i Temsiliyye Elazığ Temsilciliği, İzoli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Başkanlığı, Elazığ Müdafa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığı görevlerinde bulunan Hacı Kaya, Atatürk'ün de yakın bir arkadaşıydı. Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra o da diğer Kürt beyleri gibi sürülmekten kurtulmadı. Cumhuriyet, onu da diğer işbirlikçi Kürt Bey'leri gibi sürgün ile ödüllendirdi. Atatürk ile bir dönem mektuplaşan Hacı Kaya'nın Konya sürgünlüğünün Atatürk tarafından özel bir emir ile sonlandırıldığı düşünülmektedir. Elazığ'a döndükten sonra, çalışmadığı halde Hacı Kaya'ya Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından her ay düzenli olarak para

99 Hüseyin Koca, Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları (Umumi Müfettişliklerden Olağan Üstü Hal Bölge Valiliğine) Mikro Yayınları,Konya,1998,s.95

100 Nurî Dersimî, Kürdistan Tarihinde Dersim, Doz Basım-Yayın, Diyarbakır,1992,s.195

ödendiğini iddia eden Taha Toros, Hacı Kaya'ya ait çarpıcı bilgiler veriyor:

"Bazen Umumi Müfettişliğe çağrılır, kendisinden bölge havadisleri üzerine bilgi alınırdı. Öte taraftan Memduh Şevket Esendal'ın CHP Genel Sekreterliği döneminde Doğu ile ilgili bilgiler ondan alınırdı.[101] "

Daha önce ANF'de yayınlamış olduğum bir rapora göre 1938 Dersim kırımından sonra, kırımdan sağ kurtulan bazı aileler de Konya'ya sürgün edilir:

Rapora göre 1938'de ilk göçertilen Dersimlilerden 7 aile toplam 44 nüfus, Konya'ya getirilmiş ve kendilerinden nüfus cüzdanı ve askerlik işlemleri için para alınamamış.[102]"

Araştırmacı Gülay Mermer'in belirttiğine göre günümüzde, Konya'nın Ereğli ilçesine bağlı Zengen, Özgürler ve Orhaniye köylerinde Dersim'den gelen Alevi Kürtler yaşamaktadır.[103] Toplam nüfusları binin üzerinde olan bu Alevi Kürt köylerinin özellikle 90'lı yıllarda Erzincan-Dersim civarından göç aldığı biliniyor. Topluluk olarak Konya'ya sürülen Kürtlerin yanında, tek başına Konya'ya sürülen önemli Kürt şahsiyetler mevcut. Yılmaz Güney 1962'de, Sürgündeki Kürt Parlamentosu'nun eski başkanlarından Yaşar Kaya 1968'de, Hasan Fevzi Bedirhan 1907'de, Ebüzziya Tevfik 1905'te, Kör Hüseyin Paşa'nın oğlu Haydar Süphandağ 1926'da, Ruhi Su 1957'de Konya merkeze ve Konya'nın farklı ilçelerine sürüldüler. Üzerinde araştırma fırsatı bulabildiğim bu önemli Kürt şahsiyetlerinden Yılmaz Güney, Ruhi Su ve Yaşar Kaya'nın Konya'daki sürgün günlerine dair bazı bilgiler bulmak mümkün.

---

101 Taha Toros, *"Bir Kürt Aşiret Reisi: Mustafa Kemal ile Hacı Kaya (1877-1955) Arasında İlginç Telgraflar"*, no: 92 ,Tarih ve Toplum, Ağustos 1991, s.20

102 Sedat Ulugana, *"Konya Nüfus Müdürlüğü: Kürtler Türklüklerini unutmuş Türklerdir"* ANF,15 Ağustos 2011,

103 Gülay Mermer, Konya'daki Alevi Kürt Köyleri sayı: 49, Bîrnebûn Kopenhag,2011,s.67

Yılmaz Güney

Üzerine birçok yazı yazılsa da Yılmaz Güney'in 1962 yılında altı ay sürgünlük yaşadığı Konya günleri bilinmezliğini hala korur. Güney'in, bu sürgün sırasında bir kadına aşık olup O'nu İstanbul'a getirdiği, Güney'in Konya sürgününe ilişkin en somut bilgidir. Yılmaz Güney de Konya sürgünlüğünü, İsviçreli gazeteci İrina Brezna'ya;

"...Sadece hapishanede yatmış olmam nedeniyle kabadayılar bana yardım etti. Yer buldular, altı ay onlarla kaldım. Onlar bana baktılar," diye anlatır. Yılmaz Güney'in yazdığı bir öykü nedeniyle aldığı cezanın ardından ilk hapishane deneyimi olan Nevşehir Cezaevi'nden arkadaşları, hapis sonrası Konya'ya sürgüne gidecek genç Yılmaz'ı, bu şehirde Miço'ya yollarlar. Her sürgünün mahkûm bırakıldığı sahipsizlikle Konya'ya gelen Güney, buradaki 'koruyucusu' Miço ile yıllara uzanacak bir dostluğa da adım atar.

Sürgünün Güney'i yalnızlaştırmasına izin vermez Miço ve çevresi. 1917 yılında, ailesi Van'dan Konya'ya gelen Miço, yaşamını kahvecilikle kazanmaktadır, haksızlığa hiç tahammülü yoktur ve her kabadayı gibi gariban, düşkün babasıdır. 1962 yılında bir gün kapısını çalan genç adam da o gün itibariyle yakın çevresi dışında tanınmayan, sürgün edilmiş yağız bir Kürt delikanlısıdır. Miço, o günü şöyle anlatıyor :

"Bir olay üzerine Gazinocu Tahir'i vurmuştum. Saklanıyordum. Güney de beni arıyormuş. Gelmesini istedim. Tahta kapı açıldı. İçeriye hoş gülüşlü uzun boylu biri girdi. 'Gardaş seni görmeye geldim' dedi, Doğulu olduğunu söyledi."

Bu karşılaşma, uzun yıllara yayılacak bir dostluğun ilk merhabalaşmasıdır ikili için

Miço, 2004 yılında vefat ediyor. Ancak Yılmaz Güney'le olan dostluğunun görsel belgeseli niteliğindeki fotoğrafları bugün oğlu İbrahim Saldı'nın albümünde. Miço'nun, Güney'e ilişkin kişisel dostluk ve tanıklıklarını içeren anıları ise Zeki Oğuz'un anlatımlarında saklı... Miço'nun anlattığına göre, Güney'in Konya'da aşık olduğu Yasemin, genelevde çalışmaktadır ancak Güney, O'nu bu

hayattan çıkararak, İstanbul'a götürür ve orada yaşamını değiştirdiği gibi adını da gerçek adı olan Can Ünal yapar. Güney'in Can Ünal'dan bir de kızı olduğu biliniyor. Miço şöyle anlatıyordu,

"Genelevde Yasemin diye bir kız Yılmaz'ı sevmiş. Bir de teklif etmiş; 'Birlikte kalalım' diye. Yılmaz bize danıştıktan sonra 'olur' demiş. Yılmaz, onu sevdi. Asla para pul almadı."

Miço, Konya sürgününde kendi çevresi ile sahiplendiği Güney'in bu şehirde kaldığı süre boyunca çok az insanla ilişki kurduğunu, bunların da çoğunlukla Kürtler olduğunu anlatıyor. Yılmaz Güney'in kaldığı otelle kendi kahvesi arasında bir hayat tercih ettiğini anlatan Miço, genç Yılmaz'ın sürekli bazı senaryolar üzerinde çalıştığını söylüyor. Bugün artık bulunmayan, Yeni Konya Gazetesi'nin arka tarafındaki Sipahi Palas Oteli'nde kalan Güney, para sıkıntısı çekmektedir. Adana'dan gelen ve kolonyacı olduğunu söylediği bir arkadaşının dışında geleni gideni de yoktur.

"Bizim yanımızdan hiç ayrılmazdı. Sanatçı çevresinden hiç geleni yoktu. Onun kumar tutkusu vardı. Pokeri çok severdi. Ama parası yoktu. Bazı zamanlar kahvenin kasasından para koyar, oynamasını sağlardım," diye anlatıyordu Miço, o günleri. Sürgün sonrası İstanbul'a dönen Yılmaz Güney, Miço'ya, İstanbul'da yaşaması için çok ısrar etse de Miço, Konya'dan ayrılamaz. Bunun üzerine Güney, Miço'ya Konya'da bir sinema salonu açması önerisinde bulunur. Sinema kurulduktan sonra tüm film tedarikini yapma sözünü verir Güney. Açılacak salon için gerekli film makinesini almak üzere Güney'in yanına, İstanbul'a gitmeye karar verir Miço. Ancak Güney'e ulaşamaz. Yılmaz, yeni eşi Nebahat Çehre'ye arabayla çarpmıştır. Nebahat Çehre, Yılmaz'ın asker kaçağı olduğunu polise ihbar etmiş, böylece Yılmaz Güney Sivas'a askere gönderilmiştir. Miço, çaresiz Konya'ya geri döner. Zar zor bir sinema makinesi bulan Miço, sinemanın ismini de Güney Sineması koyar. İşinde amatör olduğu için de belli bir süre sonra Güney Sineması kapanır.

Yılmaz Güney, otel odasında durmadan senaryo yazar. Miço ile gazinocu Tahir arasındaki husumetten çok etkilenen Güney, bu yaşanmış hikâyeyi senaryolaştırır. Bu senaryoyu daha sonra,

kendisinin başrolünü oynayacağı, 'İkisi de Cesurdu' filmine dönüşür. Filmde Güney'in canlandırdığı Ali Duran karakteri aslında Miço'dur. Ancak, 'Miço' ismi Yunanları çağrıştırdığı için isim değiştirilir. Güney bu konudaki sıkıntısını bizzat Miço'ya da iletir.

Miço, Güney'e ilişkin hiç bilinmeyen bir olaya daha tanıklık eder. Miço'nun ailesinin 1917 yılında Van Özalp'ten gelip Konya'da yerleştikleri Dolav Mahallesi, Miço ile Güney'in dostluğuna da ev sahipliği etmişti. Bu mahalledeki yaşamdan çok etkilenen Güney, 'Dolav' adlı bir senaryoya da başlamıştır. Arkadaş'ın çekimleri için Konya'ya uğradığında bu haberi Miço'ya verir. Gerisini Miço'nun anlatımlarından dinleyelim:

"Arkadaş filmini çektikten sonra, 'Endişe' filmini çekmesi için Yılmaz'a ısrar etmişler. 'Endişe' filmini çekmeye giderken Yılmaz bana haber gönderdi; 'Endişe filmi biter bitmez Konya'ya gelip 'Dolav' filmini çekeceğim,' diye."

Miço, dostu Yılmaz'ın Konya'ya gelişinde dillere destan bir karşılama tertip eder. Dönemin Konya gazetelerinden Yeni Konya Gazetesi 5 Ağustos 1974 tarihli nüshasında Yılmaz Güney'in Konya'ya gelişi şöyle verilir:

"Aksaray'daki film çalışmalarını bitiren artist ve yönetmen Yılmaz Güney, önceki akşam saat 21.00'de arkadaşı Mustafa Saldı (Miço)'nın daveti üzerine şehrimize gelmiştir. Y. Güney; 'Konya'yı çok güzel gördüm.' dedi. Eşi ile birlikte, Konya-Aksaray yolunun 20. kilometresinde kalabalık bir konvoy tarafından karşılanan Yılmaz Güney için kurbanlar kesilmiştir. Hayranları ile Yurtsever Kıraathanesi'nde bol bol sohbet eden Güney'in onuruna bir de yemek verilmiştir. Daha sonra Stadyum Teniskort Aile Çay Bahçesi'ne gelen Y. Güney, burada kendisini karşılayan yüzlerce hayranına imza dağıtmıştır. Film çalışmaları hakkında sorulan soruya Güney şöyle cevap vermiştir; '...Hürriyet gazetesinde çıkan Salpa isimli romanımı film yapmayacağım. Konya'da 'Dolav' isimli bir film çevirmek için hazırlıklarım vardır.'"

Güney, 'Dolav'ı çekemedi. 1974 yılında 'Endişe' filminin çekimleri için gittiği Adana'da tartıştığı Yumurtalık Savcısı'nı öldür-

düğü gerekçesiyle tutuklandı. Mustafa Saldı bu olayı şöyle anlatıyordu:

"Endişe filminin çekimleri sürerken içimde korku, tuhaf bir his vardı. Yılmaz 'Dolav'ı çekemeyecek, diye. 20 gün sonra Yılmaz'ı Ankara cezaevine sevk ettiler. Gidip gördüm. Olayı anlattı. Yılmaz'ın yanında bir sürü adam varmış. Teyzemin oğlu İsmet de aralarındaydı. 'Bunların hiç yardımı olmadı mı?' diye sordum. Aralarında aklı başında biri olsaydı olay büyümezdi. 'Keşke orada olsaydım Yılmaz, işin bu kadar büyümesine izin vermezdim' dedim. Sonra Yılmaz'a 18 yıl bir de silahtan ceza verdiler. Kayseri Cezaevine gönderdiler ve dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan da Yılmaz'a görüş yasağı koymuştu. Cezaevinin müdürü de işkenceci müdür Muzaffer Küçük'tü.[104]"

Yaşar Kaya

Yaşar Kaya, 10 yıl süren 49'lar Davası sonucu, 1968'de altı aylığına Konya'ya sürüldü. Kaya, Konya'da, Kürt Miço ve Halıcı ailesinin misafiri olarak altı ayını geçirir. Miço'nun kardeşi İsa Saldı, böyle bir şahsiyeti hatırladığını fakat ayrıntıları bilemediğini söylüyordu. Yaşar Kaya da, Miço ve çevresiyle tanışıp görüştüğünü söylüyordu:

"Yılmaz Güney, benden evvel genel gözetim için Konya'daydı. Sonradan onun dostları ile tanışacak ve onun oturduğu kahvelerde ne çok resmini görecektim.[105]"

Yaşar Kaya, bir röportajında ise Konya sürgününü şöyle anlatıyordu;

"Konya'ya gittim. Her gün polis merkezine uğrayıp, 'mevcut olduğuma dair' imza vermek mecburiyetindeydim. Sürgünlük zordur. Tanımadığın bir çevrede, polis denetiminde yaşamak sıkar insanı. Sürgün günlerini okuyarak, araştırarak geçiriyordum. Bence Konya sürgününün olumlu yönü Halıcı Ailesi'ni tanımamdır. Kürt Hacı Sabri'nin büyük oğlu Fevzi Halıcı şairdi. Konya Turizm Derneği Başkanıydı. 1968'de Konya'dan seçilen 12 senatörden biri de oydu. Ben de onun seçim kampanyasını idare etmiştim.

104 Ulugana, Cezalı Delikanlı (Yılmaz güney'in Konya Sürgünü) , s.83-87

105 Yaşar Kaya, Gündem Yazıları,Aram, İstanbul, 1993, s.36

Seçim kampanyası sırasında yeni insanlar tanıdım, çevrem daha da genişledi. Sürgün günlerinde tanıdığım önemli insanlardan biri de Cemşit Bender'di. Değerli bir insandı. Esas ismi Mehdi Halıcı idi. Ben esas ismini kullanıyordum. Mehdi Ağabey'le hemen hemen hergün görüşüyorduk. Mehdi Abi sayesinde o zamanlar Konya Cumhuriyet Savcısı olan Doğan Öz'ü tanıdım. Üç gün imza vermeye gitmeyince hakkımda dava açılmıştı. Dava sırasında Doğan Öz benim bu davada aklanmamı istedi. Kürt davasından sürgün cezasına çarptırılmış biri olarak çevrede merak konusu da oluyordum. Çünkü o yıllarda Kürt meselesini konuşmak inanılmaz şeydi. Konya Ağır Ceza Reisi Nezihî Bey'in hanımı 'Kimdir bu adam?' diye beni merak etmiş. Bir gün beni yemeğe davet etti. Yemek sırasında uzun uzun konuştuk. O kadın da Kürt'tü. Anlattıklarımdan, başıma gelenlerden etkilendi. Kocasına: "Nezihî, yarın Yaşar'ın genel gözetim cezasını kaldıracaksınız!" dedi. Gerçekten de altı aylık sürgün cezamın bitmesine bir buçuk ay varken, cezam bitmiş sayıldı. Ben İstanbul'a dönebildim.[106]"

Konya'da polisteki mecburi ikamet imza defterinin Yılmaz Güney kısmının hemen altında, Yaşar Kaya'nın fotoğrafı bulunuyordu. Yaşar Kaya, Konya'da sürgünde iken zamanının çoğunu Cemşid Bender ile geçiriyordu. O günlerin tanığı olan Konya Çalı Dergisi'nin sahibi gazeteci Zeki Oğuz da, Halıcı Han'da ikiliyi sık sık gördüğünü söylüyordu. Yıllar sonra bir toplantıda Kaya ile karşılaşan Bender, Konya günlerine dair şunları söyleyecekti:

"Yaşar Kaya 1968'de Konya'ya sürgüne geldiği zaman bizlere şunu söyledi; 'Biz Kürtler, bu ülkenin zencileriyiz.' Bu söz bizi çok etkiledi. O Konya'yı terk ettikten sonra biz bu lafı unutmadık ve ben ondan sonra oturup, Kürt tarihini ve uygarlığını araştırdım.[107]"

Konya sürgününden sonra uzun yıllar Kürt siyasetinin içinde yer alan Kaya, DEP'li Kürt milletvekillerinin tutuklanmasından sonra yurt dışına gitmek zorunda kaldı. Yurtdışına kaçmak zorunda kalırken, Aydın-Didim'in Akbük beldesine gider. Bilindiği üzere

106 Kemal Yalçın, *"Yaşar Kaya-Saymgül Kaya ile söyleşi"*, Köln, 1 Nisan 2005 http://www.kemalyalcin.com/index.php/menu-ogesi-soylesiler/175-yaar-kaya-saymguel-kaya-ile-soeylei

107 Ahmet Uçar, Milli Mücadeleden 12 Mart'a Konya'da Siyasi Sürgünler, İlgi Yayınları,İstanbul,2006,s.319

Akbük, benim ailemin de dâhil olduğu Zilan'lı Kütlerin sürgün yaşadığı yerdir. Bir süre babamın amcası Vahdettin Erol'un misafiri olan Kaya, sonra ortadan kaybolur. Birkaç gün sonra TRT'nin akşam bülteninde Kaya'nın bir motor ile Yunan adalarına kaçtığı belirtilir.[108]

Ruhi Su

1912'de Van'da doğan Ruhi Su'nun asıl adı Mehmet'ti. Birinci Dünya Savaşı'nın yetim bıraktığı Kürt çocuklarından biriydi. Büyük ihtimal, Yaşar Kemal'in ailesinin Adana'ya kaçtığı günlerde, o da bir aileye sığınarak Torosları aştı. Tahmini yıl 1918'dir. Çünkü bu yıllarda, daha önce kırıma uğramış Van Ermenilerinden arda kalan genç Komitacılar, Rus ordusuyla birlikte Van'a geri dönmüş, 'Ermeniler intikamlarını alacak' korkusuyla binlerce sivil Kürt, Van'dan kaçtı. Asıl katliamı yapanlar ise Kürt Hamidiye Alayları ve İttihat-Terakkici Osmanlı subayları ve yöneticileriydi.

Ruhi Su, Adana'ya geldiğinde 6-7 yaşlarında olmalıydı. Birinci Dünya Savaşı'nın çok çetin geçtiği Van Gölü çevresinde binlerce Kürt ve Ermeni çocuk yetim kalmıştı. Yetim kalmış Ermeni çocukları, 9. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir tarafından toplatılıp, 'Sıbyan Taburu' adı altında silâh altına alınıp, Ruslara karşı cepheye sürüldü. Yetim Kürt erkek çocukları daha şanslıydı, zor da olsa kendilerine sığınabilecekleri bir aile bulabiliyorlardı. Eğer bu ailenin bir erkek çocuğu olmamışsa, sığınma daha da kolay oluyordu. Ruhi Su da bu erkek çocuklardan biriydi. Ruhi Su'nun oğlu Ilgın Su bir söyleşide;

"Büyük ihtimal babam bir Ermeniydi. Çünkü bugüne kadar bir akrabası çıkmadı" iddiasında bulunuyordu. Ruhi Su, 1984 yılında bir söyleşide, 'aslını' yine de söyleyemiyor, gazetecinin deyişiyle, söz konusu çocukluğu ve aslı olunca dilsiz kesiliyor:

"Demin anlattıklarımı kimselere anlatmadım. Öksüz olduğumu çok kimseye söyleyemedim. Toplumumuzda hâlâ aşiret anlayışı var.

108 Vahdettin Erol diğer bir deyişle Kürt Bahattin, Ağrı İsyanı'nın önde gelenlerinden, Yusuf Maruf'un torunuydu. Ege bölgesinde namlı bir kabadayıydı. 2008 yılında vefat etti. Kaya'nın bizdeki bu misafirliğini akrabalar hiç unutmadı. Kendisine az da olsa eşlik etmeyi hep onurla anımsadılar.

İlk iş; 'kimlerdensiniz?' derler. Kendini yetiştirmiş olmanın önemi hâlâ anlaşılamadı.[109]"

Van'dan Adana'ya kaçmış yoksul bir Kürt aile tarafından büyütülen Su'nun nüfus kayıtlarında baba ismi Abdullah, ana ismi Hure (Hûrê) olarak geçer. Fransızların Adana'yı işgal etmesiyle birlikte bu aileden kopan Su, yetimhaneye verilir. İlkokuldan sonra Adana Öğretmen Lisesi'ne kaydolur. Konya ile ilk tanışması da böylece gerçekleşir. Çünkü yaz aylarında evi olan öğrenciler evlerine, evi olmayanlar da, devlet tarafından Konya'daki Çocuk Esirgeme Kurumu'na gönderir. 1934 yılında Ankara'da Müzik okuluna kaydolur. Müzik okulunu başarılı bir şekilde bitirince, Ankara Cumhurbaşkanlığı Orkestrasına seçilir. 1936-1942 yılları arasında Devlet Konservatuarı Opera Bölümü'nü okur. Sonra Devlet operasına sanatçı olarak girer. Bu sürecin sonunda Mehmet Ruhi Su, kimliğini yitirerek karşımıza Ankara Radyosu'nda türkü okuyan bir Türk sanatçı olarak çıkar. Mustafa Suphi'ye yazdığı ağıt nedeniyle 1952 yılında tutuklanır. Uzun bir müddet Sansaryan Hanının *"Tabutluklar"* denilen yerinde kalır.[110] Daha sonra Türkiye Komünist Partisi davasından yargılanan Su, Vedat Türkali ve Mihri Belli gibi isimlerle birlikte Adana Cezaevi'ne nakledilir. TKP'li mahkûmlar birbirine zincirlenmiş şekilde otobüse bindirilir. Otobüs, Ankara-Şereflikoçhisar istikametinden süzülür. Ruhi Su, hiç görmediği uzak Kürtlerin topraklarından geçmiştir. Hasan Dağı civarına geldiğinde otobüs mola veriyor. Hasan Dağı, Koçhisarlı Kürt eşkıyaların yuvası...[111] Ruhi Su'nun ağzından bir türkü süzülüyor bozkıra:

---

109 Zeynep Oral, *"Ruhi Su"*, Milliyet-sanat, 2 Ocak 1984

110 Mustafa Ekmekçi, *"Ruhi Su Tabutlukta"*,Cumhuriyet,29 Ağustos 1996

111 Konya'nın Omeran köyünden olup, Atatük'e Suikast düzenleyen fakat yakalanmayan Kürt isyancı Hecî Buxurcî (Hacı Buhurcu) yıllarca Hasan Dağı'nda saklanır.

"Hasan Dağı ,Hasan Dağı
Eğil eğil,eğil bir bak
Sıkıyor zincir bileği
Jandarmada din iman yok[112]"

Ruhi Su Adana zindanına götürülürken eşi Sıdıka Su da aynı davadan İstanbul'da tutuklanır. 5 yılını içerde geçiren Su çifti,1957 yazında bırakılırlar. Hapis cezasından sonra bir de sürgün cezası alan Su çifti birbirinden koparılır. Sıdıka Su Ankara'ya, Ruhi Su da 7 Temmuz 1957'de Konya'nın küçük bir ilçesi olan Çumra'ya sürgün yerlerine gönderilirler. Ahmet Uçar, ın Sıdıka Su, o dönemde Konya şehir merkezinde sürgün bulunan Fadıl Barkan ve Konya'da avukatlık yapan Lütfü Özçimen'e dayandırdığı anlatıma göre; Ruhi Su, Çumra'da Süleyman Atçı adlı bir şâhısa ait küçük bir otelin tek kişilik bir odasına yerleşir. Haftada bir gün, Konya'ya gelip, Fadıl Barkan ile kaldığı Madam'ın Pansiyonu'nda görüşen Ruhi Su, hep eşi Sıdıka Su'nun yanana gidebilme planları yapar. Daha sonra ünlü bir şair-yazar olacak olan, o zamanlar Konya'da öğretmenlik yapan Oğuz Tansel ile birlikte Meram Bağları'na gider, saz çalar. Türkü okur. Sıdıka Su'nun anlatımına göre Ruhi Su'nun Çumra günlerinde, Çumra halkı onun siyasi suçu nedeniyle kendisine çok fazla yaklaşamamıştır. Çumra savcısı Muharrem İlez, Ruhi Su'nun korkulacak biri olmadığını göstermek için bir gün eline bir saz alıp, Su'nun kaldığı otele gider. Bunu gören Çumralı gençler de artık yavaş yavaş Ruhi Su ile konuşmaya başlarlar. Maddi olarak sıkıntı çeken Su için Çumralı gençler iş arayışına girerler. Çumra'da Ruhi Su'ya bir ekmek fırınında iş bulurlar. Bu hareket karşısında baya duygulanan Su, iş teklifini nazikçe reddeder. Yıllarca Türkü söylemiş, saz çalmış, Ankara'da kalabalık korolarda yer almış Ruhi Su'nun Çumra'da bir radyosu bile yoktur.

Eşinin sürgün yeri olan Ankara'ya gitmek için gönderdiği bütün dilekçelerin cevapsız kalması sonucu iyice bunalıma giren Su, içine kapanır ve bir müddet otel odasından dışarı çıkmaz. Çok istediği halde Çumra ve Konya yöresinden halk türküsü derleyemez. Bunun için ne imkânları vardır ne de ses kaydedebilecek bir teybi. Uzun bir aradan sonra, kapandığı otel odasından dışarı çıkan Su,

112 Mehmet Kemal, Acılı Kuşak, Çağdaş Yayınları, İstanbul,1996,s.250

Çumra Belediye Parkı'na gidip, Radyo'nun yanına oturup, radyoyu dinler. Bir müddet, günleri böyle geçer. Ruhi Su'nun moralsiz bir şekilde radyonun yanında gören Çumralılar, kendisine yaklaşıp kendisiyle moral amaçlı sohbetler ederler. Çumra'da tek destekçisi savcı Muharrem İlez'dir. Savcının isteğiyle Ruhi Su tekrar Ankara'ya dilekçeler göndermeye başlar.

Gün geçtikçe Çumra halkı ile daha da yakınlaşan Su, Çumra Hapishanesi'nde bir de konser verir. Fakat hapishaneye kapıdan değil, çok yüksek olmayan duvarlardan atlayarak savcı Muharrem İlez ile birlikte girer. Tutsaklara saz çalıp türkü söyleyen Su, o günü hiç unutmaz. Daha sonra savcı Muharrem İlez'in yardımıyla naklini Ankara'ya yapmayı başaran Ruhi Su'ya, Çumra'dan ayrılacağı gün; Çumralılar tarafından tren garında bir uğurlama merasimi tertip edilir. Merasim, Su'nun sazlı türkülü katkısıyla bir konsere dönüşür.

Sonuç olarak, Ruhi Su, beş ay boyunca bu küçük ilçede her gün akşam gidip polise imza vermiş, geçimini eşinin ailesinden gelen parayla sağlamış, işsiz kalmış, sanatını icra edememiş. Ama eşinin gönderdiği mektuplar, Çumra halkının sıcaklığı, hergün belediye parkındaki radyodan dinlediği türküler onu hayata tutturmuş ve savcının çabalarıyla 20 aylık sürgün cezasının geri kalanını Ankara'da eşinin yanında geçirebilmeyi başarmıştır...

TÜRK GAZETELERİNDE KONYA KÜRTLERİ

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte, ulusal gazetelerin yanında, yerel gazetelerde de artış olduğu gözlemlenir. 1930-1980 yılları arasında hemen hemen her ilçenin bile bir yerel gazetesi vardır. Gazete arşivi taramalarında, Konya Kürtlerine dair ulusal ve yerel gazetelerde bazı bilgiler bulmak mümkün... Yerel basında Kürtler'e karşı klasik bir algının var olduğunu görebiliriz. Ulusal basında, yerel basın kadar olmasa da bazı haberlere rastlayabildik. Basında Konya Kürtleri'ne dair tarihi seyir içinde verilen haberlerin konusunda değişiklikler yaşandığını görebiliyoruz. Kaba deyimle 1940-1950'li yıllarda daha çok, 'Yayla Kavgası'[113], 'Kız Kaçırma'[114] 'Koyun Sergisi'[115] başlıklarıyla haber yapılan Konya Kürtleri, 1950-1960 yıllarında, *"Samanpazarında Meydan Savaşı"*[116] *"Elbisesini çaldırmış"*[117], *"Kulu Bucağı Doktora*

113 Yeni Konya, 22 Temmuz 1947 : *"Cihanbeyli köylerinden Kelhasan ve Yeniceoba köylüleri yayla meselesi yüzünden birbiri ile kavga etmişlerdir. Karşılıklı silah atışı yapmışlardır. Jandarmanın olayı duyması üzerine köylüler dağılmıştır."*

114 Konya, 13 Mayıs 1949 : *"Celep Köyü'nden Mehmet adlı bir genç bir kız kaçırmıştır."*

115 Konya, 8 Kasım 1949 : *"Pazar günü Cihanbeyli'de koyun sergisi açılmış, kazananların ikramiyesi dağıtılmıştır.*

116 Yeni Meram, 7 Nisan 1952: *"Dün Samanpazarında Bozkırlılar ile Kürtler birbirine girdi. Polis olaya müdahale etti. Kavgacılardan 8 kişi tevkif edildi.*

117 Anadolu'da Hamle, 21 Kasım,1967 : *"Cihanbeyli ilçesi Kadıoğlu köyün-*

Kavuştu"[118] başlıklarıyla karşımıza çıkıyor. 1960-1970'li yıllara gelindiğinde, Konya Kürtlerinin göç gerçeği haberlere de yansıyor. Bu yıllarda daha çok, *"Gölyazı Kasabasından bir genç, Alman bir Gelin aldı"*[119], *"Cihanbeyliler Almanya'ya gidiyor"*[120] gibi haberlerle karşılaşıyoruz.

Canlı Hesap Makinesi Hesê Zîr

Topluluk olarak Kürtlerin dışında bir de birey olarak gazetelere düşen Konya Kürtleri var. Bunlardan biri Yapalı köyünden Hasan Korkmaz'dır. Türkiye toplumuna mal olmuş, *"Dünyanın en yaşlı insanı"* unvanına sahip, 157 yıl yaşayan Bitlisli Zaro Ağa'dan sonra, 1893-1949 yılları arasında yaşayan ve 'Türkiye Canlı Hesap Makinesi' unvanını alan Hesê Zîr, Konya-Cihanbeyli'nin Yapalı (Qemera) köyündendi. Zaro Ağa ile aynı kaderi paylaşan Hesê Zîr, il il dolaştırılmış, gazinolarda teşhir edilmiş, küçük düşürülmüştür. Yapalılı Hasan'a dair araştırma yaparken bugüne kadar sadece iki gazete haberine[121] denk gelebildim. Döneminde ilgi uyandıran Hasan'ı, yöre Kürtlerinden yaşlıca olanlar hala hatırlıyordu. Ona 'Hesê Zir' derlerdi, yani 'Deli Hasan'... 1893-1949 yılları arasında yaşayan Hasan, cesareti yüzünden Korkmaz soyadını, deliliği ise saniyeler içinde çözdüğü en karmaşık matematik sorularından alıyordu. Cumhuriyet Gazetesi'nin 1938 yılında yaptığı haberde 'Canlı Hesap... Makinesi' nişanını alan Hesê Zir, Mustafa Kemal tarafından ölene kadar maaşa bağlandı... İç Anadolu'da Kürtlerin yoğun yaşadığı Cihanbeyli'nin Yapalı Köyü'nden Matematik dehası Hesê Zir'in öyküsünü köyüne gidip araştırmıştım.

---

den olup şehrimiz otellerinden birinde misafireten kalan Ali Karaoğlu elbisesinin çalındığını iddia etmiştir.

118 Yeni Meram 5 Şubat 1960 : *"Genç hemşerimiz Doktor Mehmet Öncel, Kulu'ya gelerek serbest olarak icrayı tababete başlamıştır."*

119 Konya Sabah, 19 Aralık 1973 : *"Gölyazı köyünden bir genç, işçi olarak gittiği Almanya'dan bir Alman kız ile evlenmiştir. Kızı alıp Konya'ya getiren gencin nikâhını Konya müftüsü kılmıştır. Alman kız Müslüman olmuştur."*

120 Yeni Meram, 7 Mart 1975 : *" Şehrimiz ilçelerinden Cihanbeyli'nin köylerinden vatandaşlar işçi yazılıyorlar ."*

121 Cumhuriyet, 28 Mart 1938 ve Akşam, 30 Ağustos 1938

"Bugün Konya'da herkes Cihanbeyli kazasının Yapalı Köyü halkından 45 yaşlarındaki Hasan'dan bahsediyor. Müesseselerde ticarethanelerde, dükkânlarda, her rast gelinen yerde onu çağırdıklarını ve sorguya çekerek hesap meselelerini hallettirdiklerini görürsünüz. Hasan'ın, adeta şimşek gözleri, sivrice kafası, buruşuk yüzü var. Kendisi okuyup yazması dahi olmayan bir koyun çobanıdır. Ankara'da kendisine; 'Canlı hesap makinesi' adını takmışlar."

Cumhuriyet Gazetesi'nin 28 Mart 1938 günkü sayısında yayımlanan bu haberde Yapalı Hasan Korkmaz'ın hikâyesi böyle anlatılıyordu. Bini aşkın nüfusuyla şimdi belediye olan Hasan Korkmaz'ın köyünün Kürtçe ismi aslında Qemera'dır. Daha önce Türkmenlerin bir yaylasıyken Karacadağlı Qemer Ağa tarafından zapt edilmiş. Hasan da Qemer Ağa gibi deli dolu, cesur bir insandı. Bunun için ona 'Hesê Zir' derler, yani 'Deli Hasan.' 1949 yılında 56 yaşında vefat 1893 doğumlu Hasan Korkmaz'ın bugün hiçbir çocuğu yaşamıyor. Torunlarının çocukları ise yurtdışında ve köyde yaşıyorlar.

Hesê Zir'e ilişkin bilgileri de kardeşinin oğlu Halit Erbay'dan aldım. Amcasının Mustafa Kemal tarafından 'Türkiye Canlı Hesap Makinesi' nişanı ile ödüllendirildiğini söyleyen Erbay şu bilgileri veriyordu:

"Rahmetli babam anlatırdı. 1930'lu yılların başında Mustafa Kemal tarafından Çankaya Köşkü'ne çağrılıyor. Babamı içeri almıyorlar. Hasan amcamı içeri alıyorlar. Mustafa Kemal ile aralarında geçen konuşmayı ise babama şöyle aktarıyor;

'İçeri girer girmez Atatürk'ten korktum. Çatık kaşlıydı. Bana sert sert baktı sonra; 'Canlı makine gel buraya!' dedi. Ben de; 'Paşa Hazretleri vallahi senden korktum' dedim. Bu defa daha da sertleşerek; 'Gel ulan buraya, korkma!' dedi. Yanında İsmet İnönü ve Ali İhsan Paşa vardı. Ayağa kalktılar. Güldüler. Mustafa Kemal'in yanına gidip oturdum. Bana kahve istedi.

Kahvem geldikten sonra; 'Söyle bakalım canlı makine! Benim şu anda silâh altında 150 bin askerim var. Benim askerimin günlük biber tüketimi 2 paraya, 3 paraya tuz tüketiyor. 10 kuruş elbiseye gidiyor. 15 kuruşum yemeğe gidiyor. Benim 150 bin askerimin toplam yıllık masrafının tutarı ne kadardır?" Elimi şakağıma daya-

dım ve bir dakika geçmeden cevap verdim... 'Şu kadar tutar Paşa Hazretleri' dedim. Mustafa Kemal, yanındakilere muhasebecileri çağırmalarını istedi. Elerinde kalem kâğıt ,bir saat uğraştılar. Sonra; 'Paşa hazretleri doğrudur' dediler.

Bunun üzerine Mustafa Kemal ikinci soruyu sorar: 'İstanbul'dan bir uçak kalkıyor ve bir buçuk saatte Ankara'ya varıyor. Uçağın pervanesi saniyede işte şu kadar devrediyor. O zaman Ankara ile İstanbul arasında bu uçağın pervanesi kaç defa devretmiştir?' Yine elimi şakağıma dayadım. Bir dakika olmadan cevabı söyledim. Yanımızdaki muhasebeciler de saatlerce uğraştılar. Yine 'doğrudur paşam' dediler."

Bir oğlu ile iki kızı olan Hasan Korkmaz üzerinde, 'Türkiye Canlı Hesap Makinesi' yazan nişanı sürekli yakasında taşırmış. Yeğeni Halit Erbay'a göre ise Cumhuriyet Gazetesindeki bilgiler eksik. Hasan Ankara ve İstanbul dışında birçok şehre daha da gidiyor. Öyle ki yolu ne zaman Ankara'ya düşerse Mustafa Kemal'i ziyaret edermiş. Zaten Çankaya Köşk'ü tarafından maaşa bağlanmış. Hasan, Matematik dehasının dışında deli bir cesarete de sahip. Diğer Kürt köylüleri gibi o da kaçak tuz ticareti yapar. Kağnılara yükledikleri tuzu Sarayönü'ne kadar götürüp tüccarlara satarlar. Tüccarlar ise tuzu buradan trene yükleyerek İstanbul'a gönderirlerdi. Tuz Gölü'nün etrafında onlarca Kürt köyünün olması da bu yüzden tesadüf değil. Halit Erbay, Cumhuriyet gazetesinin haberindeki bir ayrıntıya daha açıklık getiriyor. Gazetenin haberine göre Hasan, yoksul bir köylüdür ve işsizdir. Ancak yeğenine göre Hasan yoksul değildi. Hatta ne zaman köy dışına çıkarsa yüklüce parayla eve dönermiş.

Devlet o zaman Hasan'ı Avrupa'ya göndermek ister. Ancak gitmeyi kabul etmez. Erbay, bu konuda amcası ve babası arasında geçen diyalogu ise şöyle anlatıyor:

"Amerika, benim kafamı istiyor. Karşılığında da bir sürü para teklif ediyor.' Babam da gülerek diyor;

'Be hey akılsız, kafanı verdikten sonra parayı ne yapacaksın?' Hasan Amca'da; 'Yahu en azından oğlum Ahmet bu parayla, ebe-

diyen kralar gibi yaşar. Ben zaten yaşlıyım. Yaşayacağım kadar yaşamışım."

28 Mart 1938 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nin haberi şöyle:

"Cahil bir Köylü en İnce Hesabları bir Dakikada Yapıyor"

"Konya (Hususî muhabirimizden)

Bugün Konya'da herkes Cihanbeyli kazasının Yapalı Köyü halkından 45 yaşlarındaki Hasan'dan bahsediyor. Müesseselerde, ticarethanelerde, dükkânlarda, her rast gelinen yerde onu çağırdıklarını ve sorguya çekerek hesap meselelerini hallettirdiklerini görürsünüz.

"Ben şu kadar yaşındayım bil bakalım şimdiye Kadar, bugün saat de 15,4 olduğuna göre, kaç saniye yaşamışım?" diyorlar.

Yapalı Köylü Hasan bir an düşünüyor. Yüzünü buruşturuyor. Gözlerini kapayıp açarak kendi kendine bir hesabı yaptıktan sonra;

"Saat 15,5 oldu. Sen şimdiye kadar şu kadar saniye yaşadın..." Diyor. Kalemlere, kâğıtlara sarılanlar hesap ediyorlar, tamam. Eğer bu kalem, kâğıt hesabında bir yanlışlık görülecek olursa hatayı kâğıt, kalemle hesabı yapanda aramak lâzımdır, Çünkü Hasan derhal başını kaldırarak;

"Hayır; yanlış yaptınız" diyerek hesabı tekrar ettiriyor. Hakikatten doğrunun Hasan olduğu görülüyor.

Bu basit bir darb ameliyesidir, diyelim ve süratteki mahareti düşünmeyerek geçelim; Fakat Hasan herhangi bir meseleyi de en katî surette bir dakika içinde halledip neticesini haber veriyor. Yalnız ona sorulan, hesaba müteallik olsun.

Hasanın, adeta şimşek gözleri, sivrice kafası, buruşuk yüzü var. Kendisi okuyup yazması dahi olmayan bir koyun çobanıdır. Cihanbeyli, Konya - Ankara yolu Üzerinde ve hemen hemen Konya İle Ankara'nın ortasında bir kaza merkezidir. Hasan bu kazanın Yapalı köyünde doğmuş, büyümüş ve şimdiye kadar da Ankara ile Konya'dan başka bir yere gitmemiştir. Ankara'da kendisine 'Canlı hesap makinesi' adını takmışlar. Meselâ Hasan'a şöyle bir mesele sorabilirsiniz:

"Bir tazı bir tavşanı kovalıyor. Aralarında yedi yüz metrelik bir mesafe var. Tazı her salisede altı metre koşuyor. Tavşan da bir salise üç rabiada beş metre 72 santimlik bir mesafe kat edebilmektedir. Acaba bu tazı tavşanı hangi dakikanın hangi saniyesinde ve daha kaç metre ötede tutabilecektir?" Canlı hesap makinesi Hasan gözlerini karşıya dikerek nihayet iki dakika sonra size cevab verir. Bu cevab gayet sahihtir. Ne kadar isterseniz o kadar hesab ediniz. Eğer hesabınız, bu meselenin halline yetişecek kadar kuvvetli değilse, neleri, nasıl hesab edeceğinizi de gene kendisi söyler. Tatbik ediniz, doğrudur. Doğruluğuna inanmak için güvendiğiniz riyaziyeciye müracaat eyleyiniz. O da Hasanın neticesinde hata olmadığını kendi hesabını yaptıktan sonra söyler, Hasanın canlı makineliği böyle darp, taksim, cemi ve tarh ameliyesini süratle ve zihnen yapıvermekten de ibaret değildir. Ona birçok meçhulleri olan meseleleri de sormak hakkınızdır. Emin olmalısınız ki alacağınız cevab, güvenilecek kadar doğrudur. Ziyaretini kabul eden doktorlar bu meleke hakkında bir şey söylemiyorlar. Hasan fakirdir. Bir iş arayıp bulmak üzere bugün İstanbul'a gidiyordu. "Belki Konya'da bulurum" diye bu hareketini şimdi birkaç gün için tehir etmiş bulu¬nuyor. Aradığı nihayet ayda kendisine otuz lira temin eyleyecek bir iştir. İstanbul'a gitmek için parası olup olmadığını sordum. Meteliği yok ve olsa da ne kadar parası bulunduğunu bilmeyecek kadar hesabın cahili. "Bugün kasaplar İstanbul'a koyun gönderiyorlar. O koyunların arasına sokulup gideceğim" dedi. Kendisine Amerika'ya git, dedim. *"Ankara'da bana Avrupa'ya götürmek üzere iki bin lira verdiler. İnanacağım bir adam olursa Amerika'ya giderim, dedi."*

Bakalım fen Hasan'da nasıl bir hususiyet bulacak..."

2013 başlarında Kulu'nun Altılar Köyü'nden Hacı Nuri Altay ile Konya Kürtlerine dair bir röportaj yapmıştım. Bu röportaj esnasında kendisine Yapalılı Hasan ile ilgili birkaç soru da sormuştum. 80 küsur yaşındaki Hacı Nuri Altay'ın verdiği cevaplar, Hasan'ın bilmediğimiz yönlerine ışık tutar nitelikteydi:

" Yazları Cihanbeyli'de Devlet Toprak Mahsulleri Ofisi'nde hesapçı olarak çalıştırılırdı. Çok para kazandığı doğru, ama kazandığı parayı elinde tutmazdı. Harcardı. O zamanlar bu memlekette

kimse onun gibi kumar oynayamazdı. Bir dönem tuz kaçakçılığı yaptı, kumar, içki ve kadın hayatı vardı. Hani herkes o zamanlar ona deli derdi, akıllı mıydı bilmiyorum. Değişik bir insandı. Kavgacıydı. Türkiye'nin her tarafını dolaşırdı. Daha doğrusu bazı adamlar onu dolaştırırdı. Milletin karşısına çıkartırlardı. Gazetelere de çıkardı. Ama ona dair en belirgin anım, Buğday hasatı zamanı Cihanbeyli'deki Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kapısında durur hesap yapardı. Bir taraftan da millet ile Kürtçe şakalaşırdı."

Hasan'a dair diğer bir habere Akşam Gazetesi'nin 30 Ağustos tarihli nüshasında rastlıyoruz. Tanıkların, 'şehir şehir dolaşırdı' söylemini haklı çıkaran habere göre Hasan İzmir'de fuar'da bir pavyonda çıkarak, hesap makinesinden daha hızlı ve kolay hesap yapabildiğini halka göstermek istemiş fakat izin alamamıştır. Hasan'ın ismini 'Zihni' olarak veren gazetenin, Hasan'la röportaj yapmadığı, İzmir'de yayınlanan başka bir yerel gazeteden telefon ile bilgi aldığı çıkarımında bulunulabilinir. Gazetenin haberi bunlarla sınırlı değil:

"Canlı Hesap Makinesi Bir Adam"

Kolunda ve sırtında 'Canlı Hesap Makinesi' yazılı Konya'nın Cihanbeyli kazası halkından Zihni, İzmir'e gelerek fuarda bir pavyonda makineden daha çabuk ve kolay şekilde hesap yaptığını halka göstermek istemişse de müsaade alamamıştır. Zihni bir hafta içinde İzmir'de meşhurlar sırasına girmiştir. Kahvelerde, şurada burada hesap yaparken kendisini daima görmek mümkündür. Fakat pek karışık, biraz da bilgiye mütevakkıf hesaplarda onun pes dediği de görülüyor. İzmir taksi şoförleri metre mikâbı üzerinden kendisine bir hesap meselesi vermişler, zavallı adam:

-Metre mikâbının ne olduğunu bana söyleyin ki meseleyi halledivereyim. Demiştir. Mamafih Zihni, birçok karışık hesap meselelerini bir anda düşünerek yapabilmektedir. Kendisine ayda yüz lira mukabilinde Avrupa ve Amerika'ya gitmek için teklifte bulunulmuşsa da tansiyonu çok yüksek olan 'Canlı Hesap Makinesi' bu teklifi kabul etmemiştir."

Sonuç olarak, yurtdışına gitmeyi reddeden Hasan'ın namı dönemin Türkiye'sine yayılır. Öyle ki üstündeki nişanlarla Keşan'da

askerlik yapan oğlunu ziyarete gitmiş, oğlunun bölük komutanı tarafından ağırlanmış ve alay komutanı tarafından da oğluna izin verilmiştir. Bu yönlü namını her yerde kullanan Hasan, mutsuz bir ömrün sonunda frengi hastalığından yaşamını yitirir.

GÖÇ

DİASPORA VE ULUSAL EĞİLİMLERİ

Tuz Gölü çevresi gibi çorak bir arazide yerleşik olan Konya Kürtlerinin nüfusunun yarısından fazlası günümüzde yurtdışında yaşıyor. Başlıbaşına bir araştırma konusu olan bu sosyolojik olgunun kuşkusuz neden ve sonuçları vardır. İlk göçün karakterini tanımak açısından, Cihanbeyli Kürtlerinin trajikomik bir cümlesiyle başlamakta yarar var; *"hayatında Konya'yı göremeyen köylüler Almanya'ya, Holanda'ya gitti. Tabi kaybolmamak için bindiği trene mendil bile bağlayan olmuş."*[122] Bunu da cesaretlerine bağlıyorlardı. Ekonomik sorunların yanında, sosyal ve siyasal bazı sorunların yol açtığı bu göç, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde Konya Kürtlerinden birkaç kuşağı birleştirdi. Az da olsa günümüzde de devam eden bu göçün sonucunda, Diaspora Kürtleri içinde Konya Kürtleri de bu gün yerlerini almış durumdalar. Daha çok İskandinav ülkelerinde yerleşik olan Konya Kürtleri, oradaki diğer Kürtler ile kaynaşmış, yüzyıllardır uzak kaldıkları Kürdistan'ın sorunlarına haliyle ilgi duydular. Diasporanın Konya Kürtlerinin ulusal reaksiyonlar sergilemesinde önemli bir etken olduğunu başta belirtmek gerekiyor. Öyle ki ister Genel seçimlerde olsun ister yerel seçimlerde olsun, Cihanbeyli, Kulu civarındaki Kürt köylerinde HADEP, DEHAP, DTP ve BDP süregelim Kürt partisinin aldığı oy oranı ve Diğer Kürt hareketlerine katılımları azımsanmayacak dü-

122 Uğur Öztekc, 'Konya'nın Kürt Dosyası 2', Memleket Gazetesi, 17 Ekim 2012

zeydedir. Keza, köyleri ile bağlarını koruyan Diasporadaki Kürtler, arda kalanları fikirsel anlamda etkilemişlerdir. Politik eğilimin dışında Özellikle Nuh Ateş, Curukî (Osman Alabay) , Mikaîlî, Mem Xelîkan, Muzaffer Özgür, İrfan Baysal, Bekir Darı'nın Konya ve civar Kürtlerinin Sözlü edebiyat ve folkloruna dair çalışmaları, Kürdolojide önemli bir boşluğu doldurmuştur. Kadrosunu oluşturdukları Bîrnebûn dergisi 1996'dan itibaren 2012'ye kadar ara vermeden 55 sayı çıktı. Daha çok Kürtçe içerikle okuyucu karşısına çıkan bu dergi, yöre Kürtleri kadar, bütün Kürtler için değerli bir kaynaktır. Yöre Kürtlerinin folkloruna dair zengin malzeme içeren bu dergi, yöre Kürtlerinin şivesini tanıtmada da önemli bir görevi yerine getirmiştir. Diğer bir diaspora dergisi olan Veger Nû, maalesef Bîrnebûn kadar uzun ömürlü olamadı. 5 sayı yayınlanan bu dergi yöre Kürtlerine dair önemli ve nitelikli dosyalar hazırlamıştır. Özellikle bu ekolün içinde Nuh Ateş'in Kürtçe yazması ve bunu teşvik etmesi, diasporadaki Konya Kürtlerinin ne düzeyde ulusal yapıda şekillendiğini gösterir. Halid Hayati[123] diaspora Kürtlerinden bahsederken, kitlesel olarak Avrupa'ya giden ilk Kürtlerin Türkiye Kürtleri olarak da adlandırılabilecek, Kuzey Kürdistanlılar olduğunu belirtir. Peki, kimdir bu Avrupa'ya göç eden Kuzeyli Kürtler? Bilindiği üzere İkinci Dünya savaşı sonucu ağır darbe alan Avrupa sanayisinin (daha çok Batı Almanya) tekrar ayağa kalkması için 1960'lı yıllarda özellikle kapsamlı bir hamle başlatılmıştır. Soğuk savaş ekseninde gelişen sanayi hamlesinin alanı Avrupa'dır. Kuşkusuz bu hamle, ham maddenin yanında ucuz işgücünü de ihtiyaç duyuyordu. İhtiyacın Avrupa'nın batı ülkelerinden karşılanamayacağını çok iyi bilen yetkililer, Yugoslavya, Yunanistan gibi Avrupa ülkelerinden yanı sıra, Türkiye gibi ülkelerden de işçi kabul etmeye başladılar. Bu kabul Anadolu'nın birçok yoksul insanının yanı sıra Kürtler arasında da ilgi gördü. Ama hangi Kürtler?

Dönemin şartlarına bakıldığında Türk sistemi özellikle Kürdistan'daki Kürtlerin içine girememiştir. Coğrafyanın da etkisiyle Kürdistan'da 1960'lı yıllarda hâlâ sınırlı bir Türk etkisi var-

123 Khalid Khayati, Mağdur Diasporadan Sınır-ötesi Vatandaşlığa mı? (Fransa ve İsveç'teki Kürtlerde Diasporanın Oluşumu ve Ulus-ötesi İlişkiler), Avesta,İstanbul, 2010

dır. Devletin o yıllarda Kürtler için anlamı, köye 'eşkıya' takibi için gelip bu arada da kendilerine bol bol küfür eden jandarmalardan ibarettir. Ama Anadolu'daki Kürtlerin, devletle temasları daha yoğun olduğu halde, Kürt oldukları için kabul görmeyen, kendisine iktisadi –sosyal gelişim için fırsat ya da imkân verilmeyen unsurdur. Kabataslak olarak Konya (Tuzgölü), Ankara (Haymana), Maraş (Toroslar), Sivas (Sarız-Koçgiri) olarak adlandırdığımız bu Anadolu Kürtlerinin hemen hemen hepsi de yanlarında yazılan tarım bazında verimsiz topraklarda yerleşiktir. Bu tesadüf olmasa gerek... Kısaca 1960'larda Avrupa'ya 'işçi' olarak giden Kürtlerin yarısından çok fazlasını Anadolu Kürtleri oluşturuyordu ve Konya Kürtleri de bu Avrupa'ya işçi olarak giden Anadolu Kürtlerinin içinde çoğunluktu. Avrupa'ya ilk giden Konya Kürtleri 'kişi' olarak gitmişlerdir. Bu bireysel bir göçtür. Eşler ve çocuklar köylerde bırakılmıştır. Bu hal yaklaşık olarak 15 yıl sürecektir. 1970'lerden itibaren Avrupa'ya eşler ve çocuklar götürülecektir. 1980'de Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesi, İran'da Şah'ın devrilmesiyle İslami rejim gerçekleşecek ve Irak diktatörü Saddam Hüseyin, İran'a savaş açacak akabinde Enfal ve Halepçe gibi Kürt jenositleri gerçekleşecektir. Bütün bu yıkıcı gelişmeler sonucunda binlerce aydın ve devrimci Kürt Avrupa'ya göç edecektir.

Diaspora mekânlarında dört parçanın Kürtleri kaynaşacak ve yeni bir döneme girilecektir. Bu aydın Kürtler, Anadolu'dan Avrupa'ya göç eden bu işçi Kürtleri değil de, daha çok çocuklarını (genç nesli) etkileyecektir. Böylece diasporadaki Konya Kürtlerinin arasında milliyetçiliğin ilk tohumları serpildi. 1990'larda Türkiye'de yaşanan savaş sonucu, Kürdistanlı binlerce ailenin Avrupa'ya göç etmesiyle yeni bir kaynaşma yaşandı. 2013 baharında Halid Hayati ile Mardin'de yapılan bir söyleşide[124] kendisine Konya Kürtlerinin dispora Kürtleri içindeki konumlarının ne düzeyde olduğunu sormuştum. Hayati, cevabında Stockholm'deki Kürt Enstitüsü'nde bile kültürel anlamda Konya Kürtlerinin son derece etkin olduğunu söylemişti. Buna salondaki dinleyicilerin büyük bir kısmı şaşırmıştı. Nasıl olur da Kürdistan'dan yüzyıllarca

124 Söz konusu söyleşi 11.04.2013'te Mardin Nubihar Eğitim ve Kültür Derneği'nde gerçekleşmişti. Söz konusu söyleşinin konusu 'Diaspora ve Kürtler' idi. Tek konuşmacı ise Halid Hayati idi.

uzak kalmış olan Konya Kürtlerinin böyle bir etkinliği söz konusu olabilir? Tam da bu noktada şu belirlemede bulunmak yerinde olsa gerek: Kürt diasporasının kitlesel gücünü Anadolu Kürtleri oluşturuyordu.

Bazı araştırmacılar, Konya Kürtlerinin Kürt milliyetçiliği ile tanışmalarını, Jön Türklerin etkin olduğu dönemlere kadar götürse de, o dönemde sadece kişisel bir etkilenmenin olduğunu söyleyebiliriz. Kitlesel etkilenmenin daha çok Avrupa'ya olan göç ile gerçekleşmesinin yanında, Kürdistan'dan Konya'ya göç eden aileler ve üniversite okumaya gelen Kürt gençlerinin de katkısı az da olsa vardır. Kürtçe konuşma oranının çok yüksek olduğu Konya'daki Kürt köylerinin Avrupa'ya göçenlerin aracılığıyla modern Kürtçe metinlere ulaşması, Kürtçe yazmayı öğrenip, Kürtçe okumalarını sağlamıştır.

Başlı başına akademik bir tez konusu olan Konya Kürtlerinin bu yönlü gelişimi, çalışma konumu aşıyor. Dilerim yakın zamanda, Konya Kürtleri özellikle Kürt araştırmacıların ilgisini çeker, bu yönlü yayınların sayısı da artar.

Uyanış: Konya'nın Kürt Sanatçıları

Günümüzde Konya'nın muhtelif Kürt köylerinden bazı ses sanatçıları ve müzik gruplarının, Kürt müzik camiasında yer aldığını görebiliyoruz. Bütün Kürt yörelerinde olduğu gibi, burada da Dengbejler çıkmıştır. Tarih içinde beli başlı dengbêjleri bilinmese de 1940'lı yıllarda Hesê Çuçê adlı ünlü bir kavalcıdan bahsedilir. Daha önce yapmış olduğum araştırmalarda, Konya Halkevi bünyesinde bu yıllarda kurulmuş olan müzik topluluğunda 'Kürt Hasan Ağa' adlı bir aktiviste rastgeldim. Kürt Hasan Ağa'nın Hesê Cucê mi yoksa başka biri olduğunu netleştiremedim.[125]

Bölgenin önemli ses sanatçılarından biri de, Kürt Remzi'dir. Kendi deyimiyle Kürtlük ile Anyalya Akşam Sanat Okulu'nda tanışan Kürt Remzi, saz çalmayı öğrendikten sonra Kürtçe şarkılar dillendirmeye başlar. Kısa sürede namı bütün çevre köylere yayılır. Milli hislerden yoksun bu şarkıların bestelerinin bir kısmı kendisine ait, bir kısmı da anonimdir.

125 Kürt Hasan Ağa'ya dair bir resim, kitabın sonundadır.

Cihanbeyli Kürtlerinden Serbülent kanat, tespitlerime göre, şarkı da söyleyen bir Denbêj'dir. Ondan fazla kaseti bulunan Kanat, neredeyse yöredeki bütün şarkıları, stranları, klamları derlemiş ve söylemiştir. Serbülent Kanat'ın dillendirdiği stranlarda, klamlarda ve şarkılarda, bir bütün olarak Orta Anadolu Kürtlerinin tarihi vardır. Anavatandan ayrılığın, ezgisine şekil verdiği bu stranların öyküleri ilginçtir. Mesela 'Gul Heyat' adlı şarkının hikâyesi, günümüzden iki kuşak öncesine dayanır. Yörede, Gulê diye bir genç kıza âşık olan bir çobanın dilinden bütün çevre köylere yayılır. Herkes Gulê'nin kim olduğunu bildiği halde stranı dillendirmekten çekinmemiş, Hatta Gulê'nin kocası bile... Günlük yaşamın ve toplumsal uğraşların renk verdiği stranların büyük bir kısmının taşıyıcısı çobanlardır. Sadece çobanların konu olduğu stranlar da vardır.

Serbülent Kanat'ın dillendirdiği başka bir stran olan 'Bêrtî,' yöre Kürtlerinin özellikle aşka verdiği önemin, Kürdistan'daki soydaşların aşka verdiği önemle neredeyse birebir benzerlik taşıdığı için incelemeye değerdir. Bu stran bir çobana âşık olan evli bir kadın'ın ağzından söylenir. Evli kadının çobana olan aşkı o kadar içtendir ki, bu stranlara konu olmuş ve dilden dile dolaşmıştır. Aynı hikayeye sahip onlarca stran Kürdistan'da da mevcutur.[126]

Kanat'ın derlediği diğer bir stran olan 'Esker e Yaro' ise Erciş bölgesinde hayatını kaybeden Konyalı bir Kürt asker üzerine yakılan ağıttır. Ağıtların da kadınların dillinden derlenip stranlaştırıldığı bu yörede, Avrupa'ya olan göçle birlikte stranların konusunda da değişiklikler olur. Göçle beraber, Avrupa'da yaşamını yitiren Kürtlere dair ağıtlar da stranlarda yer alır.

1990'lı yıllarda, Kürdistan'daki çatışmalı ortamdan etkilenen Konyalı Kürt sanatçılar, yavaş da olsa milli içerikli şarkılar dillendirmeye başlarlar. Serbülent Kanad'ın, 'Kurmê Darê Ji Darê ye' isimli şarkısı bu konuda milattır. Yörenin Xelikan köyünden olan sanatçıların kurduğu (Ergin Xelikan, Osman (Ezman) Xelikan) Koma Xelikan isimli müzik grubu, yöresel ezgilerin yanı sıra modern çalgılar ile 'yeni' içerikli şarkılar dillendirir. Yörenin en

126 Örneğin, Şakıro'nun Dengbêj Reso'dan; Dengbêj Reso'nun da Evdalê Zeynikê'den derlediği 'Dersim e Xweş Dersim e' adlı klam, kocasından hoşnut olmayan, bunun için de kocasını *"miskin"* olarak nitelendiren, Evdal a âşık olan bir kadının dilinden nakaratlar içerir.

politik müzik grubu diyebileceğimiz Koma Xelikan, Kürt Remzi ve Serbülent Kanat'ın oluşturduğu tradisyonun bir halkasıdır. Başlangıçta Avrupa'da etkin olan bu grup kısa sürede bütün Kürtler arasında dinleyici kitlesi buldu. MED TV, MEDYA TV, ROJ TV ve son olarak MMC TV süregelim Kürt televizyon kanallarında programlara katılan Konyalı Kürt sanatçılar, Konya Kurmancisi ile söyledikleri şarkılarla tanınmaya başlandılar. Koma Xelikan'ın solistlerinden Ergin ve Ezman daha sonra kendi adlarına da albümler çıkardılar. Yöresel ezgilerin yanında , *"Berfin"*, *"Ez Ne Dînim"* gibi ulusallığın hâkim olduğu çalışmalara imza attılar. Bu tradisyonun yanında, Konyalı Kürt şarkıcıları şöyle sıralayabiliriz.

Bayram Özcan, Pico, Cengiz Acar, Dedo, Esma Can, Halis Yıldırım, Figen, Hikmet Özkan, Kırkpınarlı Nurten, Apê Reşit, Kululu Osman, Heval Hemo, Cejno, Mustafa Hazinses, Hesen Nergis, Niyazi Gönülkırmaz, Nurettin Çiçek, Osman Durak, Sami, Süleyman Özelses, Şevket İlhan, Tavşançalılı Melek, Yasin Şekerci, Xelikanlı Ahmet'tir.

Konya yöresi Zincirlikuyu Köyü'nden olan, uzun yıllar TRT'de çalışan Bilal Ercan, akademik düzeyde müzikle uğraşan Konyalı başka bir Kürt sanatçıdır. Bir dönem Avrupa'da MED TV'de de program yapan Bilal Ercan çalışmalarına devam ediyor.

Heci Buxurc'cînin anlatıldığı bölümde de değindiğimiz, 1990'lı yıllarda Türkiye'de müzik piyasasında önemli bir yer tutan Bendeniz'de aslen Cihanbeyli'nin Yeniceoba ksasabasındandır. Kardeş Türküler adlı müzik grubunun solistlerinden Vedat Yıldırım yine Konya Kürtlerindendir.

Ünlü tiyatrocu ve sinema oyuncusu Levent Ülgen, anne tarafından Konya Cihanbeyli, baba tarafından ise Koçhisar Kürtlerindendir. Kendi deyimine göre, dedesi Kürt Hasan, çok özel bir şöfürdü.[127] Sosyal içerikli projelerde yer alan Ülgen, son zamanlarda dizi piyasasında da yer almaya başladı. 'Kejê' filmi ile deyim yerindeyse realiteye dönüş yapan Ülgen, hâlihazırda dizi oyunculuğu ve tiyatro yönetmenliği yapmaktadır.

127 Cemal A. Kalyoncu, *"Hallederiz Kadir'i de Çarptılar"* Aksiyon, sayı: Ocak ,İstanbul ,2005,s.15

EKLER :

Kürtlerin En Eski Tiyatro Eseri

"Orta Anadolu Kürtlerinden Ebuzziya Mehmet Tevfik tarafından 1872 yılında yazılan "Ecel-i Kaza (Kaza İle Gelen Ölüm-Talihsiz Ölüm)" adlı tiyatro eseri, Serhat'ın Kürt aşiretlerinden birine mensup bir haneden ailenin miri Pertev Bey'in, Kürt karşıtı Erzurum Valisi Laz Ahmet Paşa'nın kızı Nimet Hanım'a olan aşkını konu alıyor. Eser, Osmanlı devletinde Kürtlere dair ilk yerli piyes olma özelliğini taşıyor. T.C Kültür Bakanlığı, Ebuzziya Mehmet Tevfik'i Türk yazar ve yazdıklarını da Türk eserleri olarak lanse etse de, yazar bir Orta Anadolu Kürdüdür ve yazdığı Ecel-i Kaza da Kürtlerin ilk tiyatro eseri olarak bilinir.

1849 yılında İstanbul'da doğan Ebüzziya Mehmet Tevfik, Serhat kökenli Kürt Şerefli Aşireti'nin Hespkêşan boyuna mensup. Hespkêşan ise Konya'nın Cihanbeyli ilçesinin eski ismidir. Yöre Kürtleri arasında Tevfik'in ailesi Heci Heseni olarak biliniyor. Hacı Hasan'ın,13. yüzyılda Sivas Bey'i İbn-i Kürd, Konya'yı aldığında ailesiyle birlikte Konya'nın Koçhisar nahiyesine yerleştiği tahmin ediliyor. Takip eden yıllarda Şerefli aşiretinin bu nahiyeye göç etmesiyle birlikte nahiyenin ismi Şereflikoçhisar olarak değişir.

Ebüzziya Mehmet Tevfik, Kürtçe ve Türkçenin yanı sıra Arapça, Farsça ve Fransızcayı da iyi derecede bilmektedir. 1866'da ülkeye meşrutiyet getirmek isteyen *"Yeni Osmanlılar"* cemiyetine katılan Ebüzziya, 1872'de ilk eseri olan Ecel-i Kaza'yı yazar. Birkaç ay sonra da Sultan Abdülaziz tarafından Rodos'a sürgün edilir. Sürgün nedenin Ebüzziya'nın çıkarmış olduğu 'Sıraç' adlı gazete olduğu görüşü edebiyat tarihçileri tarafından savunuluyor olsa da, asıl nedenin Ecel-i Kaza adlı piyesi olduğu da ifade edilmektedir.

Ecel-i Kaza, Kürtler üzerinden Osmanlı devletine yapılabilmiş en sert eleştiridir. Eser, dönemin bazı Tanzimatçı edebiyatçıları tarafından Shakespeare'nin Romeo-Jülyet'i ile mukayese edilecek kadar ileri varılmıştır. Eser yayınlandığı yılın kasım ayında, ilk defa 'Gedikpaşa Osmanlı Tiyatrosu'nda sahnelenir. Bu özelliğiyle de Osmanlı toplumunca seyredilen ilk yerli piyestir. Romantik dram özelliği taşıyan Ecel-i Kaza; beş fasıl, beş perde ve yirmi üç meclisten oluşur. Piyes'in ana figürü Serhat'ın Kürt aşiretlerinden

birine mensup bir haneden ailenin miri Pertev Bey'dir. Konusu Pertev Bey'in Erzurum Vali'si Laz Ahmet Paşa'nın kızı Nimet Hanım'a olan aşkı, Erzurum Valisi'nin Kürt aşiretine karşı giriştiği katliam ve sürüp giden kan davasıdır. Bu özelliğiyle Osmanlı Devletinde Kürtlere dair ilk piyestir.

Oyunda birbirini ölesiye seven Kürt Pertev Bey ile Nimet Hanım'ın aileleri arasında bulunan kan davası yüzünden birbirlerine kavuşamamaktadırlar. Bu iki gencin arasındaki romantik aşkın bir araç olduğu düşünülürse, Erzurum Valisi Laz Ahmet Paşa'nın zalim bir idareci oluşu vesilesiyle özgürlük–esaret mücadelesine yönelik bir mesaj verdiği söylenebilir.

Eserin konusu, Kürdistan'ın Serhat bölgesinin Erzurum şehrinde geçmektedir. Vaka zamanı tahminlere göre, II. Mahmut'un Kürdistan mirlerini tasfiye ettiği dönemin sonrasına denk geliyor. Hatırlanacağı üzere Osmanlı padişahı II. Mahmut merkezi otoriteyi güçlendirmek adına Kürdistan Hanlarını ve Mirlerini tasfiye etmiş, yerlerine valiler tayin etmiştir. Kürt aşiretleri bu tasfiye hareketine karşı direnişler sergileyip, valileri tanımamışlardır. Böylece oluşan otorite boşluğunda Kürt din adamları Kürt aşiretleri nezdinde bağlayıcı olmuşlardır. Piyesteki örneği Şeyh Hulusi Efendi'dir. Hulusi Efendi yeri geldiğinde Laz Ahmet Paşa'yı yerden yere vurmakta, öldürdüğü Kürtlerin şehit olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kan davası aleyhinde fikirler içeren piyeste Osmanlı imparatorluğu bünyesindeki Kürtlerin yaşayışlarına, dini ve ahlaki inançlarına ve olaylara yaklaşım tarzlarında da yer verilmiştir.

Piyesin merkezi figürü 22 yaşındaki Pertev Bey, Kürt elbiseleriyle verilmektedir, arkasında sırmalı bir kat başıbozuk esvabı, başında bir sırmalı gecelik serpuşu, belinde bir çift gümüşlü tabanca, bir hançer, boynunda bir altın kılıç, hepsinin üzerinde bir yağmurluk. Pertev üç yüz yıllık bir Kürt hanedanına mensup, ömrünün çoğu saraylarda, rahatlık içinde değil, çadırlarda, dağlarda ve zor şartlarda geçmiştir. Kürt din adamı Hulusi Efendi'den ders almış bir Serhat Kürt delikanlısıdır. Babası ve kardeşleri dâhil aynı aşiretten 40–50 Kürt, Laz Ahmet Paşa'nın emriyle Serhat dağlarının eteklerindeki bir yaylada öldürülmüştür. Kürt aşireti de Laz Ahmet Paşa'nın babasını öldürmüştür. Piyeste yer yer Kürtlüğü rencide

eden *"Büyüklük bir Kürt oğlundan ziyade bana yakışır"* gibi diyaloglar da mevcut. Laz Ahmet Paşa, Kürtlerin can düşmanıdır. Ona göre Kürtler, ilkel bir topluluktur. Göçebe halleri ise cahilliklerinin ve vahşiliklerinin bir göstergesidir. Bu durumdan dolayı kızı Nimet'in Kürt Pertev Bey ile evlenmesini düşünmek bile istemez. Bunu şöyle ifade etmektedir;

"Hanedanının saraylarını bırakıp da Kürt çadırlarında yatacak... Utanmaz, senin büyükbaban onların elinde öldü. Ben kimim? Pertev kim? Ben bugün padişahın bir veziriyim... O, bir Kürt... Bir kanlı kopeğin oğlu... Bir asi... Bir haydut. Daha babamın kanı kullandığı kılıçta duruyor. Ona vereceğime kara toprağın ne suçu var? Gebersin."

Osmanlı sahasındaki Kürdistan'da mirlerin tasfiyesi sonrası gelişen otorite boşluğunu ve yerel yöneticilerin aşiretler üzerinde hâkimiyet kurma ve ulusallaşmalarını engelleme çabalarını da eserin satır aralarında görmek mümkün;

"Şimdi Şoregol isyanda iken, Pertev'i öldürüp de onun aşiretini de ayaklandırmak münasip değildir. Burası hudut... Devletin hudut üzerinde olan münazaralardan ne kadar ihtiraz ettiğini efendimizden öğrenmiştim... İki aşiret bir yere gelirse elbette kuvvet bulur." Bazı yerlerde de Laz Ahmet Paşa'nın Kürt aşireti ile Kars dolaylarında yaşayan Türkmen aşireti olan Karapapakları birbirine düşürme çabaları var;

"Fazıl begle Pertev'e haber göndereyim... İkna edeyim... Aşiretine yazsın... Birkaç yüz atlı istesin... Sabahleyin ben de kendisini alayım... Beraber çıkayım... İsteyeceği atlılar Karıştıran'a ancak üç güne kadar gelebilir... Biz o vakide dek Şoregol atlısıyla çarpışırız... En evvelki kavgada adam tertip ederim... Pertev'i vururlar... Sonra Şoregolliler vurdu deriz... Hazır bu bahane ile aşireti hem bize isyan etmez hem Şoregollinin üzerine kalkar... Onların terbiyesinde bize bir büyük kuvvet olur.

"Piyesin sonunda Nimet Hanım ölür. Bunu gören Pertev de canına kıyar. Nimet, gece karanlığında gördüğü gölgenin babasın gölgesi olduğunu sanarak, korkudan ölür. Nimet'in öldüğünü gören Pertev'de gümüş işlemeli tabancasıyla intihar eder.

Eserin toplumsal mesaj yönü düşünüldüğünde, figürlerin ve fikirlerin temsiliyeti konumunda Nimet, özgürlük isteyen, fakat otoritenin gölgesini bile gördüğünde korkudan ölen o günkü Osmanlı toplumudur. Kürt Pertev'i ise iki konumda düşünmek mümkündür. Birincisi gerçek konumudur ki, o asi bir Kürt civanıdır. Mekânı heybetli dağ doruklarıdır. Özgür bir yaşamın delisidir. Osmanlının otoritesine boyun eğmez, bunun için de fazlasıyla bedel öder. İkinci konumu 'yeni Osmanlıların' şahsıdır ki, yazar mensubu olduğu 'Yeni Osmanlılar Cemiyetinin' bireylerini asi ve cesur bir Kürt delikanlısının şahsında idealize eder. Eserdeki bu hazin son ister istemez Mem û Zîn'i de hatırlatıyor.

Ebüzziya, eserin konusuna son derece hâkimdir. Kaldı ki Şoregol, Elegez, Elejgır (Eleşkirt) Kalesi gibi yer adlarına ve Kürt geleneklerine vakıftır. Kürt olması itibariyle zorluk çekmediğini 1900'lerin başında kendisi şöyle diyor,

"Eserin üzerinde çok çalıştım. Özellikle Kürt Pertev'in şivesi üzerinde.."

Eserde, Osmanlının baskıcı rejimine karşı, özgürlüğü sembol eden Kürt Pertev beyin merkezi figür olması, Osmanlı sultanını fazlasıyla korkutmuş olmalı ki, aynı yıl Ebüzziya'yı, Girit adasının hemen yanındaki Rodos adasına sürgün etti. Burada üç yıl zindanda yatan Ebüzziya 1876, yılında Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle tekrar İstanbul'a döner. Bu sırada Kürdizade Ahmet Ramiz'le tanışır. Nitekim Kürdizade Ahmet Ramiz birkaç eserini Ebüzziya Tevfik Bey'in matbaasında basar. Nihayet Ebüzziya 1900 yılında Konya'ya sürgün edilir. Meşrutiyet taraftarı bu Kürt aydını üzerinde yeterince araştırma yapılmamıştır."

Halikanlı Halit'in Aşireti

Halikanlar Şimdi Aydın'da

Halikanlılar Kuzey Kurmancisini konuşan büyük bir Kürt aşiret olmakla birlikte, ses diyalektikleri, kadın-giyim kuşamı ve bazı ananeleri (muhtelif yörelerdeki sakinlerinin sözlü aktarımlarına göre) ve Osmanlı'nın birkaç vergi fermanındaki ibarelere göre Horasan Kürtlüğüne mensupturlar. Günümüzde daha çok Horasan, Adıyaman, Konya dolaylarında ve dil özellikleri bazında Kurmancî'nin Serhat ağzını konuşan Patnos, Erciş, Ağrı, Doğubayazıt dolaylarında yaşamaktadırlar. Daha çok Batı Kürtlüğü aşireti olarak anılan Halikan aşiretinin Kürtçe'deki karşılıkları yaygın olarak *"Xelîkan, Xelkî, Xeloyî"*dir. Öyle ki; Konya-Ankara arasında 'Xelikan' adında iki kasaba bulunmaktadır. Devletin resmiyetinde birine 'Gölyazı' öbürüne 'Karacadağ' deniliyor.

Buralarda yerleşik olan Halikanların, ağız ve anane olarak Adıyaman ve Horasan Halikanlılarına tıpatıp benzediklerini söylemek gerekir. Bu yazıda incelediğimiz Halit Bey'e tabi Halikanlılar, tahmini olarak 1800'lerin sonlarında Kaçar hanlarının baskılarından dolayı, yurtları Horasan'ı bırakarak Celalilerin yaşadığı Serhat boylarına göç etmişlerdir. Ağrı İsyanı'nın en şiddetli olduğu günlerde, Türk gazetelerine bir manşet düşer:

"İran hududundaki Halikanlı Halit ve avenesi hududumuza girerek isyana teşebbüs ettiler."

Sonraki günlerde bir dizi kışkırtıcı haber devam eder. Örneğin; Cumhuriyet Gazetesi'nin 4 Temmuz 1930 Tarihli nüshasında şöyle bir haber geçer;

"İran'la münasebetimiz gergin"

"Vaziyet ehemmiyet kesbediyor. İran; şakilere açıktan açığa yardım ederek silah ve erzak vermektedir. Şaki Halit 100 kadar avenesiyle hududa sokuldu, halkı iğfale çağırıyor, İran aşiretleri hududa çadır kurdular."

"Van 2 (A. A)-(Anadolu Ajansının hususi Muhabirinden)

İran'da hazırlanan ve silahlanan İran aşiretlerinden Helikanlı Halit Ağa 100 kadar avenesiyle hududumuza sokulmuşlar ve Çığlı

Köyü etrafına yayılmışlardı. Şakiler, köylüleri kendilerine iltihaka çalışmakta, köylüler dağlara firar ve karakollarımıza iltica etmektedirler."

Aynı gazetenin 13 Temmuz 1930 tarihli nüshasında ise, Halikanlılardan 20 kişinin esir düştüğü yazılıyor:

"İran'ın Halikânlı aşiretinden 20 kişi Erciş'te ve 60 kişi Zeylan'da maktuller (esir düşen) arasında olduğu bildiriliyor. Pek çok rüesa ve eşkıya kâmilen imha edilmiş ve tahmine göre çetelerin az efradı İran'a kaçabilmişlerdir."

Aradan geçen bir ay kadar zamandan sonra şaşırtıcı bir haber manşete düşer; Tarih 18 Ağustos 1930.

"Halikanlı Halit Bey ve aşireti, Türkiye'ye iltica ettiler. Aşiret, Erzurum üzerinden Trabzon'a götürülüp oradan gemilere bindirilerek İstanbul'a gönderildi."

Halikanlılara dair Türk gazetelerinde çıkan kışkırtıcı haberlerden sonra, Halit Bey ile Türk devleti arasında neler yaşandığı hâlâ gizemini korumaktadır. Araştırmacıların pek değinmediği bu suskunluk dönemine ait tek belge, Ağrı İsyanı sürecinde hava bombardımanlarına sıkça katılan Tayyare Pilotu Naim Bürküt'ün Almanya'da ortaya çıkan fotoğraf arşivinde yer alan, 'Halikanlıların çadırlarına ait, uçaktan çekilmiş fotoğraflar'dır.

Sonraki yıllarda Trakya'ya sürülen Kürtlerin aktardıklarına göre, Halikanlılar Trakya'ya dağınık şekilde yerleştirilmiş, geçen süre içinde -ki Halikanlılardan sonra Trakya'ya sürülen ilk Kürt kafilesi 1933–34 yılında gitmiştir- Halikanlıların çoğu, bataklıkların dibindeki köylere yerleştirildikleri için yaşamını yitirirler. Geri kalanların talebi üzerine Aşiret daha güneye, Aydın'ın Söke ilçesine gönderilir. Günümüzde, Aydın'ın Söke İlçesi'nin Sazlı beldesinde (yöre Kürtleri Sazlıköy de der) yaşıyorlar. 2012 yazında Sazlı Beldesi'ne gidip Halikanlılarla konuştum. Beldenin yaşlılarından Ali Rıza Karademir, gelişlerini ve çektikleri sıkıntıları hala unutmamış birkaç yaşlıdan biri:

"Evvela şarkta isyan oldu. Bizi gemi ile İstanbul'a getirdiler. Oradan Trakya'ya dağıttılar. Susuzluk çekiyorduk. Sonra aramızda sıtma hastalığı görünmeye başladı. Başta kadınlardan ve ço-

cuklardan çok kişi öldü. Bizi 12 köye yerleştirmişlerdi. Sonra devlet bizi Ege'ye gönderdi. Önce Yatağan tarafına dağınık bir şekilde yerleştik. Sazlıköy'de muhacirler vardı. Yerlerini bir bir sattılar. Biz aldık. Hep Halikanlılar aldı. Burasını böylece yurt edindik."

Sokakta oynayan çocukların aksine, yetişkinler kendi aralarında Kurmanci'nin Konya ağzını konuşuyorlar. Bu da Horasan'dan Serhat'a göç eden bu topluluğun, Kurmancî'nin Serhat ağzını hiç kullanmadıklarını gösteriyor. Kürtlüklerine sahip çıkan Halikan aşiretinin bu kolu, Sazlıköy'de daha çok tarımla uğraşıyor. Son zamanlarda Kürdistan'dan göç eden Kürt ailelerle birlikte beldenin nüfusu her geçen gün çoğalıyor. Aile bağlarının güçlü olduğu beldede özellikle belde içinden evlilikler görülüyor. Buradaki Halikanlılar toplumsal ilişkilerinde çok tutucular. Ali Rıza Karademir konuya şu yorumu getiriyor: *"İlk geldiğimizde, Akbük'de Kürtler vardı. Birbirimizin varlığından haberdar olduktan sonra, birbirini ziyaret etmeler sıklaştı. Evlilikler oldu. Son zamanlarda gençler bazen dışarıdan evleniyorlar. Gelenler örf adetlerimizi bilmiyorlar."* Halikanlı Halit'in aşireti kendi geçmişlerine dair , *"şarkta isyan olmuş, biz gelmişiz"* cümlesinden öteye gidemiyorlar. Yeni kuşağın ise hiçbir şeyden haberi yok. Asimilasyon bir kez daha, 82 yıl sonra kültürel soykırımın en acı örneklerinden birini gözler önüne sürüyor.

Konya Nüfus Müdürlüğü:

"Kürtler, Türklüklerini unutmuş Türklerdir"

Konya'da bulunan rapor Ankara Hükümeti'ne Nüfus Müdürlüğü tarafından yazılan bir çalışma raporu niteliğini taşıyor. Dersim'den sürgün edilen Kürtlerin yerleştirilecekleri bölgelerin tespiti ve gelenlere kimlik verilmesi gibi çalışmaların özetlendiği raporda, Dersim İsyanı ve Kürtler konusunda ilginç değerlendirmeler bulunuyor. Rapora göre Dersimlilerinin Batı illerine sürgün edilmesini Dersim'e yaptığı ziyarette tarıma uygun arazinin azlığını gören Mustafa Kemal istemiş:

"Reisi Cumhur Atatürk'ün son defa yapmış oldukları Doğu seyahatında uğradıkları Tunceli'deki yüksek müşahedeleri neticesinde bu havalide yalçın dağlar arasında sıkışan tek tük ziraate elverişli vadilerin bu mıntıkadaki halkı geçindirmeğe kâfi gelmediği anlaşılmış ve çıplak kayalar içinde sefil ve bedbaht bir hayat sürmekten başka nasibi olmayan Dersim halkının bundan sonra da aynı vaziyette bırakılmaması takarrür etmişti. Bu maksatla Tunçeli'nin medenî ve sosyal birer merkez olmak kabiliyetini haiz olan yerleri Dördüncü Umumî Müfettişlikle bil muhabere tespit edilmektedir:Bu mıntıkada sükûn ve asayişin istikrarını temin maksadı ile 2543 sayılı kanunun 2 inci maddesine tevfikan, 3 No.lu yasak mıntıka ihdas edilmiş ve mezkûr mıntıka halkı ile öteden beri Hükümet kuvvetlerine silâhla karşı duran aşiret reisleri, kolbaşıları, seyitler ve şerirler ile aileleri efradı ve yakınları, garp vilâyetlerine nakil ve iskân edilmişlerdir."

Raporda Kürtçe konuşan aşiretlerin Türk olduğu savı da ileri sürülmüş. Türk resmi tarihinin tahribatı olan *"Zazaca konuşanların Kürt olmadığı"* yargısı da raporda mevcut. Rapora göre öz Türk olan bu aşiretler nasıl olmuşsa birden Kürtçe diye bir dil kullanıp benliklerini yitirmişlerdir. Nüfus idaresi ayrıca tuhaf bir şekilde bu 'anlaşılmayan benlik yitimi ve birden Kürtçe konuşma olayı' nın nedeninin bulunması için de; 'Türklük camiası'nı göreve çağırıyor:

"Üzerinde ehemmiyetli durduğumuz mevzulardan biri de aşiretlerdir. Millî sınırlarımız içinde oturan ve elan aşiret adet ve

ananesini benimsemekte devam eden teşekküllerin yaşayış tarzları, içtimaî vaziyetleri, menşeleri, ırkî durumları, başka ırktan olanların temsil imkânları etüt edilmeğe bu yıl da devam olunmuştur. Elde ettiğimiz malûmata göre Türkiye sınırları içinde 35 vilâyette oturak, gezginci ve yarı gezginci bir vaziyette 387 aşiret vardır. Sınırlarımız içinde oturan aşiretlerden 162'si oturak, 94'ü yarım oturak, 131'i gezgincidir. 162 oturak aşiretin 41'i Türk, 89'u Kürt, 22'si Zaza, 10'u Arap ırkına mensuptur. 96 yarım oturak aşiretin 8'i Türk, 75'i Kürt, 5'i Arap, 8'i Zazadır. Gezginci aşiretlerin 96'sı Türk 35'i Kürttür. Bunların hakikî nüfus miktarlarını tesbit etmek hemen hemen imkânsızdır. Aşiret ananesine göre bilhassa erkek çocukları nüfusa kaydettirmemek teamül halini almıştır. Bir kaç yıldan beri geniş mikyasta yaptığımız araştırma ve incelemeler neticesinde şark ve yakın vilâyetler ile Orta Anadolu'da yaşayan ve bugün Kürtçe ve Zazaca konuşmalarından ötürü Kürt ve Zaza ırklarından addettiğimiz aşiretlerden mühim bir kısmının asıllarının Türk olduğu ve her nasılsa benlikleri kaybettikleri tezahür etmektedir. Şimdiye kadar Türklük camiasından ayrı addettiğimiz bu aşiretler üzerinde benliklerini tanıtacak geniş bir programla çalışmalara devam edilmesi mukarrerdir."

Rapora göre 1938'de ilk göçertilen Dersimlilerden 7 aile, toplam 44 nüfus Konya'ya getirilmiş ve kendilerinden nüfus cüzdanı ve askerlik işlemleri için para alınamamış. Raporda ayrıca Sason'daki isyan hareketinden de bahsedilerek bu bölgede yürütülen askeri operasyonların bir sonuç vermediği kaydediliyor. Askeri başarısızlığın ardından 4118 Kürt'ün batı bölgelerine sürgün edildiğinin ifade edildiği raporda da bu durum şu sözlerle aktarılıyor:

"Son yıllarda kökü millî sınırlarımız haricinde bulunan bazı teşekküllerin ve ezcümle Hoybon cemiyetinin tahrikâtına kapılan Sason dağlık mıntıkası aşair (aşiretler) rüesası vergi vermemek asker kaçaklarını saklamak gibi nahoş telâkki edilecek hallere içtisar etmeleri üzerine mezkûr mıntıkada müteaddit harekâtı askeriye yapılmış fakat müsmir (gözle görülür) bir netice elde edilememişti.

Bu durum karşısında daha esaslı ve cezrî tedbirler almak lüzumunu hisseden idarî ve askerî otoriteler, bu bölgenin yasak bölge

ilânını muvafık görmeleri üzerine keyfiyet İcra Vekilleri Heyetince de tezekkür edilerek tensip edilmiş ve mezkûr mıntıka '2 No.Yasak Mıntıka' olarak ilân edilmişti.

937 yılında bu mıntıka halkından 3200 kişi garp vilâyetlerine nakil ve iskân edilmiş, bu yıl da tarama harekâtına devam edilerek bu miktar 4118 nüfusa baliğ olmuştur."

BÎRNEBÛN'A KÜRTÇE KÜÇÜK BIR KATKI[128]

"Di Kovara Bîrnebûnê de Mînakên Folklorê"

Bîrnebûn kovara çandî, ziman, huner, folklor ya Kurdên Anatolîya navîn (Sirgûn) e. Heya niha (2012-12-03) 55 hejmar derketîye. Navenda kovarê li Ewropayê ye. Rewşenbîrên Kurd yên ku koçî Ewropayê Kirine; Nuh Ateş, Dr. Mikaîli, Mem Xelikan, Muzaffer Özgür, Rohat Alakom, Mehmet Bayrak, İrfan Baysal ,Ali Çiftçi hwd. Sala 1997 de dest bi weşana kovara Bîrnebûnê kirine. Di kovarê de teybeti li ser Kurdên herêma anatolîya navîn hatîye sekinandin. Mirov dikare bêje di van 55 hejmaran de meriv dikare derheqê Kurdên Anadolu navîn de her tiştî bibîne. Ji berk u mijara me li ser *"Bîrnebûnê de Folklor û Edebîyata gelêrî ya Kurd bu, ku ijar em jî li ser vê mijarê bisekinin. Dema ku mirov Hejmarên Bîrnebûnê dinhêre, di nav dukumanên folklorîk dezêdetir "Çîrok"* û *"Stran"* xwe didin nîşan.Rêveberê Kovarê mijara folklorê wek mijareke hebûn û tinebûnê dîti ne û ji ber vê jî giranîya xebatan dane ser vê mijarê. Çend hejmaran de ji li xwendevana gazîyên vî rengî dikin.129 Curukî (Osman Alabay) û Mikaîlî, Mem Xelîkan, Muzaffer Özgür, İrfan Baysal, Bekir Darı zêdetir li ser folklorê sekinîne.Hema mirov dikare bêje li her gundî berhemên folklorîk berhevkirine. Wekî din xwendevanên kovarê ji tiştên folklorîk wek name û meîl ji kovarê re şandine.ji ber xebatan de jî, ji boyî Bîrnebûnê arşîveke Folklorîk a gelek baş çê bûye.

Mijareke din ji Klamên şîna û Henek in. Ev her dû mijar jî di Bîrnebûnê de gelekin. Tiştê balkêş ew e ku Kurdên heremê hema hema li ser her buyêrên bi êş klamên Şîna goti ne.ez nizanim gelo li ser bûyereke bi êş de çiqas zeman derbas be ku mirov bikaribe

128 Bu makaleyi 2012 Aralığında, Artuklu Üniversitesi Kürdoloji bölümünde, Kürt Halk Edebiyatı dersinde dönem projesi olarak hazırlamıştım. Bakınız: Sedat Ulugana , *"Di Kovara Bîrnebûnê de Mînakên Folklorê"*, Mardin Artuklu Üniversitesi, Yaşayan Diller Ensitüsü, Küer Dili ve Kültürü Ana Bilim Dalı, Mardin, 2012

129 Hejmar 9 (Zivistan 2000)

Klameke Şîna bibêje.Lê Kurdên herêmê heman salê de goti ne.[130] Bê guman ji ber ku Kurdên herêma Anatoliya navîn Kurdên qoçberin, rengê koçberîyê zêdetir di folklora wan de tê xûyan. Zêdetir ji boyî mirovên ku qoçberîyê (Ewropayê) mirin e ji boyî wan stran hatine gotin.[131] Di Bîrnebûnê de Destan jî he ne. Yek ji wan destana, destana *"Qmişê Qul"* e. Ev destana kurd,di nav Kurdên herêma Qonyayê tê gotin. Wekî din mirov dikare bibêje, di Bîrnebûn ji boyî Folklora Kurdî xezîneyeke pîr dewlemend e. Lê hejmarên dawîyê de nivîsên folklorîk pir kêm bû ne. Çend hejmara de jî qet tune ne.

Li ser vê nivîsê divê çend tişt jî werin gotin; Min hejmarên kovarê yek bi yek xwendin. Tê de çi tiştên folklorîk hene, min pêşîyê navê berhevkar ,paşê navê wê û cûreyê wê paşê jî jimara rûpelê nivîsî.Min çevkanîyên berhevkaran ji (herêm, gotîn hwd) wek dîpnot diyar kir. [132]

Sedat Ulugana/ Mêrdîn 2012

---

130 Altûn Başaran : *"Ka Çar Delalên Ber Dilê Min"* (stranên Şîna-R.3.) hejmar 47 (Payîz 2010) Buyer havîna 2010 an de bûye.

131 Hejmar 41 *"Xîzan Şilan : Ehsan Bira (Stran-R.16.)*

132 Bilindiği üzere Bîrnebûn Dergisi , özelde Tuz Gölü çevresi ,genelde de Orta Anadolu Kürtlerini tanıtmada büyük rol oynadı. Bir dergiden beklenenden daha çok şeyler yaptı. söz konusu bölge kürtlerinin , kürt ulusal mücadelesine renklerini katmalarına yardımcı oldu. Bölgenin cılız olan yazılı edebiyatını az da olsa canlandırdı. Bölge kürtlerinin kültürünü, sosyolojisini, edebiyatı ve tarihini çalışmak isteyen araştırmacı, yazar ve akademisyenlere zengin içerikler sundu. Yurt dışında yayınlanan bu dergi ,tek başına çok şeyler başardı, Nuh Ateş, Dr. Mikaîli, Mem Xelikan, Muzaffer Özgür, Rohat Alakom, Mehmet Bayrak, İrfan Baysal, Ali Çiftçi bu derginin emektar yazarlarıdır. Kendileri ,değerli makaleler ve araştırma yazılarıyla dergiye büyük katkılar sundular. Dergi özel sayıları dışında sadece Kürtçe ve Türkçe basıldı. 1997 yılında yayına başlayan dergi, 18 yılı (bu gün için 2015) geride bıraktı. 2012'de Kürdoloji masterine başlarken, Kürt Halk Edebiyatı dersinde dönem projesi olarak *"Bîrnebûn Dergisi'nde Folklor Örnekleri- Di Kovara Bîrnebûnê de Mînakên Folklorê"* adlı Kürtçe (Kurmancî lehçesiyle) bir çalışma hazırladım. Bu çalışmada Bîrnebûn Dergisi'nin 53. sayısından (53. sayı 2012 baharında çıkmıştı) yararlandım.Bu 53. sayıda Kürt Kültür hazinesinin önemli bir bölümünün olduğunu görebiliyoruz.

Hejmar 1 (Zivistan 1997)
Maçoyê Darê : Gotinên Mezinan (Pêşgotin- R.23.)
Curukî, Mikaîlî : Qamişe Qûl (Destan-R.53.)
Hejmar 2 (Bihar/ Havîn 1997)
Maçoyê Darê : Gotînên Mezinan (Pêşgotin R. 29.)
Bekir Darı : Kinnê û Hessen (Çîrok R.41.)
Gurakî : Dapîr û Rûvî (Kurteçîrok R.44.)
Quncikê Kurika (Tiştonek-R. 54.)
Gurakî :lîstikên Zarokan (Lîstik-R. 55.)
Mem û Hem : Dizî Pir Qoley e (Henek – R.58.)
Îsko Koçhîsar :Bir Aşk Öyküsü (kurteçîrok - R.60)[133]
Curukî, Mikaîlî : Çend Klam û Stranên Govend û Bazdanê Ji Dorberê Polatlı-Heymene û Yunakê (Stran –R.65.)
Meçoyê Darê : Edetên Zewac û Dewetê (Folklor- R.74.)
Hejmar 3 (Payîz 1997)
Curukî, Mikaîlî : Navên Nexweşîya (Folklor-R.10.)
Curukî,Mikaîlî : Çend Stranên Dilan û Yên Gelerî (Stran- R.11)
Simoyê Herşît: Destek Nifiran (Nifir- R.12)
Faruk Kanoğlu : Gotinên Mezinan (Pêşgotin- R.13.)
Simoyê Herdşît û Curukî ,Mikaîlî : Quncikê Kurika (Tiştonek-R.14.)
Mem û Hem, İhsan Türkmen : Yarenî (Henek- R.16.)
Bekir Darı : Klamên Dilan / Klamên Şînê û Kürt Remzi (Stran-R.36.)
Hejmar 4 (Zivistan 1998)
Simoyê Herşîd: Çend Lîstikên Xortan (Lîstik-R.10.)
M.Ş.Dağ: Nifir (Nifir-R.13.)
Simoyê Herşîd,Curukî, Mikaîlî : Yarenî (Henek-R.25.)
Mem û Hem : Quncikê Zarokan (Tiştenok-R.26.)
Guriki û Mikaîlî: Metelok û Gotinên Mezinan (Pêşgotin- R.28.)
İrfan Baysal : Çîroka Dîk (Çîrok – R.41.)
Hejmar 5 (Bihar/ Havîn 1998)
M.Şirin Dağ: Navlêk (biwêj –R.22.)
Curukî ,Mem Xelikan : Yarenî (Henek-R.66.)
Curukî: Çam u Şam (Çîrok-R.67)
Curukî : Kilamen Şeren Mezin (Stran-R.68.)
Simoyê Herşîd: Çend Lîstikên Xortan 2 (Lîstik-R.73)
Hejmar 6 (Payîz 1998)
Temelî : Çend Kilamên Dila û Govendê Li Derhêla Qeyserî,Maraş û Edenê (Stran-Folklor- R.26.)

133 Ev kurteçîrok nivî Tirkî û nivî jî Kurdî ye. Lê navê wê *" Bir Aşk Öyküsü"* ye.

Simoyê Herşid : Quncikê Zarokan (Çirokên Zarokan-R.54.)
Mem û Hem : Yarenî,Tiştonek (Henek,Tiştonek-R.55.)
İrfan Baysal: Manga Sor (Çîrok{Herêm Cihanbeyli,Kulu}-R.57.)
Curukî : Gurî (Çîrokên Gelêrî- R.78.)

Hejmar 7 (Bihar 1999)

Curukî (Osman Alabay): Klam û Stranên Dorbera Canbegan (Stran-folklor-R.9.)[134]
Simoyê Herşid : Mîrê Derewan 2 (Çîrok- R.36.)
Mehmet Bayrak: Klam û Stranên Kurdên Bînboğayê 1(Stran/Folklor-R.45)
M.Ş.Dağ : Navlêk (Biwej-R.57.)
İrfan Baysal: Sê Xwang û Sê Bira (Çîrok {Herêm Cihanbeyli,Kulu}-R.63.)
Memê Hilkecikî : Weykiw Huvt Birî (Çîrok{Herêm Aksaray}-R.87.)[135]Alî Alxasî : Xezal (stran {Herêm Aksaray }-R.92.)

Hejmar 8 (Havîn/Payîz 1999)

Osman Alabay (Curukî) : Îlahîyên Kurdî (Beyt-R.15.)
Muzaffer Özgür: Klama Dilê Xelo (Stran-R.31.)
Mehmet Bayrak: Klam û Stranên Kurdên Bînboğayê 2 (Stran/Folklor-R.45)
İrfan Baysal : Rovî Rındık (Çîrok-R.32.)[136]
İhsan Türkmen : Yarenî (Henek-R.33.)
Curukî : Stranên Alîyê Me (Stran-R.37.)[137]
Bekir Darı : Ji Bo Çav û Guhika, Ji wera va Çêroka(Çîrok- R.91.)[138]

Hejmar 9 (Zivistan 2000)[139]

---

134 Curukî, heman dema çapkirina vê hejmarê de dimire. Loma vê hejmarê de navê wî tê eşkerekirin.

135 Di Bîrnebûnê de cara yekemîn nivîseke Kirmanckî (Zazakî) tê weşandin. Ev nivîs ji herêma Aksarayê çiroke ke.Tê zanîn ku Kurdên herêma Aksarayê Kirmanckî(Zazakî) diaxifin.

136 Ev Çîrok bi devoka gundê Hecîlero ya girêdayê Cihanbeyliyê hatîye nivîsandin.(Kuşça Köyü)

137 Curukî (Osman Alabay) ku bixwe ji gundekî Yunakê ye, ev stranên gelêrî ji herêma Yunakê berhav kirîye.(Yunak, navçeya Konyayê ye.)

138 Ev Çîrok di aliyê Bekir Dari ve ji Çirokên Wilhelm Busch hatîye wergerandin.

139 Vê hejmarê de bangeke pir bi cih hatîye kirin. Ev bang wuha ye: *"Xwendevanên birêz û delal, Em gazî hemû Kurdên Anadolu navîn dikin, ku beşdarî berhevkirina folklora Kurdî bibin.Daxwaza me ew e ; ku her xwendevanek bikaribe Bîrnebûnê bi Çirok,metelok,gotinên pêşiyan ,mamik,serpêhatî û bîranînên xwe dewlementtir bikin û hem jî folklora me ji wendabûnê biparêzin."* (Rupel 34.)

Elî Gordoxî :Fat Qûloţ (Çîrok-R.10)
Curukî (Osman Alabay) : Stranên Alîyê Me 2(Stran-R.13.)
Sebîha Özgür : Gotinên Mezinan (Pêşgotin-R.19.)
İrfan Baysal: Heft Bira (Çîrok-R.27.)
Yusuf Özden : Yarenî (Henek-R.29.)
Curukî(Osman Alabay): Çîroka Gurî (Çirok-R.38.)[140]
Mehmet Bayrak: Klam û Stranên Kurdên Bînboğayê 3 (Stran/Folklor-R.39.)
Muzaffer Özgür: Keçika Axê (Çîrok-R.51.)
M.Şirîn Dağ: Lawê Hespê (Çîrok-R.53)
M.Şirîn Dağ: Klamên Alîyê Me (Stran-R.55)[141]
Hejmar 10 (Bihar 2000)
İrfan Baysal : Lawkî Nîska (Çîrok-R.34.)
M.Şirîn Dağ: Keçel (Çîrok-R.35)
Dr. Mikaîlî : Du Lîstikên Xortan (Lîstik-R.42.)
Mehmet Bayrak : Çarîn ji hêlê Sarız ê (Qewlêrk-R.62.)
Temeli : Gotinên Mezinan (Pêşgotin-R.73.)
Hejmar 11 (Havîn/Payîz 2000)
Mehmet Bayrak : Çarîn ji Hêlê Sarız ê 2 (Qewlêrk-R.39.)
Temelî Bayrak: Metelok (Metelok-R.67.)
M.Ş.Dağ: Metelok (Metelok-R.68.)
Nêçîrvan Qilorî : Kiynekî W Te'ncî(Çîrok-R.82.)[142]
Hejmar 12 (Zivistan 2001)
Tülay kılınçalp: Gotinên Mezinan (Pêşgotin-R.37.)
Rebenî Celika : Sondên Alîyê Me (Sond-R.38.)
Şêxo Oxçê : Cîranê Min (Henek-R.50.)
M.Ş.Dağ : Metelok (Metelok-R.80.)
Mem Xelîkan: Stranên Folklorîk (Stran-R.81.)
Temelî Bayrak : Metelok (Metelok-R.86)
Mehmet Bayrak : Çarîn ji Hêlê Sariz ê 3 (Qewlêrk-R.87.)
Hejmar 13 (Bihar/ Havîn 2001)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.43)
Meliha Özgür: Nifirên Alîyê Me (Nifir-R.47.)
Hejmar 14 (Payîz 2001)
Yalçın Polat : Metelok (Pêşgotin -R. 12.)[143]

---

140 Ev çîrok bi avayê lîrîk hatîye nivîsandin.

141 Ev stranên gelêri ji gundê Gülyazı (xelîkan) , Zincirlikuyu,Gundê Omê hatine berhavkirin.

142 Ev Çîrok bi devoka Kirmanckî hatîye nivîsandin.

143 Ev Pêşgotin ji herêma Kürecikê (Meletî-Kurecik) hatine berhevkirin.

Miçî Kate : Gotinên Mezinan,Biwêj (Biwêj,Pêşgotin- R.14.15.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.18.)
G.Kılınçkaya : Henek (Henek-R.23.)[144]
Bekir Dari : Gulhez û Xêrxwaz (Çîrok-R.34.)
Hejmar 15 (Zivistan 2002)
M.Ş Dağ: Şîn û Mirin (Kevneşopî-R.12.)
Bîrnebûn : Klamên Şîna (Klamên Şîna-R.16.)[145]
Mehmet Bayrak : Çarîn ji Hêlê Sariz ê 4 (Qewlêrk-R.44.)[146]
Salihê Kevirbirî: Kuştina Teyrê Ser Milê Qîz û Bûkan,Dengbêj Ferzê (Folklor,Dengbêjî-R.55.)
Hejmar 16 (Bihar 2002)[147]
Hejmar 17 (Havîn 2002)
Mehmet Bayrak: Çarîn ji Hêlê Sariz ê 5 (Qewlêrk-R.36.)
Osman Alabay (Curukî) : Çend Tevatur (Folklor-R.38.)
Bekir Darı : Kurtejîyana min (Çîrok-R.39.)
Yusuf Yeşilöz: Ma Gur Biçe Loqantê (Kurteçîrok-R.48.)
Ehmedê Elê : Gulîzer (Çîrok-R.50.)
Seyîdxan Enter:Folklor (Folklor-R.54.)
Elî Gordoxlî : Erê Mîro û Çend stranên din (Stran-R.56.)[148]
Hejmar 18 (Payîz 2002)
Mustafa kızılkaya : Du Klamên Dîrokî(Stran-R.43.)[149]
Dr. Mikaîlî : Dîk û Rovî (Çîrok-R.45.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.48.)[150]
Mem Xelîkan : Biwêj (Biwêj-R.58.)
Hejmar 19 (Bihar 2003)
Adar Jîyan : Nanê Germ (Çîrok-R.16.)[151]

---

144 Ji herêma Enqerê (Ankara) hatine berhevkirin

145 Ev Klamên Şîna ji gundê Xelka (Karacadağ ,Gölyazı),gundê Omê hatine berhevkirin.

146 Çevkanî Zeynep Bayrak e.

147 Ev Hejmar, bi Zimanê Swedê hatîye çapkirin. Pêşgotina vê hejmarê dide nîşan ku armanca wan ,vê hejmarê de teybetî Kurdan bi rayagîşti ya Swedê ve bidin nasandin.mijar hemû li ser dîrok û koçkirina Kurda ne. Vê hejmarê de folklor tu ne.

148 Ev stranan ji gundê Gordoxlîyê (kulu-Polatlı) hatiye berhevkirin.

149 Ev her stran li ser Eşîra Terikan ya ku niha li çend Gundê Cihanbeylîyê belav bune hatine gotin .

150 Ev stranan ji Hunermendê kurd yê ji Anatolîya Navîn *"Kürt Remzî"* hatine girtin.

151 Ev çîrok ji herêma Xarpêt ê hatîye berhevkirin.

Ayşe Yıldırım: Sındıran (Yenice) Kasabasında Evlenme Gelenekleri (Folklor-R.28)[152]
Mustafa Kızılkaya (Mistefa Qizilqaya) : Klam û Helbest (Stran-R.34.)[153]
Yusuf Topal : Dîk û Siri (Çîrok-R.44.)
Mem Xelîkan : Biwêj (Biwêj-R.48)
Miçê Katê : Henek / Biwêj (Henek / Biwêj-R.62.)
Miçê Katê : Poşmanîya Dizekî (Hekat –R.63)
Hejmar 20 (Havîn 2003)
Xalisê Cimik û Fate Qomê: Folklor(Folklor-R. 32)
Yusuf topal : Dîk û Zêr (Çîrok-R.38.)
G. Kılınçkaya : Kî Hêlînê çêdike? (Çîrok-R.45.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.63.)
Hejmar 21 (Payîz / Zivistan 2003)
Sefoyê Asê : Nan (Kewneşopî- R.14.)
Ayşe Gül : Xelasbûna Farûq (Kurteçîrok-R.16.)
M. Ş. Dağ : Dergîstî (Kewneşopî- R.18.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.21.)
Necati Kanoğlu : Xidirê Xas û Elyasê Xas (Çîrok-R.24.)[154]
Seyitxan Enter : Kê Got û Kê negot (Biwêj-R.34)
Hejmar 22 (Bihar 2004)
Bekir Darı: Êşîya Dûrî (Heyderê Hewsîn) (Çîrok ?-R.25.)
Mem Xelîkan : Klamên Şîna (Klamên Şîna- R.34.)
Hejmar 23 (Havîn 2004)
Necati Kanoğlu : Du Beran (Çîrok-R.24.)
Mem Xelikan : Stranên Folklorîk(Stran-R.55.)
Yeşim Emsiz : Xitmê Xîyar (Çîrok-R.55.)
Hejmar 24 (Payîz 2004)
Mistefayê Heysofî : Meseleya Deli Yeho ûAxayî Çeltukê : (Çîrok-hekat-R.13.)
Necatî Kanoğlu : Kilora Ardê Ceh (Çîrok-R.28.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran –R.35.)
Can Evîndar : Zevî yê Îsalê Çing in ? (Henek-R.37.)
Hejmar 25 (Zivistan 2004)
Dr. Zorab Aloian : Dostê Baranê (Çîrok-R.36.)
Mem Xelîkan : Stranên Folklorîk (Stran-R.38.)
Ecevît yıldırım: Kalê Xiş û Xal û Keçikên Wî (Hekat / Çîrok ?- R.63.)
Necatî Kanoğlu: Kerê Xweliyên (Çîrok-R.68.)

152 Ev nivîs bi Tirkî hatiye nivîsandin.

153 Ev stran ji Gundê Tirko, devera Enqere Bala yê hatine berhevkirin.

154 Çevkanî Cennet Kanoğlu

Hejmar 26 (Bihar 2005)
Ûsivê Cimik : Hew Henar(Henarok)(Çîrok-R.25.)[155]
Xelîkan: Gotinên Mezinan û Çend Stranên Kurika ên Kevn (Stran/ Pêşgotin-R.30.)
Xîzan Şîlan :Balcan (Çîrok-R.32.)
Mem Xelîkan : Stranên gelêrî (Stran-R.35.)
Evîndar : Lawikmar (Çîrok-R.57.)
Mem Xelîkan : Hado (Stran-R.99.)[156]
Hejmar 27 (Havîn 2005)
Yusuf Yeşilöz : Çîroka Li bin Baranê (Çîrok-R.44.)
Mem Xelîkan : Stranên Gelêrî (Stran-R.73.)
Hejmar 28 (Payîz 2005)
Mem Xeîkan : Stranên Gelêrî (Stran-R.40.)
Ecevit yıldırım : Axa û Keçika Xwe Ya Bi Deq (Çîrok-R.46.)[157]
Helmar 29 (Zivistan 2006)
Mehmet Bayrak : Dûrik (Çarînên) Gel Ji Hêla Sarizê (Çarîk –R.24.)
İrfanê Amo : Yê Mala Hei Omere kazzî : Stranên Şîna (Gulê)(Stranên Şînan .R.26.)
Rohat alakom : Kambaxê Vê Sirgûnê (Folklor / Stran-R.38.)
Hejmar 30 (Bihar 2006)
Mem Xelîkan : Çend Biwêj û Çend Çîrok (Folklor-R.25.)
Evîndar Can : Bîhna Reqiye (Henek-R.30.)
Alî Çiftçi : Ji Kelhasanan Çend Kilamên Dila û Şînan (Stran-R.39.)[158]
Hilmi Yeşiltaş : Şîrê Bizinê (çîrok-R.44.)
Altun Başaran : Li Ser Çêkirina Tewna (motif-R.48.)
Hejmar 31 (Havîn 2006)
Rebeni Celikan : Çêroka Kundir (Çîrok-R.27)
Nuh Ateş : Klama Hevêdî (Stran –R.33.)
Altun Başaran : Klamên Şîna, Klama Şivên (Stran-R.35.)
Hejmar 32 (Payîz/ Zivistan 2006)
Nuh Ateş : Klama Şêxê Hec Elî (stran –R.21.)
Altun Başaran :Şîn û Şewat (Klamên Şina / Stran –R.36.)
Hejmar 33 (Bihar 2007)
Mam Xelîkan: Şar û kitan (Folklor / Cil û Berg- R.8.)
Altun Başaran : Klama Şînê (Stran-R.41.)

---

155 Ev Çîrok ji gundê Xelîka Dondirma (Gölyazı-Cihanbeyli-Konya) hatîye berhevkirin.

156 Herêm Qonya (Konya)

157 Herêm Gundê Celîkan (Yeşilyurt Qonya)

158 Herêm Gundê Kelhesen(Cîhanbeylî Qonya)

Seyfi Doğan : Kejê (Çirok- R.59.)
Hejmar 34 (Havîn 2007)[159]
Hejmar 35 (Payîz 2007)
Rebeni Celika : Çîroka Kundir (Çîrok-R.43.)
Hejmar 36 (Zivistan 2008)
Muzaffer Özgür: Klîbên Hunermendên Kurdên Anatolîya Navîn (Folklor-R.18.)
Mem Xelîkan : Nistî (Kewneşop- R.29.)
Rebenî Celika :Meteloka Ewra Dûrandinê (Metelok-R.43.)
Rebenî Celika : Meteloka Perê Bûk û Xwesîya Wê (Metelok-R.44.)
Rebenî Celika :Tirba Gewr (Çîrok-R. 46.)
Hejmar 37 (Bihar 2008)
Mem Xelîkan: Henek (Henek-R.41.)
Hejmar 38 (Havîn 2008)
Mem Xelîkan : Henek (Henek R.26.)
Nuh Ateş : Kostek (Zargotin / Motîf-R.27.)
Ahmet Gezer : Bizin Xurî, Perê Xwedîyê Xwe Xwar (Çîrok-R.29.)
Hejmar 39 (Payîz 2008)
Jordan : Mîrê Botan û Mîrê Bedînan (Metelok ? -R.14.)
Uskê Cimik:Li Ser Cemedê Jîyanek (Çirok-R.21.)
Nuh Ateş : Çav (folklor-R.31.)[160]
Hejmar 40 (Zivistan 2009)
Muzaffer Özgür: Dawetên Dema Nû (Folklor-R.33.)
Altun Başaran : li Ser Daxkirinê (Kewneşop-R.37.)
Gürsel Dayan : Oy Oy Etê (Stran –R.71.)[161]
Hejmar 41 (Bihar 2009)
Xîzan Şîlan : Ehsan Bira (Stran-R.16.)[162]
Gürsel Dayan : Lewendê (Stran-R.43.)
Hejmar 42 (Havîn 2009)
Nuh Ateş : Li Ser Xeloyê Delşi Pepe (Stranên Şînê-R.54.)
Nuh Ateş : Gotinên Pêşîyan û Biwêjên Kurdî Ji Anetoliyê Kitêbeka Nû ya Rebenê Celikan (Meqele/ Folklor-R56.)
Nuh Ateş : Çavres Zu ke (Stran-R.57.)[163]

---

159 Ji ber ku 10 salê Bîrnebûnê temam bîye ev hejmar sedî sed Pîrozbahîya û şeva ku ji boyî Bîrnebûnê hatîye çêkirin kar anîye.wekî din nivîs vê hejmarê de tûne ye.

160 Bi zaravê Xelika

161 Herêm Cîhanbeyli

162 Ev strana Memedê îsê li ser birayê xwe yî li Swêdê mirîye gotîye.

163 Herêm Anatoliya Navîn

Memê Hilkeçikî : Hevala Bûkê (Stran-R.67.)[164]

Hejmar 43 (Payîz 2009)

Bîrnebûn : Ji Stranên Folklorî (Stran-R.62.)[165]

Hejmar 44 (Zivistan 2010)

Mem Xelîlan : Tama Derewan (Folklor-R.33.)

Hejmar 45 (Bihar 2010)

Brang Şêxbizinî : Çend Stran / Nasandin (Stran-R.21.)[166]

Ecevit Yıldırım : Yaranî (Henek-R.25.)

Ahmed Milan :Zehakê Marmil (Mîtolojî-R.28.)

Hejmar 46 (Havîn 2010)

Mehmet Karaman: Ji Mikaîla Çend Henekên Bûyî Ji Vegotine Mehmedê Hecîbegê (Henek-R.82.)[167]

Hejmar 47 (Payîz 2010)

Altûn Başaran : Ka Çar Delalên Ber Dilê Min (Tranên Şîna-R.3.)[168]

Ali Ceran : Çîroka Dilketina Tato (Çîrok-R.25.)

Hejmar 48 (Zivistan 2011)

İbrahim Korkmaz: Berxa Pîrê (Çîrok-R.42.)

Seyfi Doğan : Hecîyê Gulê (Folklor / Vegotin -R.59.)[169]

Bîrnebûn : Guranîyelî Kurdgelî Şêxbizinî (Stran -R.65.)[170]

Mehmet Bayrak : İç Toros Kızılbaş Kürtlerinde Ağıt (Şîn) Geleneği (Folklor-R.76.)[171]

Hejmar 49 (Bihar 2011)

Nesrîn Bayram : Meta Sulhîye (Folklor-R.26.)[172]

Ekrem harmanci : Eşa Datê û Bavê Wê (Folklor-R.36.)[173]

Xemgelî Bane : Sîyabend û Xecê (Dastan-R.43.)

Altun Başaran : Fata Osman Efe (Folklor-R.53.)

---

164 Herêm Hilkeçik (Ekecik- Aksaray)

165 Herêm Qirşehir (Gundê Bizbenge Jor – Tosunburnu köyü)

166 Ev Nivîs bi devoka Şêxbizinî hatîye nivîsandin.

167 Ev Henek, ji Gundê Mikaîla (Ankara-Polatlı- İnler Köyü) hatiye berhevkirin.

168 Ev Klama Şîne, li ser Buyera 2010 a ku Gundê Omeran çar zarok ketibun dolabekî û bê nefes mabûn û fetisîbûn ; li ser wan dayîka wan gotîye.

169 Berhevkar : Suatî Xecê

170 *"Stranên Kurdên Şêxbizinî"* Ev nivîs bi devoka Kurdên Şêxbizinî hatîye nivîsandin.

171 Nivîs bixwe Tirkî ye. Lê Minakên Folklorîk Kurdî ne.

172 Vê Nivîsê de gotinên Folklorîk pîr in. Lê nivîs bixwe portre ye.

173 Ev Nivîs ji nivîseke portrevîk e. Lê navê de folklor jî he ye. Gotinên Metelok û hwd.

Hejmar 50 (Havîn 2010)
Dilkeştî Kêfkur : Gotînên Mezinan (Pêşgotin-R.13.)
Nesrin Bayram : Di Dema Kevin de "Sergirêdan" Di Nav Civaka Kurd de (Folklor/ Cilûberg û Kofî-R.16.)
Mam Recall:Zimanê Helbest û Stranan (Stran-R.18.)
Nuh Ateş : Cenga Bi Hotê Berfê (Lîstik-R.37.)
Seyfî Doğan : Kal (Folklor/ Kewneşopî-R.40.)
Hejmar 51 (Payîz 2011)
Muzaffer Özgür : Kêza Haymanê (Folklor-R.19.)
Nuh Ateş : Jîyana Xortanîyê (Pîvank) (Folklor-R.22.)
Seyfi Doğan : Mirîşka Kolik /Mirina Pîço û Qero (Henek-R.40.)
Hejmar 52 (Zivistan 2012)
Ahmet Karakoç : Hoydar (Stran-R.71.)174
Hejmar 53 (Bihar 2012)175

174 Ev kilama ji gundê Yûnaqê-Serê Golê (Saray köyü) hatiye wergirtin

175 Vê Hejmarê de zêdetir nivîsên dîrokî; teybetî jî li ser Kurdên ku dema Osmanîyan de leşkerbûne û ji alîyê Rûsan ve hatine dilgirtin, behsa wan dike. nivîsên folklorîk tê de tunî ne.

KAYNAKÇA

Kitap, dergi,Tez ,Makale

» Alakom, Rohat, Orta Anadolu Kürtleri, Evrensel,İstanbul, 2004

» Altan,Mithat Şakir, "Konya Vilayeti Nüfusunun Statik Du rumuna Ait Bazı Sayılar", Konya Halkevi Dergisi, Sayı: 64-65/ Şubat-Mart,Konya, 1944

» Altan, Mithat Şakir "Yurtta Radyo ve Dinleyiciler-Konya Vilayeti-", Konya Halkevi Dergisi, Sayı: 46,Konya,1942

» Arıkan, Muzaffer "Ankara Tahrir Defterleri", Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ İslam Tarihi Bilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara, 1994

» Aytepe, Oğuz, " Yeni Belgeler Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti",Tarih ve Toplum, no:175 İstanbul, 1998 Bayram,Mikail, Selçuklular Zamanında Konya'da Dinî ve Fikri Hareketler, NKM,Konya,2008

» Björkman,Walther, "Die Klassich-osmansche Literatur" ,Philologiae Turcicae Fundamenta, cilt 2, weisbaden,1964

» Cahen, Claude, "Notes Pour histoure des Turcomans d'Asie Mineure au 12-le siêcle" ,Journal Asiatiuqe, Paris, 1951

» Canlı,Cemalettin, Yusuf Kenan Baysülen, Zaman İçinde Bediüzzaman, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

» Dersimî Nurî, Kürdistan Tarihinde Dersim, Doz Basım-Yayın,-Diyarbakır,1992

» Düzdağ,M.Ertuğrul, Üstad Ali Ulvi Kurucu-Hatıralar 1, Kaynak Yayınları, Konya, 2011

» Editör,"İsimsiz Bir Gazel", Konya Mecmuası,sayı: Ekim-Kasım-Aralık, Konya, 1942

» Ekmekçi, Mustafa, "Ruhi Su Tabutlukta", Cumhuriyet, 29 Ağustos 1996

» Erdoğan, Arsen, Gez Konya'yı Gör Dünyayı, Boyut Yayınları,İstanbul, 2007

» Erdoğan ,Abdülkadir, "Konya Müzesi'ndeki Halılar", Konya Halkevi Mecmuası, sayı:28, Konya, 1939
» Erdoğan, Muzaffer, İzahlı Konya Bibliyografyası, Servet Matbaası, İstanbul, 1952
» Ethem ,Halil, "Karamanoğulları Hakkında vesaik-i Mahkûka", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, No:2.11.14, İstanbul, (1327)
» Hamilton, William J., Researches in Asia minor, Pontus an Armenia,London,1942
» Hürriyet Gazetesi, "Bizzat Kendisi Türkiye Mozaiği", 24.03.2008
» Karakaş ,Mahmut, Şanlıurfa Evliyaları ve Alimleri, Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Şanlıurfa 1996
» Kaya, Adnan Menderes, Avşar Türkmenleri, Dadaloğlu Eğitim Kültür Sanat Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği,Kayseri, 2004
» Kaya,Yaşar, Gündem Yazıları, Aram ,İstanbul, 1993
» Kemal, Mehmet, Acılı Kuşak, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996
» Khayati, Khalid, Mağdur Diasporadan Sınır-Ötesi Vatandaşlığa mı? (Fransa ve İsveç'teki Kürtlerde Diasporanın Oluşumu ve Ulus-Ötesi İlişkiler), Avesta, İstanbul, 2010
» Koca,Hüseyin, Yakın Tarihten Günümüze Hükümetlerin Doğu-Güneydoğu Anadolu Politikaları (Ummumi Müfettişliklerden Olağan Üstü Hal Bölge Valiliğine), Mikro Yayınları ,Konya,1998
» Konyalı, İ.Hakkı, Nasreddin Hoca'nın Şehri, Akşehir tarihi-Turistik Kılavuz,İstanbul,1968 Köprülü,Fuad, "Anadolu Selçukluları tarihinin yerli kaynakları", Belleten,7.26,no:1, İstanbul,1943
» Linder, Rudi Paul, Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar, İmge Yayınları, İstanbul, 2000
» Mermer, Gülay, Konya'daki Alevi Kürt Köyleri" Bîrnebûn,

sayı 49, Kopenhag, 2011
» Noel, E.W.Charles ,Kürdistan 1919, Avesta, İstanbul, 2010
» Oğuz, Zeki, Sedef Saplı Bıçak Miço, Çalı Yayınları, Konya, 2009
» Oğuz, Zeki, Dolavlı Yılmaz Güney, Çalı Yayınları, Konya, 1998
» Oral, Zeynep, "Ruhi Su", Milliyet-Sanat, 2 Ocak 1984
» Özteke, Uğur, "Konya'nın Kürt Dosyası 2", Memleket Gazetesi, 17 Ekim 2012
» S.N.Gerçek Arşivi, Konya Gazetesi, 6 Ağustos 1909, Milli Kütüphane, Süreli Yayınlar Salonu, Raf 54/b
» Selcan, Nazmi Aziz, "Türkiye'nin Sıhhi-i İçtimai Coğrafyası / Konya Vilayeti", Türkiye Büyük Millet Meclisi Umur-ı Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti, cüz'ü:8, Öğüt Matbaası, Ankara, 1922
» Selek,Mesut, "Atatürk Bala Milletvekiliydi", Milliyet Gazetesi, 6 Mart 2011
» Serdî, Hasan Hişyar, Görüş ve anılarım (1907-1985), Med Yayınları,İstanbul,1994
» Süreyya, Mehmet, Sicil-i Osmanî , Kültür Bakanlığı , Ankara, 1996
» Süslü, Memduh Yavuz, "Konya Vilayetinde Türkmenler (Anadolu Aşiretlerinin Hayat, Adet ve Ananeleri)" , Konya Halkevi Dergisi, sayı 45, Konya ,1945
» Toros, Taha, "Bir Kürt Aşiret Reisi: Mustafa Kemal ile Hacı Kaya (1877-1955) Arasında İlginç Telgraflar" ,Tarih ve Toplum, sayı: Ağustos, İstanbul, 1991
» Uçak, Halil İbrahim, Tarih İçinde Haymana, Haymanalılar Yardımlaşma Derneği, Ankara, 1981
» Uçar, Ahmet, Milli Mücadeleden 12 Mart'a Konya'da Siyasi Sürgünler, İlgi Yayınları, İstanbul, 2006
» Ulugana Sedat, Cezalı Delikanlı (Yılmaz Güney'in Konya Sürgünü), Do yayınları, İstanbul, 2012

» Ulugana, Sedat, "Kürtlerin En Eski Tiyatro Eseri", Bîrnebûn, sayı:54, Kopenhag„ 2012
» Ulugana, Sedat, "Son İsyancı Heci Buxurci", ANF, 10 Eylül 2011
» Ulugana, Sedat "Halit Bey'in Aşireti Halikanlar Şimdi Aydın'da", ANF, 20 Kasım 2012
» Ulugana, Sedat "Konya Nüfus Müdürlüğü: Kürtler Türklüklerini unutmuş Türklerdir" ANF, 15 Ağustos 2011
» Ulugana, Sedat, "Di Bîrnebûnê de Mînakên Folklorê, Mardin Artuklu Üniversitesi, Yaşayan Diller Ensitüsü, Kürr Dili ve Kültürü Ana Bilim Dalı, Mardin, 2013
» Wittek, Paul, Das Fürstentum Mentesche, İstanbul ,1934,
» Yalçın, Kemal, "Yaşar Kaya-Sayımgül Kaya ile söyleşi", Köln, 1 Nisan 2005 http://www.kemalyalcin.com/index.php/menu-ogesi-soylesiler/175-Yaşar-Kaya-Sayımgul-Kaya-ile-söyleşi
» Yılmaz,Mehmet, "Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri (1854-1914)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih anabilim Dalı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi) Konya, 1996
» 10 Numaralı Şeriye Sicili (1659–1661), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu, Konya
» 11 Numaralı Şeriye Sicili (1661–1662), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu, Konya
» 37 Numaralı Şeriye Sicili (1691–1692), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu, Konya
» 47 Numaralı Şeriye Sicili (1716–1717), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Nadir Eserler Salonu, Konya

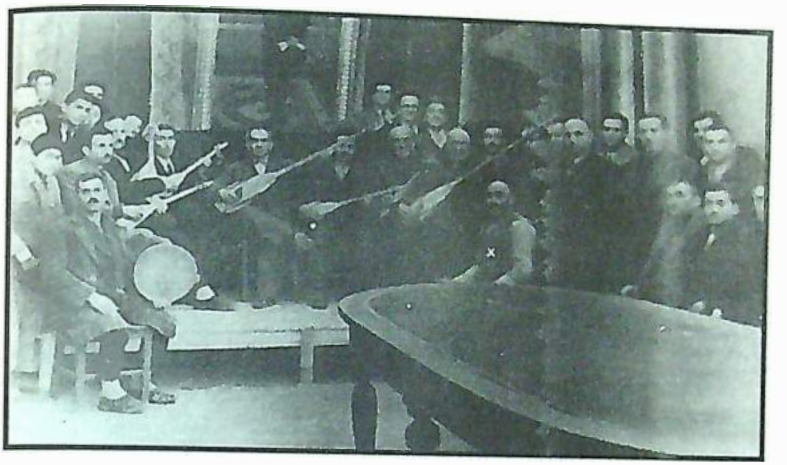
GAZETE (HABER)

» Polis Dergisi,1998,sayı 106
» Tercüman Gazetesi,10 Aralık 1959
» Hürriyet,30 Aralık 1959
» Yeni meram, 7 Ocak 1959
» Cumhuriyet,11 Ocak 1959
» Yeni Konya, 22 Temmuz 1947
» Konya, 13 Mayıs 1949
» Konya, 8 Kasım 1949
» Yeni Meram, 7 Nisan 1952
» Anadolu'da Hamle, 21 Kasım,1967
» Yeni Meram 5 Şubat 1960
» Konya Sabah, 19 Aralık 1973
» Yeni Meram, 1975
» Cumhuriyet, 28 Mart 1938
» Akşam, 30 Ağustos 1938
» Özel Arşiv ve Kaynak Şahıslar
» Şikarî Metinleri (kendi çevirimden)
» Başbakanlık Arşivi, Tapu defterleri, 636 Numaralı Kayıt
» Şair Ömer Faruk Hatipoğlu ile 23.03.2013' te Yapmış Olduğum Röportaj
» Mehmet Uzuntaş ile 2011 Yılında, Konya' da (merkez) Yapmış Olduğum Röportaj
» Prof. Dr. Mikail Bayram ile Konya'da 18 Şubat 2012 tarihinde yapmış olduğum röportaj
» Hacı Nuri Altay ile 21. 02,2013'te Yapmış Olduğum Röportaj
» Halit Erbay ile 11.03.2011' de Konya (merkez) yapmış olduğum Röportaj
» Hacı Bilal Koç ve İsmet İnal ile 08.07.2011' de Konya Omeran (Tavşançalı) Köyü'nde Yapmış olduğum Röportaj
» Miço'nun Yeğeni Sait Saldı ile 13 Mart 2011 Tarihinde Kon-

ya'nın Kunduracılar Semtinde, Miço'nun Oğlu İbrahim Saldı ile Yapmış Olduğum Röportaj

» Miço'nun Kardeşi İsa Saldı ile 15 Ağustos 2011 Tarihinde ,Konya'nın Dolav Semtinde İsa Saldı'ya Ait Kırathanede Yapmış Olduğum Röportaj

FOTOĞRAFLAR

1940'lı yıllarda Konya Halkevi bünesinde kurulan müzik grubunda yer alan Kürt Hasan Ağa (sağda en önde oturan)

Torina Köyü'nden beş kardeş

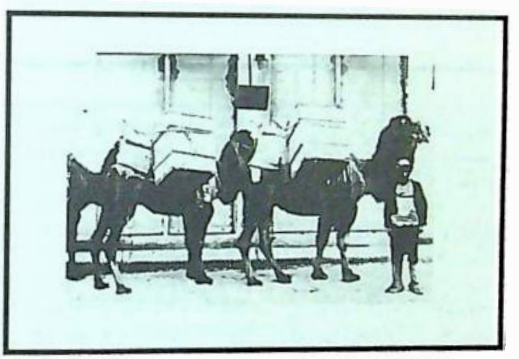
Celep Köyü'nde bir ev

Golyaz-Xelikan Köy'ünde çiftçiler

İkinci kuşak Konya Kürd'ü kabadayılar
Miço ve diğerleri

Konya şehir merkezine tuz taşıyan bir Cihanbeyli Kürd'ü.

Yılmaz GÜNEY ve Kürt Miço'nun uzun yıllar futbol oynadığı Konya İdmanyurdu Futbol Takımı.

Yılmaz GÜNEY, 'Arkadaş' filmi için Aksaray'dan geçerken, arkadaşı Miço için Konya'ya gelir.

Sağdan sola; Kürt Miço,Yılmaz GÜNEY, İskenderunlu asker Memed.

Oturanlar; Elazığlı Mustafa, Kürt İsmet, Kürt Halit

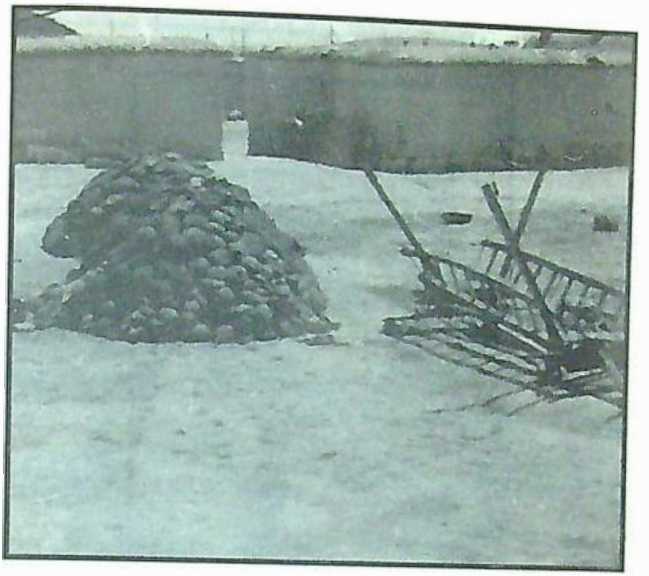
1963 yılı

Torina Köy'ünden Bozan ailesi

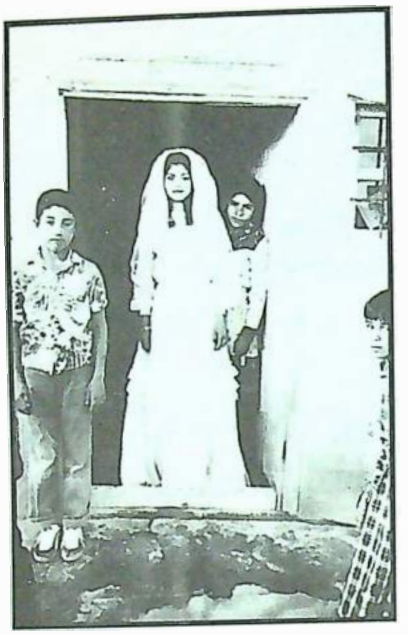
Yöre Kürtlerinden Hacı Bekir Altuntaş ve eşi

Torina Köyü

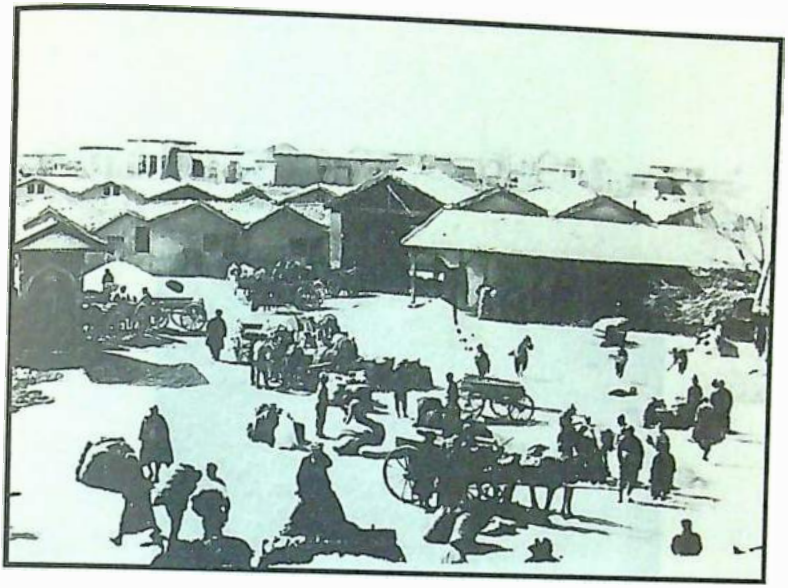
1995 yılı Torina Köyünde Bozan ailesi

Bozan ailesinde bir düğün

Omeran Tavşancal Köy'ünde ekmek pişiren kadınlar

20.yüzyıl

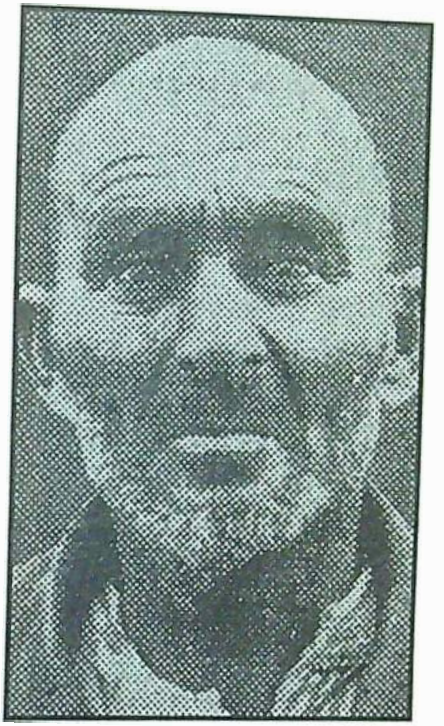

Yöre Kürtlerinden Hacı Bekir ALTUNTAŞ ve eşi.

Beş kardeş Torina Köy'ünden Mimo Owe (Emine ALTUNTAŞ

1880'lerde doğmuş 1950'lerde vefat etmiştir.

Canlı hesap makinesi Hasan, Konya Yapal Köy'ünden Zaro Ağa kadar ünlüydü.

Canlı hesab makinesi

Cahil bir köylü en ince hesabları bir dakikada yapıyor

Konya (Hususi muhabirimizden) — Bugün Konyada herkes Cihanbeyli kazasının Yapalı köyü halkından 45 yaşlarındaki Hasandan bahsediyor. Müesseselerde, ticarethanelerde, dükkânlarda, her rastgelinen yerde onu çağırdıklarını ve sorguya çekerek *Canlı hesab makinesi Hasan* hesab meselelerini hallettirdiklerini görürsünüz.

— Ben şu kadar yaşındayım. Bil bakalım şimdiye kadar, bugün saat de 15.4 olduğuna göre, kaç saniye yaşamışım?

Diyorlar. Yapalı köylü Hasan bir an düşünüyor. Yüzünü buruşturuyor. Gözlerini kapayıp açarak kendi kendine bir hesab yaptıktan sonra saat 15,5 oldu Sen şimdiye kadar şu kadar saniye yaşadın...

Diyor. Kalemlere, kâğıdlara sarılanlar hesab ediyorlar, tamam. Eğer bu kalem, kâğıd hesabında bir yanlışlık görülecek olursa hatayı kâğıd, kalemle hesabı yapanda aramak lâzımdır. Çünkü Hasan derhal başını kaldırarak «hayır yanlış yaptınız» diyerek hesabı tekrar ettiriyor. Hakikaten doğrunun Hasan olduğu görülüyor.

Bu basit bir darb emsilvesidir, diyelim ve süratteki mehareti düşünmiyerek geçelim. Fakat Hasan her hangi bir meseleyi de en kat'i surette bir dakika içinde halledip neticesini haber veriyor. Yalnız ona sorulan hesaba mü[illegible]

1938, 28 Mart Cumhuriyet Gazetesi'nin Hasan'a dair haberi

Hasanın adeta şimşekli gözleri, siv - ice kafası, buruşuk yüzü var. Kendisi kuyup yazması dahi olmıyan bir ko- un çobanıdır. Cihanbeyli, Konya - An- kara yolu üzerinde ve hemen hemen Konya ile Ankaranın ortasında bir ka- a merkezidir. Hasan bu kazanın Ya - alı köyünde doğmuş, büyümüş ve şim- liye kadar da Ankara ile Konyadan başka bir yere gitmemiştir.

Ankarada kendisine «Canlı hesab ma- kinesi» adını takmışlar. Meselâ Hasana söyle bir mesele sorabilirsiniz:

Bir tazı bir tavşanı kovalıyor. Arala- ında yedi yüz metrelik bir mesafe var. Tazı her salisede altı metre koşuyor. Tavşan da bir salise üç rabiada beş met- re 72 santimlik bir mesafe katedebil - mektedir. Acaba bu tazı tavşanı hangi hakikanın hangi saniyesinde ve daha kaç metre ötede tutabilecektir?. Canlı hesab makinesi Hasan gözlerini karşıya dikerek nihayet iki dakika sonra size cevab verir. Bu cevab gayet sahihtir. Nekadar isterseniz o kadar hesab edi- ur. Eğer hesabınız, bu meselenin hal - liı yetişecek kadar kuvvetli değilse neleri, nasıl hesab edeceğinizi de gene kendisi söyler. Tatbik ediniz, doğrudur. Doğruluğuna inanmak için güvendiği- niz riyaziyeciye müracaat eyleyiniz. O da Hasanin neticesinde hata olmadığını kendi hesabını yaptıktan sonra söyler.

Hasanın canlı makineliği böyle darp taksim, cemi ve tarh ameliyesini sürat le ve zihnen yapıvermekten de ibare değildir. Ona birçok meçhulleri olan meseleleri de sormak hakkınızdır. Emin olmalısınız ki alacağınız cevab, güveni lecek kadar doğrudur.

Ziyaretini kabul eden doktorlar bu meleke hakkında bir şey söylemiyorlar. Hasan fakirdir. Bir iş aravıp bulmak ü zere bugün İstanbula gidiyordu. Belk Konyada bulurum diye bu hareketin şimdi birkaç gün için tehir etmiş bulu nuyor. Aradığı nihayet ayda kendisin otuz lira temin eyliyecek bir iştir. İs tanbula gitmek için parası olup olmadı ğını sordum. Meteliği yok ve olsa da ne kadar parası bulunduğunu bilmiyece kadar hesabın cahili.

Bugün kasablar İstanbula koyun gön deriyorlar. O koyunların arasına soku lup gideceğim, dedi. Kendisine Ameri kaya git, dedim.

Ankarada bana, Avrupaya götürme üzere iki bin lira verdiler. gitmedim İnanacağım bir adam olursa Amerikay giderim, dedi.

Bakalım fen, Hasanda nasıl bir hu

1938, 28 Mart Cumhuriyet Gazetesinin Hasan'a dair haberi

Canlı hesap makinesi bir adam

Zihni hesaptaki kuvvetini ötede beride gösteriyor

İzmir (Akşamı) — Kolunda ve sırtında (canlı hesap makinesi) ibaresi yazılı Konyanın Cihanbeyli kazası halkından Zihni, İzmire gelerek fuarda bir pavilyonda makineden daha çabuk ve kolay şekilde hesap yaptığını halka göstermek istemişse de müsaade alamamıştır. Zihni, bir hafta içinde İzmir de meşhurlar sırasına girmiştir. Kahvelerde, şurada burada hesap yaparken kendisini daima görmek mümkündür. Fakat pek karışık, biraz da bilgiye mütevakkıf hesaplarda onun pes dediği de görülüyor. İzmir taksi şoförleri, metre mikâbı üzerinden kendisine bir hesap meselesi vermişler, zavallı adam:

Konyalı Zihni

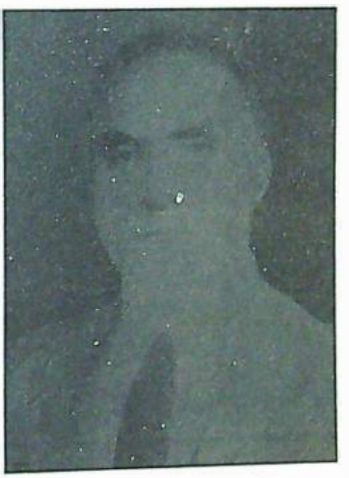
— Metre mikâbının ne olduğunu bana söyleyin ki meseleyi halledivereyim.. demiştir.

Maamafih Zihni, birçok karışık hesap meselelerini bir anda düşünerek yapabilmektedir. Kendisine ayda yüz lira mukabilinde Avrupa ve Amerikaya gitmek için teklifte bulunulmuşsa da tansiyonu çok yüksek olan (Canlı hesap makinesi) bu teklifi kabul etmemiştir.

Akşam Gazetesi'nin Yapalılı Hasan'la ilgili haberi

Konya'da Kürt Medrese geleneğinin en önemli isimlerinden Hacı Ali Efendi Hoca

Yörenin önde gelenlerinden (Torin)
Kürt beglerinden Şahin ALTUNTAŞ

Tavşancal Köy'ünden (Omeran) Aso Xoce
Ayşe BOZKURT (1940)

Konya Kürtlerinden Tekin ailesi

Yöre Kürtleri hasta ziyaretinde

Torina Köyünden Altuntaş ailesi

1990'lı yıllardan

Yılmaz Güney,Konya Meram Bağlarında

Dönemin Konya'sı. Mevleviler civarı. Köşesi görünen Kürt Hacı Ali Medresesi.

Konya Çölü'nün, Kürtlükle tanışıklığı bilindiğinin aksine çok eskidir. Konya'yı keşfeden Pers ordusunun "Okçu Kürtler"ini, zamanla İslam Ordusundaki cihatçı Kürtler, daha sonra Selçuklular döneminde Sivas Kürtleri ve Doğu Torosların Lek Kürtleri takip eder.

Osmanlı'nın erken dönemlerinde Konya dolaylarına gelen Kürtler de dâhil bu saydıklarımız, bu kadim çölün diğer halklarına karışıp eriyip gittiler. Geriye nasyonalitelerinden esinlenerek adlandırılan mekânları kaldı.

Konya'nın bu ilk prototip Kürtlerinin aksine, Osmanlı'nın geç dönemlerinde Konya'ya "Aşiret" olarak gelen, sürülen ya da "iskan" edilen Kürtler, prototip Kürtlerin aksine varlıklarını korudular, eriyip gitmediler. Kültürel ve nasyonal değerlerini korudular.

Günümüzde de Kürdistan'dan uzak bir coğrafyada, ana Kürtlüğün değerli bir parçası olarak Kürt ulusal davasına sahip çıkıyorlar.

"Kitlesel olarak Konya'daki Kürt varlığınının yanı sıra, popüler Kürt şahısların Konya'daki varlıkları da bu ulusal ve sınıfsal davanın kaçınılmaz bir sonucudur, Keza "öteki" olmanın kaçınılmaz tepkiselliğinin ve sınıf mücadelesinin sonucu olarak daha çok sol cenahta yer alan Kürt entelijansının sürüldüğü yerlerden biridir Konya. Ruhî Su, Yılmaz Güney, Yaşar Kaya,

Cemşid

Bender bunlardan bazılarıdır.

Velhasıl "tarih içinde Konya", eski çağlardaki gibi günümüzde de Kürt tarihinin Kürdistan'dan uzak bir yapıtaşı olarak güncelliğini korumaktadır.

ISBN 978-605-65552-4-4

9 786056 555244

Pêrî Yayınları